
2024

ХІІІ МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ В КРАЇНАХ ЄВРАЗІЇ

30 квітня 2024 р.

Переяслав

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство факультету історичної
і соціально-психологічної освіти
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»

30 квітня 2024 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Переяслав – 2024

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2024 р. – 100 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік,

кандидат історичних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

В.В. Поліщук – к. фіз. вих. і спорту;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

Т.Г. Кириченко – к.п.н., доцент;

Т.В. Кириченко – к.п.н., доцент;

С.М. Танана – к.п.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,

А.П. Король,

В.В. Поліщук,

Т.Г. Кириченко,

Т.В. Кириченко,

С.М. Танана,

Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

Ю.В. Бобровнік,

А.М. Вовкодав.

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

**Галина Кречківська, Назар Хом'як
(Дрогобич, Україна)**

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДОВОГО Й КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ ПТАХІВ ЕКОПАРКУ «СТУДЕНТСЬКИЙ»
М. ДРОГОБИЧА**

З постійними змінами навколишнього середовища, які викликані таким процесом, як урбанізація, що означає зростанням значення міст у розвитку суспільства, яке супроводжується ростом і розвитком міських поселень, зростанням питомої ваги міського населення, поширенням міського способу життя в певному регіоні, країні, світі, що безпосередньо впливає на представників класу «Птахи», змінюється видовий склад пернатих, структура їх населення та відповідно – екологія. Про це акцентовано в такому нормативно-правовому документі, як Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування у Європі (Берн, 1979 рік) [3].

Одним з таких куточків на Львівщині є екопарк «Студентський», що знаходиться у місті Дрогобич. На околицях території побудовані житлові комплекси, зони для відпочинку жителів, проходить одна з головних доріг міста тощо, що взагалі має певний вплив на поселення та різноманітність птахів цієї місцевості.

Територія дослідження – екопарк «Студентський» знаходиться у місті Дрогобич – місто в Дрогобицькому районі Львівської області України (у 1939-1941 і 1944-1959 роках – центр Дрогобицької області) [1]. Згідно з даними Вікіпедії, «місто засноване наприкінці XI століття, було центром староства Перемишльської землі, з XV століття розвивалося як ярмарковий і солеварний центр, а після Першого поділу Польщі Дрогобич відійшов до Імперії Габсбургів» [1].

Місто Дрогобич, в якому в самому центрі вміщений екопарк «Студентський», розкинулося у «Західній Україні, за 90 км від кордону з Польщею, і за 86 км від обласного центру Львівщини і на сьогодні є адміністративним центром Дрогобицького району Львівської області» [1]. Місто знаходиться на півдні Львівщини у карпатському Передгір'ї. Географічні координати Дрогобича на карті світу – «49°21'14" північною широти та 23°30'58" східної довготи. Зі Сходу за рікою Тисмениця над усім Дрогобичем височіє так звана гора Катюша, її висота сягає до 345 м н. р. м.» [4].

Клімат міста Дрогобича є помірно-континентальний, вологий з прохолодним літом та м'якою зимою, який формується завдяки переважаючого впливу вологих повітряних мас Атлантичного океану Середземного моря. Звичайна температура січня -4 С, липня +18 С. Найбільш спекотні місяці в Дрогобичі, зокрема й у парку «Студентський», липневі та серпневі із середньомісячною температурою близько +22 С. Згідно з метеорологічними даними, представленими в довідково-енциклопедичній літературі та Інтернет-ресурсах, «найхолодніший січень (-4 С), річні суми опадів коливаються в межах 600-800 мм, а основна кількість опадів припадає на теплий період, що пов'язано з тим, що місто належить до вологої помірно-теплої акрокліматичної зони» [4].

У наукових джерелах зазначено, що на клімат міста істотно впливає близькість гір Карпат. Для міста характерною є висока вологість повітря (взимку 70-80%, влітку 85%) знижений атмосферний тиск, який коливається впродовж року в межах 725-745 мм. рт. ст.» [1].

У місті Дрогобич важливе місце посідає й екопарк «Студентський», який представляє собою «дендрологічний парк місцевого значення в Україні, який розташований у межах міста Дрогобич Львівської області, на вулиці Тараса Шевченка, 23» [1].

Детальний аналіз наукових праць, представлених в Інтернет-ресурсах, дозволяє стверджувати, що назву «Студентський» цей парк отримав тому, що він перебуває у віданні Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Статус «екологічний» присвоєно згідно з рішенням Львівської облради від 21.05.2019 року № 835. У документі зазначено основну мету «збереження дендропарку, розташованого на території, прилеглої до навчального корпусу біолого-природничого факультету (сьогодні – факультету здоров'я людини та природничих наук)» [1].

Аналіз історичних повідомлень засвідчує, що територія дендропарку належала до будинку оволодіння вілли бургомістра Дрогобича Раймунда Яроша як засновника і власника курорту Трускавець, що виступає «яскравим прикладом багатой архітектури періоду Австро-Угорської імперії, коли місто стрімко розквітало завдяки розвитку нафтовидобутку», а збудована ця історична вілла в кінці 19 – на початку 20 століття братами-підприємцями на прізвище Шпіцман. Останній бургомістр, тобто керівник міста, Раймунд Ярош, викупив особняк після Першої світової війни» [2]. Нині в старовинній віллі розташовуються кабінети факультету здоров'я людини та природничих наук Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка.

Аналіз наукової літератури також засвідчує, що «архітектура вілли Яроша розташована на вулиці Шевченка або на «вулиці вілл» в Дрогобичі, де можна побачити багато вишуканих історичних будівель. Двоповерхова споруда вирізняється багатою ліпниною і архітектурним стилем «віденська сецесія», який виник в Австрії в кінці 19 століття. Вілла вважається пам'ятником місцевого значення, архітектурною родзинкою міста. Останній бургомістр Дрогобича Раймунд Ярош – керівник Дрогобича з 1909 року і до розпаду Австро-Угорської імперії, який був успішним підприємцем, засновником і власником нині знаменитого в Україні курорту Трускавець» [2].

Аналіз наукової інформації, пов'язаної зі створенням вілли Яроша, до території якої приєднаний екопарк «Студентський», засвідчує, що «за його сприяння побудували залізничну гілку Дрогобич – Трускавець. Активно займався благодійністю. Крім вілли в Дрогобичі, Ярош був власником кількох особняків в Трускавці, в тому числі і вілли «Гопляна» [2].

Варто зауважити, що екопарк «Студентський» розташований поряд з іншими парками – «Університетським», алеї-доріжки якого ведуть до головного корпусу університету (вул. Івана Франка, 24), а ще через розташовану дорогу – парком «Факультетський», яким можна потрапити до одного з факультетів – історії, педагогіки та психології (вул. Лесі Українки, 10). Поряд з парком «Студентський» у місті також є парк Степана Бандери, в якому знаходиться алея Слави, парк Новонароджених та парк відпочинку дітей та молоді. Серед усіх парків екопарк «Студентський» займає найменшу площу, зокрема 0,3434 га [1].

На теперішній час екопарк «Студентський» є особливо вагомим об'єктом із невеликою чисельністю птахів. Поряд парку розташований магазин, біля якого припарковується ціла низка автомашин з відвідувачами. Також ввечері на території парку часто збираються компанії молодих людей, які спричиняють дискомфорт для птахів, які обрали собі цю територію. Також важливим є той момент, що на території екопарку жителі прилеглих будинків часто вигулюють своїх собак та інших домашніх улюбленців. Однак, позитивним на сьогодні стало те, що територія парку вже огорожена і закрита під замок [5].

Наші дослідження дозволяють стверджувати, що рослинність району дослідження займає невеликі ділянки. Згідно з наведеними даними, у цьому парку росте понад «75 видів флори, з них: 18 видів дерева та кущів, решта – трав'янисті рослини, серед яких є занесені до Червоної книги України: білоцвітвесняний, підсніжник білосніжний, конвалія травнева, зозульки травневі, шафран Гейфеля» [6].

За даними дослідження території парку прикрашає алея з кущиками гібіскусу, акацій, вейгел, хвойними кущиками та ціла низка клумб, на яких ростуть такі трав'янисті рослини, як троянди, ірис-бородачі, папороті, настурції, півонії, нарциси, барвінок, лаванди та ін.

Отже, дослідження видового й кількісного складу птахів екопарку «Студентський» м. Дрогобича засвідчує, що за їх кількістю видів переважає родини вороноподібні та горобцеподібні, друге місце поділяють голубоподібні та шпакові [6].

Література:

1. Дрогобич сучасний/ Інтернет-ресурс // https://d-nk.com.ua/drogobich/drogobich-suchasnij/#google_vignette.
2. Інформація про Вілла Яроша / Інтернет-ресурс // <https://guide.in.ua/business/439854/>
3. Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування у Європі (Берн, 1979 рік). Додаток II: Види тварин, що підлягають особливій охороні. Київ: Мінекобезпеки України. 1998. 76 с
4. Портал Дрогобича <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. Птахи України: додаток URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.needapps.birds.birdua>
6. Фесенко Г., Бокотей А. Птахи фауни України: польовий визначник. Київ, 2002. 416 с Урбанізація <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Науковий керівник:

кандидат біологічних наук, доцент Галина Кречківська.

**Руслан Яворівський, Юлія Карпець, Катерина Семенюк
(Тернопіль, Україна)**

ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА РОДИНИ *CYPERACEAE* J. St. Hil. У ФЛОРИ ГУСЯТИНСЬКОГО (НИНІ ЧОРТКІВСЬКОГО) РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Родина Осокові (*Cyperaceae* J. St. Hil.) – одна із найбільш чисельних родин світової флори, котра у загальному нараховує понад 5 600 видів, які належать до 120 родів, поширених космополітно, тобто по всій земній кулі та у різних екологічних умовах, проте, їхня найбільша видова різноманітність спостерігається у областях з помірним і холодним кліматом північної півкулі. На території України у складі її природної флори трапляються 140 видів Осокових у структурі 17 родів (2,5 % загальносвітової чисельності видів родини) [6].

На основі аналізу літературних джерел [1; 4; 7; 9; 10; 13], матеріалів фондового гербарію Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акронім TERN*), проведених впродовж 2020–2023 рр. маршрутно-експедиційних і геоботанічних досліджень різнотипових фітоценозів на території Гусятинського (нині Чортківського) району Тернопільської області встановлено чи підтверджено зростання 45 видів родини *Cyperaceae* J. St. Hil. (32,14 % загальної кількості у складі флори України), котрі належать до 11 родів. Таким чином, родовий коефіцієнт або середня кількість видів у роді становить тут 4,09.

Поліморфними родами є пухівка (*Eriophorum* L.), який презентований у структурі досліджуваної флори трьома видами – п. багатоколосковою (*E. polystachyon* L.), п. широколистою (*E. latifolium* Норре) та п. стрункою (*E. gracile* Koch); рід бульбокомиш (*Bolboschoenus* (Ascherd.) Palla) – двома видами:

б. морський (*B. maritimus* (L.) Palla) і б. скупчений (*B. compactus* (Hoffm.) Drob.); під ситняг (*Eleocharis* R. Br.) – також двома видами: с. голчастий (*E. acicularis* (L.) Roem. et Schult) і с. болотний (*E. palustris* (L.) Roem. et Schult, та, особливо, під осока (*Carex* L.), котрий представлений тут 31 видом (68,9 % загальної чисельності у структурі родини), зокрема, о. дворядною (*C. disticha* Huds.), о. зближеною (*C. appropinquata* Schum.), о. лисячою (*C. vulpina* L.), о. сусідньою (*C. contigua* Horpe), о. колючкуватою (*C. muricata* L.), о. колхідською (*C. colchica* J. Gay), о. трясучкоподібною (*C. brizoides* L.), о. ранньою (*C. praecox* Schreb.), о. заячою (*C. leporina* L.), о. Гартмана (*C. hartmanii* Cajand.), о. волосистою (*C. pilosa* Scop.), о. блідою (*C. pallescens* L.), о. гірською (*C. montana* L.), о. низькою (*C. humilis* Leys.), о. пальчастою (*C. digitata* L.), о. кореневищною (*C. rhizina* Blytt ex Lindbl.), о. затінковою (*C. umbrosa* Host), о. весняною (*C. caryophyllea* Latourr.), о. несправжньо-смикавцевою (*C. pseudocyperus* L.), о. лісовою (*C. sylvatica* Huds.), о. просоподібною (*C. panicea* L.), о. жовтою (*C. flava* L.), о. розсунутою (*C. distans* L.), о. приземкуватою (*C. supina* Wahlenb.), о. здутою (*C. rostrata* Stokes), о. пухирчастою (*C. vesicaria* L.), о. гостроподібною (*C. acutiformis* Ehrh.), о. побережною (*C. riparia* Curt.), о. високою (*C. elata* All.), о. гострою (*C. acuta* L.) та о. чорною (*C. nigra* (L.) Reichard.).

7 родів досліджуваної родини (63,6 % загальної їх чисельності) є монотипними, тобто представлені лише одним видом, зокрема, під смикавець (*Cyperus* L.) – с. бурий (*C. fuscus* L.); ситовник (*Pycnus* Beauv.) – с. жовтуватий (*P. flavescens* (L.) Reichenb.); комиш (*Scirpus* L.) – к. лісовий (*S. sylvaticus* L.); куга або схеноплект (*Schoenoplectus* Palla) – к. озерна (*S. lacustris* (L.) Palla); комишівник (*Scirpoides* Seguiet) – к. звичайний (*S. holoschoenus* (L.) Sojak); блісмуц (*Blysmus* Panz. ex Schult.) – б. стиснутий (*B. compressus* (L.) Panz. ex Link); меч-трава (*Cladium* R. Br.) – м.-т. болотна (*C. mariscus* (L.) Pohl.).

Види та властиві їм популяції, що формують природну флору Гусятинського району, не поширені рівномірно по всій його території, а концентруються у групи, що об'єднані між собою спільними умовами існування та певними ценотичними взаємозв'язками. Належність видів до конкретних ценоекологічних умов – один із найбільш очевидних проявів поділу флори на чітко окреслені групи ценоелементів. Тому еколого-ценотичний аналіз будь якої флори – важлива складова її загального аналізу. Він дає можливість пізнати загальне ценоекологічне «обличчя» флори, розкрити особливості та закономірності приуроченості тих чи інших груп природних видів до певних ценоекологічних ніш, продемонструвати домінування конкретних флороценоекологічних комплексів, їх взаємопроникнення, а також зробити деякі висновки про генезисні особливості формування конкретної флори [5].

Основою для еколого-ценотичного аналізу слугує кількісне співвідношення видів флори, приурочених до певних типів фітоценозів. Саме такий аналіз дозволяє з певною достовірністю простежити зв'язки досліджуваної флори з різними типами рослинності та виявити своєрідність шляхів розвитку флористичного складу різних ценотаксонів. Для визначення сукупності видів, приурочених до певного типу рослинності використовуються поняття «ценофлора» або «флороценотип» [2]. До сьогодення існують різні методичні підходи щодо проведення еколого-ценотичного аналізу флори. Зокрема, Б. В. Заверуха [5] вважає, що відмінності у цих підходах обумовлені в певній мірі недостатньою розробкою деяких теоретичних питань, а також відсутністю єдиного понятійного апарату. Однак, частіше за все, при проведенні еколого-ценотичного аналізу флори види об'єднують у певні ценоелементи, які розподіляють по флороценотипах [3; 8].

В основу еколого-ценотичного аналізу досліджуваної флори нами покладено узагальнене поняття про ценоелемент як вид, що приурочений до рослинного угруповання певного синтаксону, переважно у ранніх групи формацій або класу. Такі видові ценоелементи розподіляються на флороценотипи. Сукупність рослинних формацій визначають едифікатори, котрі мали загальну адаптивну еволюцію під впливом умов, що існували протягом певного періоду на певній території.

Скориставшись класифікаційною схемою флороценотипів помірних флор [5], на території Гусятинського (Чортківського) району Тернопільської області нами визначено 7 флороценотипів, зокрема: 1) неморальний або лісовий (*Therodrymion nemorale*); 2) лучний (*Mesopojon holarcticum*); 3) степовий (*Xeropojon eurosibiricum*); 4) петрофільний або кам'яний (*Petrophyton*); 5) псамофільний або піщаний (*Psammophyton*); 6) болотний (*Paludophyton*); 7) водний або гідрофільний (*Hydrophyton*).

У цілому такий принцип виділення флороценотипів та їх загальна типізація найбільш повно відображають існуючі у природі співвідношення основних груп флороценоелементів і дають змогу встановити особливості їх флористичного складу та філоценогенезу. Варто зазначити, що крім основних флороценотипів існують також несамостійно-комплексні, контактного характеру, котрі складаються із сукупності ценоелементів двох-трьох флороценотипів, що виникають внаслідок взаємодії різноманітних угруповань. Такий комплексний характер простежується, наприклад, у видовому складі угруповань прибережних зон, лісових галявин, вторинних трав'янистих угруповань тощо. Тому перш ніж перейти до розподілу ценоелементів за виділеними флороценотипами, зазначимо, що ті види, котрі беруть участь у формуванні декількох фітоценозів, об'єднуються в один – певною мірою домінуючий [8].

Найбільш чисельно в еколого-ценотичній структурі родини *Cyperaceae* J. St. Hil. на території Гусятинського (Чортківського) району Тернопільської області представлений флороценотип водної рослинності (*Hydrophyton*), котрий нараховує 12 видів, що становить 26,7 % від їх загальної чисельності, зокрема, *Pycnus flavescens* (L.) Reichenb., *Scirpus sylvaticus* L., *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla, *Eleocharis acicularis* (L.) Roem. et Schult, два виду роду *Bolboschoenus* (Aschard.) Palla: *B. maritimus* (L.) Palla) і

B. compactus (Hoffm.) Drob. й шість видів роду *Carex* L.: *C. appropinquata* Schum., *C. pseudocyperus* L., *C. rostrata* Stokes, *C. riparia* Curt., *C. acuta* L. та *C. nigra* (L.) Reichard.

Зазначимо, що до групи гідрофільних видів нами були віднесені лише типово водні представники, а доволі чисельна група прибережних рослин – до болотного або навіть лучного флороценотипів.

Друге місце за чисельністю видів у еколого-ценотичній структурі родини *Cyperaceae* J. St. Hil. на території району дослідження належить флороцено типу лучної рослинності (*Mesopojon holarcticum*), що представлений 10 видами (22,2 % від загального складу родини), зокрема, *Blysmus compressus* (L.) Panz. ex Link та дев'ятьма видами роду *Carex* L.: *C. disticha* Huds., *C. vulpina* L., *C. contigua* Hoppe, *C. praecox* Schreb., *C. hartmanii* Cajand., *C. panicea* L., *C. flava* L., *C. distans* L. та *C. vesicaria* L.

Унікальність будь якої флори визначається присутністю у її структурі так званої раритетної фракції, тобто червонокнижних, регіонально рідкісних та ендемічних видів. Із загальних 6 видів, віднесених нами до категорії регіонально рідкісних [13], один належать саме до структури *Mesopojon holarcticum*, зокрема, *C. disticha* Huds.

До чільної трійки за кількістю видів у еколого-ценотичній структурі досліджуваної родини на території Гусятинщини належить флороцено тип неморальної рослинності (*Therodrymion nemorale*), котрий нараховує 8 видів, що становить 17,8 % від їх загальної чисельності. Сюди належать типові лісові види роду *Carex* L., а також ті, котрі зростають серед заростей чагарників, на лісових галявинах та узліссях, зокрема, *C. brizoides* L., *C. pilosa* Scop., *C. montana* L., *C. digitata* L., *C. sylvatica* Huds., регіонально рідкісні *C. muricata* L. та *C. rhizina* Blytt ex Lindbl., а також *C. umbrosa* Host – вид, занесений до «Червоної книги України. Рослинний світ (2009)» [11–13].

Четверте місце у еколого-ценотичному спектрі *Cyperaceae* J. St. Hil. на території Гусятинського району належить болотному флороцено типу (*Paludophyton*) – 7 видів, 15,6 % їх загальної кількості, що, як уже зазначалося, генетично тяжіє до водного (*Hydrophyton*). Представлений трьома видами роду *Eriophorum* L.: *E. polystachyon* L., *E. latifolium* Hoppe та *E. gracile* Koch., двома видами роду *Carex* L.: *C. acutiformis* Ehrh. і *C. elata* All., а також *Eleocharis palustris* (L.) Roem. et Schult й червонокнижним видом *Cladium mariscus* (L.) Pohl [11–13].

На п'ятому місці за видовим різноманіттям у ієрархії флороцено типів Осокових на території району дослідження знаходиться піщаний або псамофільний флороцено тип (*Psammophyton*), що нараховує 5 видів (11,1 %), причому поселяються вони досить часто також на ділянках степової рослинності, а іноді й на кальцефільних породах. Типовими представниками цього типу угруповань є *Cyperus fuscus* L., *Scirpoides holoschoenus* (L.) Sojak та три види роду *Carex* L.: *C. colchica* J. Gay, *C. leporina* L., *C. pallescens* L.

У місцях виходу на поверхню вапняків на кам'янистих схилах колишнього Гусятинського району зростають 2 види роду *Carex* L. (4,4 %), котрі презентують петрофільний флороцено тип (*Petrophyton*), зокрема, едифікаторами тут виступають *C. humilis* Leys. й *C. supina* Wahlenb. – види, занесені до «Червоної книги України. Рослинний світ (2009)» [11–13].

Лише одним регіонально рідкісним видом (2,2 %) у еколого-ценотичній структурі досліджуваної родини на території Гусятинського району представлений степовий флороцено тип (*Xeropojon eurosibiricum*) – *Carex saryophyllea* Latourg., яка зазвичай спорадично-ізолюваними популяціями зростає тут на залишкових степових і сухих лучно-степових ділянках [13].

Узагальнюючи аналітичні дані приходимо до висновку, що домінуюче становище у еколого-ценотичній структурі родини *Cyperaceae* J. St. Hil. на території Гусятинського (нині Чортківського) району Тернопільської області належить водно-болотним, лісовим і лучним видам й за цими ознаками досліджувана флора належить до неморальних флор Центральної та Середньої Європи і згідно ботаніко-географічного районування України відноситься до зонального Лісостепу прозахідної орієнтації [7].

Література

1. Бабій Марія. Аналіз видового складу родини Осокові (*Cyperaceae* J. St. Hil.) у флорі Гусятинського (нині Чортківського) району Тернопільської області / Марія Бабій // Магістерський науковий вісник. – 2023. – Вип. № 41. – С. 146-150.
2. Байрак О. М. Сучасні погляди на ценофлори та принципи їх виділення / О. М. Байрак // Укр. ботан. журн. – 1998. – Т. 55, № 6. – С. 620-624.
3. Бурда Р. И. Антропогенная трансформация флоры / Р. И. Бурда. – К.: Наук. думка, 1991. – 167 с.
4. Визначник рослин України / А. І. Барбарич та ін.; за ред. Д. К. Зерова. – К.: Урожай, 1965. – С. 111-140.
5. Заверуха Б. В. Флора Вольно-Подолії і її генезис / Б. В. Заверуха. – К.: Наук. думка, 1985. – 192 с.
6. Нечитайло В. А. Вищі рослини / В. А. Нечитайло, Л. Ф. Кучерява. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – С. 360-362; 383–385.
7. Определитель высших растений Украины / Д. Н. Доброчаева и др.; за ред. Ю. Н. Прокудина. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – С. 416-432.
8. Собко В. Г. Систематична та еколого-ценотична структура флори Тернопільського плато / В. Г. Собко, Р. Л. Яворівський // Інтродукція рослин. – 2000. – № 3–4. – С. 31-37.
9. Тахтаджян А. Л. Система Магнолиофитов / А. Л. Тахтаджян. – Л.: Наука, 1987. – 439 с.
10. Флора УРСР: в 12 т. / за ред. Д. К. Зерова. – К.: Вид-во АН УРСР, 1940. – Т. 2. – С. 386-563.
11. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 80-111.

12. Яворівський Р. Л. Червонокнижні види флори Тернопільської області / Р. Л. Яворівський, П. М. Дем'янчук // Матеріали XIV з'їзду Українського ботанічного товариства (Київ, 25–26 квітн. 2017 р.). – К., 2017. – С. 139.
13. Яворівський Руслан. Характеристика видового складу та раритетної фракції родини *Cyperaceae* J. St. Nil. у флорі Гусятинського (Чортківського) району Тернопільської області / Руслан Яворівський, Марія Бабій // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії: зб. наук. праць X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав, 30 листоп. 2023 р.). – Переяслав, 2023. – С. 6-8.

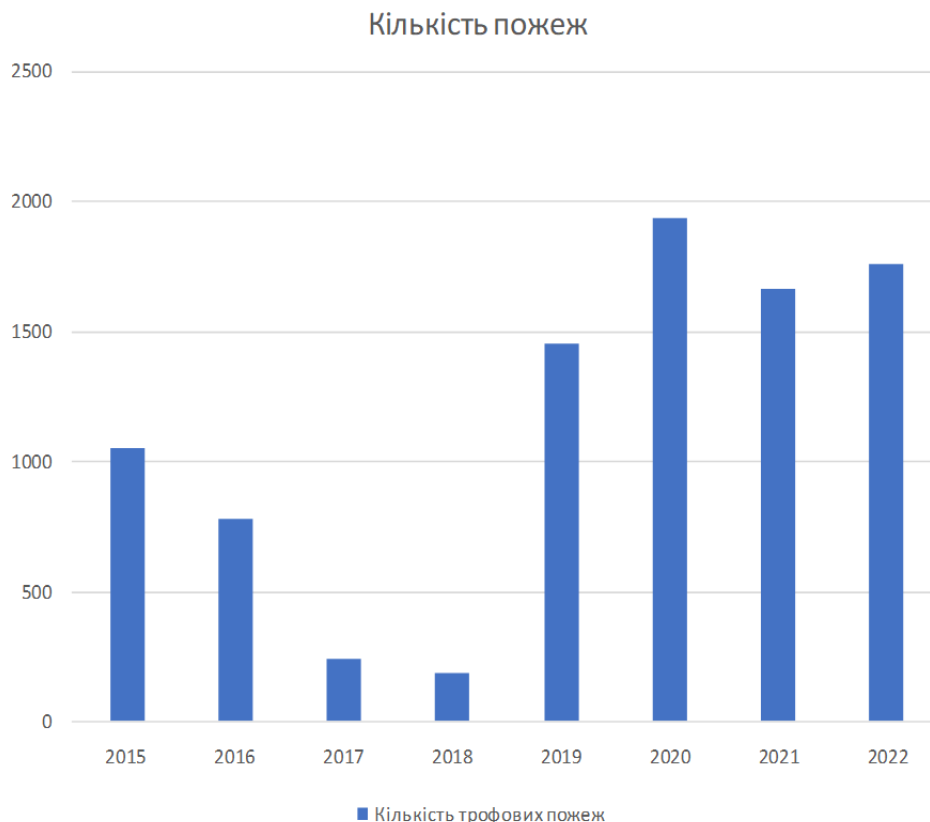
СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ**Михайло Погребняк
(Київ, Україна)****ГЕОЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ОСУШЕННЯ БОЛІТ НА ПОЛІССІ**

Болота є важливим джерелом живленням для малих річок під час посушливого сезону та осередком розмноження великої кількості рідкісних птахів і ссавців, слугують природнім фільтром дощової води за рахунок великого різноманіття рослин. Вони можуть включати прибережні річкові, озерні, заплавні водойми з глибиною більше двох метрів. Також болота мають здатність зберігати прісну воду та рештки тварин, рослин у торфових відкладах.

Але з часом болота зазнали антропогенного втручання, зокрема у їх гідрологічний режим. Особливо напруженою ситуація характеризувалася за часів СРСР. Наразі відбувається переосмислення важливості цих екосистем і з'являються приклади відновлення тих заболочених територій, які були осушені. Широка водна поверхня відбиває сонячні промені та запобігає нагріванню заболочених територій, при цьому вологість є дуже високою, таким чином мікроклімат болота й справді є неповторним. Глобальні зміни клімату, зокрема підвищення температури повітря, позначилися на стані поліської зони України. Зменшення зволоженості території спричинило зростання кількості лісових пожеж, які часто відбуваються напередодні та наприкінці періоду інтенсивних сільськогосподарських робіт [1].

Внаслідок осушення поліських боліт змінюється якісний склад вод в процесі осушення, збільшується вміст гумінових сполук та механічних домішок торфу. Через зміну режиму ґрунтових вод змінюються водно-фізичні та хімічні властивості, термічний режим ґрунтів. Меліорація та сільськогосподарське використання осушувальної системи лівобережжя Полісся призвело до руйнування водного режиму регіону, зниження рівня ґрунтових вод, зменшення заболочених площ, посилення посух та підвищення пожежонебезпеки [2].

За даними Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій, з 2015 по 2022 роки лише Житомирська область щороку зазнавала втрат біорізноманіття внаслідок пожеж в природних екосистемах: таких випадків фіксувалося понад сотні. Пожежі, спричинені загорянням сухого торфу, часто охоплюють великі площі і важко піддаються гасінню. Торф'яні пожежі є негативним екологічним фактором, що впливає на стан атмосфери, літосфери та біорізноманіття. Торф'яні пожежі змінюють екологічні умови болота, впливаючи на склад і температуру ґрунту. З метою візуалізації опрацьованої статистичної інформації було укладено діаграму, яка демонструє зменшення в арифметичній прогресії з 2015 по 2018 рр. кількості пожеж(рис.1). Натомість в період з 2019 року їх кількість невпинно зростає і по нині [3].

**Рис.1.Кількість торфових пожеж в межах Поліського регіону за 2015-2022 рр.
(розроблено автором за [3])**

Більшість фахівців-екологів вважають, що що не менш загрозливим наслідком поступового осушення боліт є виникнення паводків, адже зникнення систем природного дренажу, особливо під час інтенсивних злив, провокує наповнення річок, які виходять з берегів. Це якраз і є ілюстрацією відсутності ефекту губки, адже зникає торфовий прошарок. Фактично, висушені болота являють собою порошок, що інше, як порох [4].

Це одним наслідком осушення боліт є виникнення пилових бурей. Одна з таких сталася навесні 2020 року, вперше таке явище було зафіксовано на Поліссі. Тоді пориви вітру змели сухий шар ґрунту з полів на заході Київської області й пилова хмара накрила столицю [5].

Зараз українські болота продовжують осушувати чи розробляти заради торфу, є навіть державна «Стратегія зрощення та дренажу», яка погіршує ситуацію. Осушені торфові болота ніколи не стануть чорноземом, адже вони швидко деградують, викидаючи у повітря тони парникового газу, вони не здатні забезпечити високих врожаїв, потребують спеціальної схеми сільськогосподарського виробництва. Посухи, відсутність води у криницях, пожежі — ось плата за осушення торфових боліт, на думку екологів [4].

Отже, вищезгадані причини осушення боліт призводять до виникнення паводків, пилових бурей та пожеж. Необхідно розробити комплексну систему раціонального природокористування, покликану зберігати водно-болотних угіддя як унікальні екосистеми України.

Література:

1. Ільчук О. В., Максименко Ю. В. Вплив меліоративних заходів на видове різноманіття тварин та рослин Полісся, (2020). [Електронний ресурс]. Отримано 6 лютого 2024 р. з: <http://surl.li/pzbiq>
2. Екологічна оцінка впливу пожеж у природних екосистемах на стан екологічної безпеки Житомирської області. Лісник, (2024). [Електронний ресурс]. Отримано 7 лютого 2024 р. з: <http://surl.li/qhine>
3. Шевчук О. А., Вишневський В. І. Зміни зволоженості українського Полісся та їх наслідки, (2019). [Електронний ресурс]. Отримано 7 лютого 2024 р. з: http://www.ecoj.dea.kiev.ua/archives/2019/3/3_2019.pdf
4. Як Україна перетворюється на сухе болото. BBC News Україна, (2020). [Електронний ресурс]. Отримано 6 лютого 2024 р. з: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53989097>
5. Болота: природний фільтр води, (2021). [Електронний ресурс]. Отримано 8 лютого 2024 р. з:

Науковий керівник:

доктор філософії з географії Циганок Євген Юрійович.

**Анастасія Руденко
(Київ, Україна)**

ПРОБЛЕМА ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ (КЕЙС СЕЛИЩА МЕЖОВА)

Проблема сміття існує вже багато тисячоліть. В Україні вона дійшла до пікової точки. Щоденно кожен із нас бачить сміття у не відведених для нього місцях. Це є великою проблемою не тільки для людей, а й для тварин, поверхневих та підземних вод і в цілому для всього довкілля.

Із 2012 року наша країна посідає перше місце у світі за кількістю сміття на душу населення. Загальні обсяги відходів, які накопичилися за роки незалежності України, за різними підрахунками, сягають 30 мільярдів тонн. Уся ця антисанітарна зона займає понад 150 тисяч гектарів чорноземів, лісів, ярів та інших природних угідь. Це майже як два Києва, п'ять Харківів чи сім Одес [1].

Актуальна інформація: у 2023 році Міндовкілля опублікувало, що за рік в Україні утворюється понад 10 мільйонів тонн сміття. Ця проблема існує навіть під час війни, незважаючи на військовий стан нашої країни, вона потребує більше сміттєпереробних заводів [2].

У редакції журналу «Фокус» опубліковано екологічний рейтинг областей України. Найбільш екологічно чистою виявилася Житомирщина. Традиційно вважають, що головною проблемою Житомирської області є сільськогосподарські підприємства та діяльність наземного транспорту. А за словами місцевих екоактивістів, найбільш проблемним є Новгород-Волинський район, так як там розташовані потужні промислові забруднювачі: підприємства харчової та деревообробної промисловості, підприємства з видобутку корисних копалин та сільськогосподарські підприємства.

Друге місце у рейтингу посіла Чернівецька область, проте і досі її головною проблемою є звалища. Утім у 2021 році місто почало заробляти гроші на сортуванні побутових відходів.

А от найзабрудненішим містом України визначили Київ. Столиця є абсолютним чемпіоном по кількості відходів у нашій країні, а також регулярно входить до топу найзабрудненіших міст світу.

Сумщина опинилася наприкінці рейтингу, її найактуальніша проблема – поводження зі сміттям. У грудні 2020 року склалася показова ситуація зі звалищем медичних відходів. Виявили його жителі Старого Села біля Сум, де просто неба лежали використані маски та ПЛР-тести.

Відомо, що Дніпро та Донецьк перебувають у незадовільному екологічному стані. На це впливає велика кількість стаціонарних джерел забруднення [4].

Найбільш проблемні області, де не організовано збір та вивезення відходів — це Волинська та Луганська. У Волинській області немає достатнього фінансування з боку місцевої влади для системи поводження з відходами. Рівень сортування сміття дуже низький, через необізнаність населення та байдужість із боку держави. Не вистачає пунктів для прийому вторсировини. У Луганській області ситуація незадовільна, адже через війну кількість відходів глобально збільшилась, а пунктів їх прийому майже немає. Крім того, довкілля забруднене великою кількістю боєприпасів та будівельного сміття. Наразі сказати, коли ситуація покращиться неможливо.

Селище Межова розташоване на Дніпропетровщині та межує із Донецькою областю. Тут проблема поводження із відходами наявна вже дуже довго та гостро. Вивіз баків зі сміттям відбувається раз на тиждень. За цей час вони переповнюються, відходи розносяться вітром та дворовими тваринами. За власним дослідженням, баки наповнюються вже на 3 день після вивезення. У селищі Межова також немає спеціальних сміттєвих баків для сортування. Тобто всі категорії відходів збираються разом, а потім вивозяться на єдине сміттєзвалище, яке не є офіційним, у селі Вознесенка. Місцева влада не приділяє належної уваги до цієї проблеми, адже жодних заходів для покращення довкілля не проводилося вже багато років. Відходи будь-яких категорій просто лежать на дорогах, обабіч, дитячих майданчиках, біля будинків, магазинів, тощо. Тобто проблему зі сміттям та його переробкою дуже помітно. Велику роль грає також те, що місцеве населення неналежно обізнане у цій сфері.

В Україні існує багато законів та Директив щодо поводження з побутовими відходами:

- Закон України «Про відходи» – основний
- Закон України «Про житлово-комунальні послуги»
- Закон України «Про благоустрій населених пунктів»
- Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»
- Правила надання послуг з поводження з побутовими відходами
- Державні санітарні норми та правила утримання територій населених місць
- Наказ №259 «Про затвердження Правил визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів»

• Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1998 р. № 1360 «Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів».

Стратегія України з управління відходами (наразі триває II етап 2019-2023 рр.) визначає основні напрями державного регулювання в галузі поводження з відходами на найближчі десятиліття з урахуванням європейських підходів. Проте їх дотримання не контролюється [3].

Недостатнє забезпечення державою спеціальними контейнерами для сортування найбільш популярного сміття: пластику, скла, паперу, органіки та небезпечних відходів, а також дуже низький рівень обізнаності та свідомості населення, призводить до засмічення великих територій. Можливо, на таку безвідповідальність та неосвіченість українців впливає незначне приділення уваги до цієї проблеми з боку держави. У школах, дитячих садках і навіть деяких вузах це питання ніколи не стояло надто гостро. Дітям не розповідають важливість процедури сортування сміття та як позитивно це може вплинути на наше довкілля уже в найближчому майбутньому. Безліч українців ніколи навіть не пробували сортувати сміття, думаючи, що це важко та забирає багато часу. Насправді це не так, станом на 2021 рік в Україні існує 361 пункт прийому вторсировини. За допомогою національної мапи пунктів прийому вторсировини, можна подивитися де, які і в якому населеному можна здати відходи [3].

Для України було б добре налагодити партнерські зв'язки із країнами, у яких вже є конкретна тактика та жорсткі правила дотримання її. У такій величезній кількості сміття можна знайти і плюси. Україна справді може заробляти гроші на своїх відходах, саме про таку тактику очищення довкілля уже давно говорять ЗМІ. Ця тема активно почала розвиватись, коли у Швеції закінчилися власні відходи і вони мали намір імпортувати 700 тонн сміття із сусідніх країн. Завдяки такій співпраці між країнами, Україна, із своїми 15 мільйонами тонн сміття, які ми продукуємо щороку, могла б економити 2200 мільйонів кубометрів природного газу, 634 мільйонів кВт-год. електроенергії й отримувати ще приблизно 1,8 мільйона тонн сировини, яку можна використовувати для виробництва упаковки, тари, будівельних матеріалів та інших потреб. Також, крім суто економічної вигоди, ми матимемо соціальну у вигляді створення 50 тисяч робочих місць та, що має особливий сенс, екологічну — адже замість 6148 діючих сміттєзвалищ та 32 984 несанкціонованих ми отримаємо конкретну визначену кількість цивілізованих центрів поводження з твердими побутовими відходами [1].

Станом на початок 2024 року маємо очевидну проблему з відходами та їх переробкою. Сміттєві ресурси продовжують накопичуватись на території країни, забруднюючи довкілля, згубно впливаючи на здоров'я та життя людей, а також загрожуючи біорізноманіттю. Не дивлячись на те, що зараз діє військовий стан, проблема відходів є нагальною. Вона потребує комплексного підходу з боку владних структур, громадських організацій та громадян. Можемо зазначити, що держава намагається контролювати цей процес, незважаючи на війну, імплементаючи закони та директиви. Проте наразі такої ініціативи з боку влади недостатньо.

Література:

1. Україна посідає перше місце у світі за кількістю сміття, *Дзеркало Коломиї*, (2016). Отримано 31 січня 2024 р. з: <https://dzerkalo.media/ukrayina-posidaye-pershe-mistse-u-sviti-za-kilkisty-smittya/>

2. Сміття, *Укрінформ*, (2023). Отримано 31 січня 2024 р. з: <https://www.ukrinform.ua/tag-smitta>
3. Сортивання та переробка сміття в Україні, *ЕМСІЕЛЬ*, (2021). Отримано 31 січня 2024 р. з: <https://mcl.kiev.ua/sortirovka-i-pererabotka-musora-v-ukraine/>
4. З'явився екологічний рейтинг областей України: Київ – найзабрудненіше місто, *ЕкоПолітика*, (2022). Отримано 31 січня 2024 р. з: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/z-yavivsya-ekologichnij-rejting-oblastej-ukraini-kiiv-najzabrudnenishe-misto/>

Науковий керівник:

доктор філософії з географії Циганок Євген Юрійович.

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Анастасія Гавриляк
(Дрогобич, Україна)

РОЗПОРЯДЧІ ДОКУМЕНТИ СТВОРЮВАНІ ОРГАНАМИ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ

Незалежно від характеру й змісту діяльності підприємства, його організаційно-правової форми, структури та інших чинників, органи управління будь-якого рівня уповноважені видавати розпорядчі документи, а на керівника підприємства покладається персональна відповідальність за забезпечення встановленого порядку роботи з документами.

Розпорядчі документи - це документи, за допомогою яких здійснюється розпорядча діяльність, оперативне керівництво у певній установі, організації чи на підприємстві.

Основна функція розпорядчих документів – регулювати діяльність органу управління задля виконання поставлених перед ним завдань, одержання максимального ефекту від своєї діяльності та діяльності організації загалом. Розпорядчі документи виконують регулятивну функцію, спрямовану від суб'єкта управління (керівного органу) до об'єкта управління (підлеглих), тобто від керівника організації до керівників структурних підрозділів та їх працівників, забезпечуючи безперервність і безперервність процесу управління, злагоджену роботу всіх органів і ланок управління.

Залежно від способу (процедури) ухвалення рішень з певного питання розпорядчі **документи групують** у:

документи, ухвалені колегіально (колективним обговоренням та ухваленням рішень групою працівників – колегією, правлінням, комісією, радою, зборами тощо);

документи, що їх видає, одноосібно ухваливши рішення, керівник.

Органи управління можуть видавати спільні розпорядчі документи, які врегульовують найважливіші питання і є правовими актами, які мають чинність для їх учасників.

На засадах колегіальності діють: Уряд України, органи місцевого самоврядування, вищі органи влади, державні комісії і комітети, колегії міністерств, вищі органи управління підприємств (збори акціонерів, рада директорів, рада засновників та ін.). Номіналами документів колегіального ухвалення рішень є постанови, рішення. Така технологія фіксування управлінських рішень забезпечує їх якісний розгляд, пошук оптимальних способів вирішення питань, утім, є витратною в часі і коштах.

Повноваженнями видавати одноосібні рішення наділені міністерства (міністр), державні адміністрації (голови адміністрацій), керівники організацій (генеральні директори, директори, голови правління). Вони є розробниками наказів, вказівок, розпоряджень. На противагу колегіальному, одноосібне ухвалення рішення забезпечує оперативність управління, водночас підвищує персональну відповідальність керівника.

Отже, групу розпорядчих документів утворюють постанови, рішення, накази, розпорядження, вказівки.

Органи управління всіх рівнів із найважливіших питань видають постанови, рішення, накази; а з менш важливих – розпорядження, вказівки.

Постанови – це адміністративні акти загального порядку, котрі не вичерпуються одноразовим виконанням і зберігають чинність (якщо не суперечать закону) до їх скасування. Ключове слово цього нормативно-правового акта – «ПОСТАНОВЛЯЄ».

Рішення можуть бути спільними актами, виданими кількома колегіальними чи такими, що діють на засадах одноосібності, державними органами, громадськими організаціями чи об'єднаннями тощо і можуть мати нормативний чи індивідуальний характер. Ключові слова цього номіналу розпорядчого документа – «ВІРШИВ:» (виконавчий комітет); «ВІРШИЛА:» (Верховна Рада, колегія, рада директорів); «ВІРШИЛИ:» (у спільних рішеннях).

Вказівки інформаційно-методичного характеру, а також на виконання широким колом посадових осіб наказів, інструкцій, інших актів органів управління можуть створювати заступники керівника підприємства, головний інженер, енергетик, інженер з техніки безпеки тощо, що діють у межах своїх повноважень. Ключові слова цього номіналу документа – «ПРОПОНУЮ:», «ЗОБОВ'ЯЗУЮ:», «ДОРУЧАЮ:».

В установах, де вся повнота виконавчої влади належить одній особі – керівникові (генеральному директорові, директорові, виконавчому директорові, голові правління, начальникові управління тощо), рішення, ухвалені в процесі регулювання діяльності, фіксують у наказах або розпорядженнях.

Розпорядження видають посадові особи задля вирішення організаційних і організаційно-технічних питань виробничо-господарської й адміністративної діяльності, що стосуються окремих ланок роботи.

Утім, у реаліях документування управлінської інформації відмінності між наказом і розпорядженням нерідко знівельовані. Навіть у межах однієї системи ті самі керівники з тих самих питань в одних випадках видають накази, в інших – розпорядження, а часом – і накази, і розпорядження.

Розпорядження органів державної влади і управління вичерпуються однократним виконанням і чинні впродовж терміну, зазначеного в них, або ж до досягнення результату. Ключові слова цього номіналу розпорядчого документа – «ПРОПОНУЮ:», «ЗОБОВ'ЯЗУЮ:».

Наказ – правовий акт, який видається керівником підприємства, організації.

За змістом накази поділяють на:

1) накази із загальних ...питань: ініціативні (видаються для оперативного впливу на процеси, що виникають усередині організації (підприємства), та на виконання (видаються при створенні, реорганізації або ліквідації структурних підрозділів, затвердженні положень...про структурні підрозділи, підсумовуванні діяльності установ, затвердженні планів тощо);

2) про особовий склад (формулюють призначення, переміщення, звільнення працівників, відрадженьня, відпустки, різні заохочення, нагороди й стягнення).

Проект наказу готує певний структурний підрозділ або окрема посадова особа за дорученням керівника. Проект наказу за необхідності узгоджують шляхом візування з зацікавленими підрозділами, юрисконсультом та посадовими особами, яких він стосується, але в усіх випадках візують виконавець та очільник структурного підрозділу. Відтак проект наказу передають керівникові, який вносить у нього зміни та доповнення, підписує наказ і проставляє дату. У разі відсутності керівника наказ підписує посадова особа, яка виконує його обов'язки.

Наказ набуває чинності з часу його підписання, якщо інші терміни спеціально в ньому не зазначені. З наказом повинні бути ознайомлені всі названі в ньому особи, які розписуються на одному з примірників наказу або на спеціальному бланку. Накази із загальних питань і щодо особового складу мають окрему самостійну нумерацію, яка починається з початку календарного року.

Отже, основне призначення розпорядчих документів – регулювання і координація діяльності, що дозволяють органу керування забезпечувати

реалізацію поставлених перед ним завдань, одержувати максимальний ефект від своєї діяльності. Від того, наскільки ефективно регулюється діяльність установи, залежать результати роботи організації в цілому.

Джерела та література:

1. ДСТУ 4163-2020 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів».
2. Комова М.В. Діловодство. – Львів: Тріада плюс, 2006. – 217с.

Науковий керівник:

викладач спеціальних дисциплін Черватюк Вікторія Андріївна.

**Анастасія Драган
(Дрогобич, Україна)**

ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ. ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ОРГАНІВ ВЛАДИ

В епоху цифрових технологій електронні документи та електронний документообіг стають ключовими елементами для сучасних органів влади. З розвитком інформаційних технологій зростає значення цифрового збереження, обробки та обміну даними. У цьому контексті розгляд електронних документів та електронного документообігу набуває великої актуальності для покращення ефективності, прозорості та доступності діяльності органів влади.

Електронні документи - це будь-яка інформація, що зберігається в цифровому форматі, такий як текстові документи, електронні таблиці, аудіо- та відеофайли, електронні повідомлення тощо. Для органів влади це означає, що багато аспектів їхньої діяльності, починаючи від внутрішньої кореспонденції та закінчуючи звітами та документами для громадськості, можуть бути здійснені в цифровій формі.

Електронний документообіг (обіг електронних документів) - сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів.

Порядок електронного документообігу визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно з законодавством.

Електронний документообіг регламентується такими законами:

«Про електронні документи та електронний документообіг»;

«Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги».

Відповідно до статті 5 закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ-документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.

Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством.

Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних,

які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

Електронний документ характеризується змістом, контекстом та структурою.

Зміст електронного документа – це текстові та графічні частини, що складають документ.

Контекст електронного документа – інформація про зв'язки задокументованої інформації з фізичними або юридичними особами та іншими документами.

Структура електронного документа:

внутрішня структура – це структура змістовної частини документа;

зовнішня структура – це структура середовища, в якому існує електронний документ (носії інформації, формат файла тощо).

Електронний документ визначається своїми метаданими. Метадані – це дані, що пов'язані та стосуються електронного документа, містять інформацію про його соціальну визначеність та розуміння змісту, контексту, структури.

Метадані електронного документа мають елементи юридичних, ділових, організаційних, процедурних доказів цілісності електронного документа та його автентичності для авторів, користувачів та дослідників. Метадані є обов'язковим елементом процесу зберігання електронного документа.

Основні принципи електронного документа в органах влади мають особливе значення, оскільки ці документи мають велике юридичне, адміністративне та політичне значення. Отже, розглянемо ці принципи:

Легальність і відповідність нормативним актам: Електронні документи в органах влади повинні відповідати законодавству та нормативним актам, які регулюють їх створення, обробку, зберігання та передачу. Це включає в себе виконання вимог щодо електронного підпису, а також дотримання стандартів безпеки та конфіденційності.

Автентичність та ідентифікація: Електронні документи в органах влади повинні мати можливість перевірки їх автентичності, тобто впевненість у тому, що вони були створені або схвалені відповідними авторизованими особами. Для цього використовуються цифрові підписи та ідентифікаційні коди.

Цілісність та неденійність: Електронні документи повинні бути цілими та неушкодженими під час передачі та зберігання. Механізми контролю цілісності, такі як хеш-функції, забезпечують виявлення будь-яких змін у документі.

Конфіденційність та безпека: Електронні документи, що містять конфіденційну інформацію, повинні бути захищені від несанкціонованого доступу. Це досягається за допомогою шифрування даних та засобів автентифікації користувачів.

Доступність та зручність використання: Електронні документи повинні бути доступними для використання в потрібний час та місце. Органи влади повинні забезпечувати відповідну інфраструктуру та технічну підтримку для забезпечення доступності документів.

Аудит та відстеження: Системи електронного документообігу в органах влади повинні мати можливість ведення аудиту та відстеження дій користувачів. Це дозволяє виявляти та запобігати недостовірним або несанкціонованим діям.

Електронний цифровий підпис (ЕЦП), один з найважливіших елементів будь-якого електронного документа, за правовим статусом прирівняний до власноручного підпису або печатки.

ЕЦП – це дані в електронній формі, отримані за результатами криптографічного перетворення, які додаються до інших даних або документів і забезпечують їх цілісність та ідентифікацію автора.

За допомогою ЕЦП органи влади можуть підписувати електронні документи, користуватися електронними послугами тощо. Документи, підписані за допомогою ЕЦП, мають таку саму юридичну силу, як і звичайні. Електронний підпис є обов'язковою умовою верифікації електронного документа. Вона виконує функцію ідентифікації автора або особи, яка підписала документ. Володар електронного підпису отримує два ключі – відкритий і закритий. За допомогою закритого відбувається шифрування підпису, за допомогою відкритого перевіряється його достовірність.

Юридична чинність і доказовість електронному документу надається за допомогою електронного підпису. Згідно з ст. 6 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг", електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа, що використовується для ідентифікації автора чи особи, яка підписала документ. Пункт 2 ст. 6 "Електронний підпис" містить таке положення: "...накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа". Отже, законодавець визначив момент, з якого електронний документ набуває юридичної сили - з моменту накладання електронного підпису

Основними реквізитами для складання будь-якого електронного документа, в тому числі документів органів влади, є:

Назва документа

Позначка час, що реєструє дату та час створення документа

Найменування організації

Особистий цифровий підпис чи інші відомості, що дозволяють ідентифікувати автора

Інші реквізити, що передбачає певний вид документа

Сучасні електронні системи документообігу дозволяють:
зберігати документи
відстежувати їхню історію
забезпечувати їх оперативний рух між органами влади
контроль виконання
можливість включення додатків
контрольованість
зниження витрат часу на опрацювання документів

Отже, електронні документи та електронний документообіг в органах влади є невід'ємною та надзвичайно важливою складовою для їхньої роботи.

Впровадження електронних технологій та цифрових інструментів у документообіг дозволяє підвищити ефективність, зручність та безпеку роботи органів влади. Електронні документи дозволяють зменшити час на обробку та передачу інформації, підвищують доступність документів для зацікавлених сторін, а також забезпечують надійність та захищеність даних, що в свою чергу сприяє зростанню продуктивності та покращує якість управління.

Джерела та література:

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV (редакція станом на 31.12.2023).
2. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» редакція від 01.01.2024 № 2155-VIII.

Науковий керівник:

викладач спеціальних дисциплін Черватюк Вікторія Андріївна.

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ**Данило Блажко
(Київ, Україна)****РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ У 21 СТОЛІТТІ**

Екологічні проблеми стали одними із найбільш актуальних у 21 столітті, оскільки стрімко зростаючі темпи промислового розвитку та урбанізації призвели до забруднення навколишнього середовища. Загроза змін клімату, зникнення біорізноманіття, екологічні катастрофи нині стали не лише проблемами окремих держав, а й людства в цілому. Світова спільнота шукає нові шляхи та рішення задля зменшення негативного впливу на довкілля, впроваджуються технології відновлювальних джерел енергії та розробляються стратегії щодо збереження природних ресурсів. Такий підхід є важливим для забезпечення комфортного та екологічно стабільного життя для майбутніх поколінь.

Екологія в сучасному світі відіграє ключову роль у збереженні біорізноманіття, контролі забруднення та збереженні ресурсів, вивченні змін клімату та оцінці екологічних ризиків для здоров'я людини. Вона також сприяє розвитку екологічної освіти та свідомості, формуючи відповідальне ставлення суспільства до навколишнього середовища. Особливо це стосується молоді [1].

Промислові викиди, кислотні дощі, пластик у водах, глобальне потепління та виснаження озонового шару – лише деякі з найбільш нагальних проблем екології у 21 столітті. Надмірна урбанізація, перенаселення та загрози знищення лісів і біорізноманіття також посилюють негативний вплив нашої діяльності на планету. Забруднення води та повітря стають серйозними загрозами для громадського здоров'я [2].

Навколишнє середовище може негативно впливати на здоров'я людини через шкідливі викиди промислових підприємств, забруднення повітря, води та ґрунту, а також через ефекти ультрафіолетового випромінювання та кліматичні фактори. Це може призводити до хронічних захворювань дихальних та травних систем, отруєнь через забруднену воду та продукти харчування, порушень імунітету та психічних розладів [3].

Так, промислові підприємства, розташовані поруч із житловими районами, створюють потужні джерела шкідливих викидів в атмосферу, що має серйозний негативний вплив на здоров'я людей. Щодня в повітря надходять різні тверді та газоподібні речовини, такі як оксиди вуглецю, сірки, азоту, вуглеводні, сполуки свинцю, пил, хром, азбест. Ці речовини можуть викликати серйозні захворювання та негативно впливати на організм людини. Найбільше страждають легені та органи дихання. Забруднене повітря може викликати розвиток хронічних захворювань, таких як бронхіт та астма. Наявність шкідливих речовин в повітрі призводить до нудоти, головних болів, слабкості та загального погіршення самопочуття [3].

Екологічні дослідження вказують на вплив промисловості, сільського господарства та інших галузей на стан повітря, води та ґрунту. Знання про екосистеми дозволяє розробляти методи контролю забруднень та раціонального використання природних ресурсів. Також екологія відіграє ключову роль у вивченні змін клімату. Вчені визначають взаємодію атмосфери, гідросфери, та біосфери, щоб прогнозувати та зменшувати негативні наслідки глобального потепління [4].

Екологія виконує надважливу роль у формуванні свідомого ставлення суспільства до навколишнього середовища. Це важливо для виховання екологічно свідомого покоління, яке приймає відповідальність за долю планети. Власне, екологічні проблеми є глобальними, і розв'язання їх вимагає співпраці країн та прийняття сталого розвитку як пріоритетної стратегії. Екологія стає основою для розробки міжнародних угод та спільних зусиль у збереженні планети для майбутніх поколінь [5].

Серед основних завдань екологічного виховання та освіти можна вказати наступні:

- Формування екологічної свідомості: це включає безпосереднє розуміння екологічних проблем, принципів організації екосфери та важливості збереження довкілля;
- Розвиток екологічного мислення: суспільство повинно критично оцінювати інформацію про екологічні проблеми, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідальним чином;
- Навчання екологічно орієнтованій поведінці: це включає практичні навички зменшення власного екологічного сліду, такі як збереження енергії, економне використання ресурсів, сортування відходів та відмова від шкідливих для довкілля практик;
- Підготовка фахівців з екології: для вирішення екологічних проблем потрібні кваліфіковані фахівці в різних галузях, таких як екологія, геоекологія, ландшафтна екологія тощо.

Отже, у 21 столітті екологія стає центральною галуззю знань, яка визначає якість життя, економічну стійкість та майбутнє планети. Потрібно запроваджувати на обов'язковому рівні курси екологічної свідомості та виховання, щоб широка громадськість почала усвідомлювати важливість збереження природи та розуміти наслідки їхніх негативних дій.

Література:

1. Екологічна освіта та виховання: [Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / За ред. І. В. Тимченка. – К.: Літера ЛТД, 2013

2. Найактуальніші екологічні проблеми Землі. ТОВ Автоекоприлад. [Електронний ресурс]. Отримано з: <https://eco.aep.kiev.ua/novini/15-najaktualnishih-ekologichnih-problem-zemli/> (дата звернення: 04.02.2024)
3. Інформація для населення – ДУ «Вінницький обласний лабораторний центр МОЗ України». (2020, 18 серпня). [Електронний ресурс]. Отримано з: http://cgz.vn.ua/nformatsya-dlya-naselennya/nformatsya-dlya-naselennya_485.html (дата звернення 04.02.2024)
4. Основи екології та раціонального природокористування: [Навчальний посібник для учнів загальноосвітніх шкіл] / За ред. В. І. Пакуля. – К.: Школа, 2010.
5. Міністерство освіти і науки України. Офіційний вебсайт. <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 26.04.2024).

Науковий керівник:

доктор філософії з географії Циганок Євген Юрійович.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Кучмай Олександра, Морозюк Марина
(Київ, Україна)

РОЛЬ АВІАЦІЙНОЇ ЛОГІСТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Авіаційна логістика відіграє все більш важливу роль у забезпеченні глобальної медичної допомоги. Швидке та ефективне транспортування ліків, медичних приладів та медичного персоналу є життєво важливим для надання якісного догляду за пацієнтами в усьому світі. У світі, де катастрофи, епідемії та натуральні лиха небезперервно висувають нові виклики перед системами охорони здоров'я, роль авіаційної логістики стає надзвичайно важливою. Глобальна медична допомога стає реальністю завдяки швидкості, точності і мобільності, які може забезпечити авіаційний сектор. У цій статті буде розглянуто роль авіаційної логістики у глобальній охороні здоров'я, а також виклики та можливості, з якими стикається ця галузь.

Мета статті – полягає у висвітленні важливості та ролі авіаційної логістики у забезпеченні глобальної медичної допомоги. Стаття має на меті розглянути ключові аспекти, які стосуються авіаційного транспорту в контексті надання швидкої та ефективної медичної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій, катастроф, епідемій та інших невідкладних сценаріїв. Крім того, стаття спрямована на виявлення викликів, з якими стикається авіаційна логістика у медичній сфері, а також на визначення можливостей для подолання цих викликів. У цілому, мета полягає в підвищенні усвідомлення важливості авіаційної логістики для забезпечення глобального доступу до медичної допомоги та залучення уваги до потенційних покращень у цій області.

Виклад основного матеріалу – авіаційна логістика грає ключову роль у доставці медичного обладнання, ліків, крові, вакцин та медичного персоналу в найвіддаленіші куточки світу. Одним із головних переваг авіації є швидкість доставки, що може бути критично важливим у випадках надзвичайних ситуацій та катастроф. Навіть у випадку, коли немає заборон на землю, авіаційний транспорт може бути єдиним шляхом доставки допомоги через великі відстані або складні умови на місці [2]. Крім того, авіаційна логістика дозволяє організувати швидку евакуацію поранених або хворих осіб з місць лиха до медичних установ, де вони можуть отримати відповідну допомогу. Це особливо важливо в умовах війни, катастроф або епідемій.

Незважаючи на всі переваги, авіаційна логістика в глобальній медичній допомозі стикається з численними викликами. Перш за все, це високі витрати на організацію та підтримку авіаційних перевезень. Не кожна країна може собі дозволити належну інфраструктуру та технічне забезпечення для ефективного функціонування авіаційної логістики. Авіаційна логістика може бути обмежена політичними або географічними факторами. Деякі регіони світу можуть бути важкодоступними через конфлікти або природні обмеження, що ускладнює доставку медичної допомоги [1]. Важливо враховувати проблеми безпеки, пов'язані з авіаційними перевезеннями медичного обладнання та ліків. Необхідно забезпечити надійний захист від можливих загроз, таких як терористичні акти або крадіжки.

Хоча існують виклики, пов'язані з авіаційною логістикою в глобальній медичній допомозі, також існують і можливості для їх подолання. Однією з них є підвищення ефективності інфраструктури авіаперевезень, зокрема шляхом розвитку регіональних та міжнародних аеропортів, що спеціалізуються на медичних перевезеннях. Основні функції авіаційної логістики (див. табл. 1.):

Таблиця 1

Транспортування ліків та медичних приладів:	Авіаперевезення часто є найшвидшим і найбезпечнішим способом транспортування цих критично важливих товарів, особливо на великі відстані. Це особливо актуально для термочутливих препаратів, таких як вакцини, які потребують суворих умов транспортування [5].
Перевезення медичного персоналу:	Лікарі, медсестри та інші медичні працівники часто подорожують повітрям, щоб надавати допомогу в районах, де бракує кваліфікованих кадрів. Це може бути особливо важливо у випадку стихійних лих або інших надзвичайних ситуацій, коли місцеві медичні системи перевантажені.
Доставка органів та тканин:	Трансплантація органів рятує життя, і авіаперевезення часто є єдиним способом швидко та безпечно доставити донорські органи до реципієнтів. Швидкість та ефективність доставки мають вирішальне значення для успішності трансплантації.
Гуманітарна допомога:	У разі стихійних лих або інших надзвичайних ситуацій авіаперевезення часто використовуються для доставки ліків, продуктів харчування та інших необхідних товарів до постраждалих районів. Авіаційна логістика може допомогти забезпечити життєво важливу допомогу людям, які постраждали від катастроф [3].

Авіаперевезення можуть бути дорогими, що може обмежити доступ до медичної допомоги для людей у бідних країнах. Високі витрати на транспортування можуть призвести до того, що деякі життєво важливі ліки та медичні прилади стануть недоступними для тих, хто їх найбільше потребує. Транспортування медичних товарів часто регулюється суворими правилами, що може ускладнити та подорожчати процес. Ці правила можуть включати вимоги до упаковки, маркування, зберігання та транспортування, а також дотримання санітарних норм. Деякі медичні товари, такі як вакцини, чутливі до температури та потребують спеціальних умов транспортування. Недотримання цих умов може призвести до псування товарів, що може зробити їх непридатними для використання. Медичні товари та персонал повинні бути захищені від крадіжки, пошкодження або втрати під час транспортування. Це може потребувати спеціальних заходів безпеки, таких як супроводження вантажів охороною або використання сейфів [4].

Нові технології, такі як безпілотні літальні апарати (БПЛА) та 3D-друк, можуть допомогти знизити вартість і складність транспортування медичних товарів. БПЛА можуть використовуватися для доставки ліків та інших товарів до віддалених районів, де доступ до традиційних методів доставки обмежений. 3D-друк може використовуватися для виготовлення медичних приладів та протезів на місці, що може допомогти знизити витрати на транспортування та зберігання. Уряди, міжнародні організації та приватний сектор можуть співпрацювати для покращення координації та ефективності авіаційної логістики в галузі охорони здоров'я. Це може включати спільне використання ресурсів, розробку спільних протоколів та процедур, а також координацію зусиль з реагування на надзвичайні ситуації. Інвестиції в покращення аеропортів та інфраструктури ланцюга постачання можуть допомогти полегшити транспортування медичних товарів [1]. Це може включати будівництво нових аеропортів, модернізацію існуючих аеропортів, а також покращення транспортних мереж. Підготовка кваліфікованих кадрів у галузі логістики медичних товарів може допомогти забезпечити безпечне та ефективне транспортування. Це може включати навчання з питань упаковки, маркування, зберігання, транспортування та безпеки медичних товарів [2].

Висновки – авіаційна логістика відіграє важливу роль у забезпеченні глобальної медичної допомоги. Незважаючи на виклики, існують також можливості для покращення ролі авіаційної логістики в цій галузі. Завдяки співпраці, інноваціям та інвестиціям авіаційна логістика може допомогти зробити якісну медичну допомогу доступною для людей у всьому світі.

Література:

1. Авіаційна логістика: <https://www.who.int/docs/default-source/documents/publications/international-health-regulations-public-health-logistics.pdf>
2. Фармацевтичні та медичні товари: <https://www.iata.org/en/programs/cargo/pharma/>
3. Логістика та ланцюг постачання: <https://www.unicef.org/supply/>
4. Вплив авіаційної логістики на глобальну охорону здоров'я: <https://bibliotekanauki.pl/articles/2141117.pdf>
5. Використання безпілотних літальних апаратів для доставки медичних товарів: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6174005/>

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент, Катерна Ольга Костянтинівна.

**Тетяна Пушкар
(Боярка, Україна)**

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день досить важливе місце у розвитку ринкової економіки займає фондовий ринок, який є одним із головних джерел залучення капіталу та спрямування на інноваційний розвиток економіки країни.

В Україні фондовий ринок почав формуватися відносно недавно, після отримання незалежності і через це він має багато недоліків та проблем, які потрібно вирішувати [1].

Фондовий ринок - це механізм ринкових взаємовідносин, де здійснюються операції з середньо - і довготерміновими цінними паперами, при яких відбувається взаємодія фінансового, кредитного та інвестиційного секторів економіки, внаслідок чого динамічно накопичуються та перерозподіляються ринкові ресурси у вигляді потоків грошових резервів між його суб'єктами.

Проблеми розвитку фондового ринку України мають місце у декількох сферах. Перша сфера - законодавча. Чинне законодавство України не в змозі забезпечити достатній рівень захисту прав власників і покупців цінних паперів, існують недоліки у питаннях стосовно захисту власності.

Проблеми законодавчого характеру є причинами виникнення конфліктів і суперечок між учасниками ринку, а це зумовлює зниження активності фінансових операцій.

Друга сфера, у якій існують проблеми, має інформаційний характер. Інформаційне та нормативне забезпечення учасників ринку цінних паперів є досить низьким, що зумовлює важку проблему - можливість здійснення тіньових фінансових операцій з цінними паперами. Нестача інформації робить фондовий ринок

закритим, що негативно впливає на вітчизняних та іноземних інвесторів - їх активність значно зменшується [2].

Третя сфера - фінансова. Прозоре і справедливе ціноутворення є важливим аспектом функціонування фондового ринку, але в Україні це не забезпечується у повному обсязі через недостатню розробленість організаційних та фінансових механізмів. Це також зумовлює нерівність умов для всіх учасників фондового ринку стосовно операцій, пов'язаних з купівлею і продажем цінних паперів.

Шляхи подолання існуючих проблем мають ґрунтуватись на досвіді зарубіжних фондових ринків, більш детальному вивченні та осмисленні проблем.

По-перше, державна політика має звернути увагу на недосконалість законодавства, змінити його згідно інтересів учасників ринку. По-друге, фондовий ринок має стати відкритим та прозорим для інвесторів, це зумовить збільшення обсягів інвестицій, що є необхідним для економічного розвитку держави. Відкритість ринку зробить можливим подальшу інтеграцію його у міжнародний фондовий ринок. По-третє, мають бути відрегульовані механізми ціноутворення, тобто формування цін має бути вільним від маніпулювання, що забезпечить рівність умов для всіх учасників. Фондовий ринок України повинен бути привабливим як для зарубіжних, так і для внутрішніх інвесторів, такий напрямок розвитку забезпечить його стабільність у подальшому функціонуванні [3].

Основними завданнями сучасного фондового ринку України є:

- мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів для здійснення конкретних інвестицій;
- формування ринкової інфраструктури, яка відповідає міжнародним стандартам;
- розвиток вторинного ринку;
- активізація маркетингових досліджень;
- трансформація відносин власності;
- удосконалення ринкового механізму і системи управління;
- забезпечення контролю над капіталом на основі державного регулювання;
- зменшення інвестиційного ризику;
- прогнозування перспективних напрямів розвитку та інші.

Отже, фондовий ринок України є важливою складовою економіки України. Його розвиток за останній час зіткнувся з низкою проблем, що зумовили його відхилення від реальних потреб суспільства. Подолання цих проблем має стати ключовим у державній політиці стосовно сфери фондового ринку, тому що через нього можливо залучити велику кількість інвестицій, потрібних для розвитку економіки України в цілому.

Література:

1. Алескерова Ю.В. Фінансовий ринок. Підручник. Хмельницький. 2019 р. 384с.
2. Слав'юк Н. Р. Ринок фінансових послуг: навчальний посібник. Національний університет "Києво-Могилянська академія". - Київ: НаУКМА, 2022. - 205 с.

А.Є. Спіцина, Б.Ю. Галицький
(Київ, Україна)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЙОГО РОЗВИТКУ

Сучасні тенденції розвитку економіки держави переконливо доводять, що вирішальним чинником виходу з економічної кризи стають перетворення на мікрорівні саме-реорганізація транспортних підприємств, що пристосовуються до нових умов господарювання.

Автомобільний транспорт, який завжди виступав невід'ємним і стратегічно важливим елементом транспортної інфраструктури, забезпечуючи до 90% переміщень вантажів і перевезень пасажирів [5], змінив свою роль в Україні з позаминулого року. Так до цілком традиційних функцій із переміщення вантажів і перевезення пасажирів регулярними рейсами додалися кардинально нові функції, обумовлені воєнним станом у країні, зокрема функція екстреної евакуації бійців із передової та населення з прифронтових районів, функція своєчасного забезпечення збройних сил всіма необхідними ресурсами, функція термінової зміни логістики у зв'язку з ворожими обстрілами (як наслідок – пошкодження дорожнього полотна) та/або блекаутами (як наслідок – необхідності заміни електротранспорту на маршрутах) тощо. Умови, в яких функціонують підприємства автомобільного транспорту в Україні, суттєво змінилися, що потребує належного закріплення на законодавчому рівні у вигляді вдосконалення нормативно-правової бази. Починаючи з лютого 2022 року транспортний сектор України зазнав непередбачуваних руйнівних змін.

Сьогодні чинне законодавство України надало суб'єктам господарювання більше прав і свобод. Водночас багато підприємств неефективно використовують наявні кошти та не налагоджують прибуткову діяльність через відсутність якісної конкурентоспроможної продукції та відсутність стратегічного мислення. В останні роки спостерігається значне зростання конкуренції в усіх сферах економічної діяльності. Поява великої кількості нових підприємств, лібералізація імпорту, проникнення іноземних компаній на внутрішній

ринок, розвиток ринку капіталу та акціонерних підприємств – усе це істотно змінило ринкову ситуацію. Зменшення платоспроможного попиту, з одного боку, і збільшення пропозиції товарів і послуг, з іншого, створили умови, коли такі поняття, як «потенціал» і «конкурентоспроможність», стали невід'ємною частиною діяльності будь-якого підприємства. У такій ситуації кожному виробнику стає необхідно аналізувати конкурентоспроможність і розробляти ефективні засоби її підвищення. Іншими словами, проблема досягнення конкурентного потенціалу підприємства є дуже важливою умовою успішного функціонування транспортного підприємства [5].

Сьогодні завдяки конкуренції, з усією її тонкістю та динамічністю, перемагає той, хто аналізує та бореться за свою конкурентну позицію. Щоб вистояти в цій боротьбі, кожне підприємство має поставити перед собою завдання підвищення рівня конкурентоспроможності не тільки послуг та робіт, але й самого підприємства в цілому та його потенціалу.

Потенціал підприємства – це абстрактна економічна категорія, з одного боку, яка є результатом взаємодії всіх елементів економічних відносин, причому не тільки існуючих, а й прихованих. А з іншого боку, це економічна основа, реальна сила розвитку організації, що характеризується системою показників, які відображають не тільки наявні ресурси, а й їх резерви, які можуть бути використані за певних умов [1].

Ефективне використання потенціалу автопідприємства означає здатність одночасно і раціонально використовувати всі наявні ресурси для досягнення високих кінцевих результатів і задоволення потреб споживачів. Формування потенціалу підприємства – це процес виявлення та створення спектру підприємницьких можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм для сталого розвитку та ефективного відтворення [2].

Потенціал підприємства відіграє важливу роль як у довгостроковому, так і в короткостроковому розвитку підприємства. Потенціал характеризує поточний стан підприємства і є передумовою формування його майбутніх результатів і майбутнього стану, а розвиток – це шлях переходу від поточного стану до майбутнього.

Якщо говорити про зв'язок між потенціалом підприємства та його розвитком, то слід навести такі аргументи:

- розвиток підприємства в довгостроковій перспективі є причинно-наслідковою основою формування її нового потенціалу, а створений потенціал підприємства є причинно-ресурсною основою її подальшого розвитку;

- розвиток підприємства спрямований на забезпечення аутопоезису, а потенціал створює для цього необхідні умови та містить необхідні ресурси;

- кількісне накопичення потенціалу підприємства (у вигляді збільшення виробничих, фінансових, інтелектуальних і трудових можливостей) сприяє появі якісно нових шляхів і можливостей розвитку підприємства;

- розвиток підприємства в довгостроковій перспективі з використанням наявного потенціалу підприємства створює умови для руйнування його попереднього потенціалу та створення нового.

Потенціал будь-якого підприємства тісно пов'язаний з його конкурентоспроможністю. У загальному вигляді конкурентоспроможність - це здатність об'єкта конкурувати в порівнянні з подібними об'єктами в конкурентному середовищі. Конкурентоспроможність визначає потенціал виживання підприємства за умови стійкої конкуренції на даному ринку та відтворює ефективність використання його ресурсів. Щоб підприємство було конкурентоспроможним, необхідно завжди дбати про якомога глибше та ефективніше використання ресурсів [3].

Потенціал підприємства забезпечує конкурентні переваги в майбутньому, тобто може посилити або зменшити існуючі на даний момент. Тому доцільно говорити про конкурентоспроможність потенціалу підприємства, яке в свою чергу відіграє важливу роль у подальшому розвитку підприємства. Конкурентоспроможність потенціалу підприємства розглядається як комплексна порівняльна характеристика, яка відображає ступінь переваги сукупності показників оцінки можливостей підприємства, що визначають успіх на конкретному ринку за визначений період часу, по відношенню до сукупності аналогічних показників конкуруючих підприємств [4].

Можна виділити декілька особливостей та рівнів конкурентоспроможності потенціалу підприємства, які наведені в табл.1.

Таблиця 1

Особливості та рівні конкурентоспроможності потенціалу підприємства

Особливості	Рівні
Конкурентоспроможність не є властивою якістю підприємства. Це можна лише виявити та оцінити наявність конкурентів	Підприємства першого рівня прагнуть розглядати організацію апарату управління як внутрішній нейтральний елемент потенціалу, керівник лише коригує надання послуг, не враховуючи питання конкурентоспроможності та задоволення потреб споживачів

Інтерпретація конкурентоспроможності потенціалу відносний, тобто має різні рівні відносно різних конкурентів	Підприємства другого рівня конкурентоспроможності прагнуть створити «зовні нейтральний» виробничий елемент потенціалу. Тому потенціал підприємства повинен повністю відповідати стандартам, визначеним її основними конкурентами
Конкурентоспроможність потенціалу підприємства визначається шляхом розрахунку продуктивності ресурсів, що використовуються у процесі виробництва.	Виробнича складова потенціалу підприємств третього рівня зазнає сильного впливу управлінської складової та сприяє його розвитку та вдосконаленню
На рівень конкурентоспроможності потенціалу підприємства впливає рівень конкурентоспроможності його складових (насамперед продукції), а також загалом	Підприємство четвертого рівня: коли успіх у конкурентній боротьбі стає не стільки функцією виробництва, скільки функцією управління і стає залежним
Конкурентоспроможність галузі та держави	За якістю, ефективністю управління, організацією виробництва підприємства виходять на четвертий рівень конкурентоспроможності свого потенціалу і надовго обганяють конкурентів.

Основною характеристикою конкурентного потенціалу автотранспортного підприємства є здатність адаптуватися до умов мінливого зовнішнього середовища. Швидку адаптацію потенціалу має забезпечувати комплекс інтелектуальних, технічних, технологічних, організаційних та економічних складових, які визначають успішну діяльність на ринку. Відповідно до цього, якщо підприємство має широкий спектр компетенцій з відповідним рівнем якості, то передумови для перемоги в конкурентній боротьбі кращі, а значення конкурентного потенціалу досить високе.

Конкурентоспроможність потенціалу підприємства як об'єкта управління - це система взаємопов'язаних елементів, що складається з внутрішнього середовища підприємства, його споживачів і конкурентів, об'єднаних в єдине ціле для виконання завдання забезпечення міцних конкурентних позицій, збереження існуючих та збільшення нових конкурентних переваг [3].

Система конкурентоспроможності потенціалу підприємства, заснована на виявленні проблемно-орієнтованого контуру управління, має цільовий циклічний характер. Це дозволяє своєчасно враховувати і реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, і тим самим забезпечувати високий рівень його адаптивності до динамічних умов середовища; систематизувати вхідні та вихідні інформаційні потоки за циклами та контурами керування, оперативно використовувати отриману інформацію в системі управління.

Конкурентний потенціал підприємства – це взаємозв'язок чотирьох аспектів діяльності підприємства: маркетингу, фінансів, внутрішніх процесів, розвитку. Для оцінки конкурентного потенціалу підприємства були виявлені та згруповані показники, які мають між собою причинно-наслідкові зв'язки, які комплексно висвітлюють діяльність підприємства незалежно від розміру та напряму діяльності [1].

Для оцінки конкурентного потенціалу підприємства в зарубіжній практиці використовуються різні методи:

- за напрямом формування інформаційної бази можна виділити критеріальний та експертний методи оцінки;
- за способом відображення кінцевих результатів виділяють графічний, математичний та логістичний методи оцінки;
- за можливості розробки управлінських рішень існують методи негайної та стратегічної оцінки;
- за способом оцінки виділяють індикаторний та матричний методи.

Використання різноманітних методів виявлення та оцінки конкурентних переваг підприємства дозволяє найбільш повно та ґрунтовно розглянути можливості підприємства у формуванні та реалізації його конкурентного потенціалу.

Процеси трансформації економічних відносин і розвиток ринкових відносин, що характеризуються суттєвими змінами зовнішнього економічного середовища, загостренням і посиленням конкуренції, вимагають від керівників пошуку і застосування нових, найбільш ефективних підходів і форм управління автотранспортними підприємствами.

Тенденції розвитку науки управління визначили еволюцію управління конкурентоспроможністю підприємства від поточної діяльності до визнання необхідності сталості цього процесу. Кожне з вітчизняних підприємств, що працює стабільно або має ознаки кризи, повинно враховувати неминучість виникнення ризикових ситуацій, які можуть призвести до збоїв у його роботі чи серйозної дестабілізації та постійно оновлювати окремі функціональні елементи управління потенціалом конкурентоспроможності [4].

Вимоги конкурентного середовища ставлять перед суб'єктами господарювання завдання зміцнення власного потенціалу та розробки конкурентоспроможних стратегій.

Конкурентоспроможність окремих елементів конкурентного потенціалу при збалансованій організаційній взаємодії має забезпечувати їх синергію. Тому забезпечення конкурентних переваг та можливість їх створення має базуватися на адекватній системі управління ними та нарощення конкурентного потенціалу.

Пріоритетами в Україні мають стати формування ефективного конкурентоспроможного ринку транспортних послуг і побудова збалансованої за видами транспорту національної транспортної системи, здатної задовольнити в повному обсязі потреби економіки та населення у перевезеннях, забезпечити належну якість і безпеку перевізного процесу, зменшити негативний вплив транспорту на довкілля, а також повною мірою реалізувати транзитний потенціал України [5].

Транспортна система завжди була, є і буде основним об'єднуючим елементом без якого неможливе функціонування економіки держави. Недарма транспорт порівнюють з нервовою системою і кровоносними судинами живого організму. Без відповідного розвитку транспорту неможливе зростання економіки і культури країни, забезпечення обороноздатності держави.

Література:

1. Балабанова І.В. Конкурентний потенціал як основа формування конкурентних переваг [Електронний ресурс] / І.В. Балабанова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_ANRR_2009/Economics/38882.doc.htm.
2. Дикань В.Л. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник економіки транспорту і промисловості. Збірник наук. Прац. Харків, УкрДАЗТ, 2011. № 36. С. 100-105.
3. Матвеев В.В. Система понять, які характеризують конкурентний стан підприємства / В.В. Матвеев // Науковий журнал «Інтелект XXI». – 2014 – №2. – С. 55-62.
4. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств: монографія / за загальною редакцією професора О.Г. Янкового. – Одеса, Атланту. 2017. – 514 с.
5. Шевченко І.Ю. Місце автомобільного транспорту в транспортному комплексі України. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю ХНАДУ, 27.11.2015 р. Х.: ФОП Крамаренко Ю.М., 2015. С. 105–109.

СЕКЦІЯ: МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Тетяна Павловська-Єжова
(Київ, Україна)

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

*Творча особистість — це людина, яка має
високий рівень знань і вміє відкинути
звичайне, шаблонне.
Для творчої особистості
потреба у творчості нагальна й невідмінна.
О. ТУРИНІНА*

Одним із пріоритетних завдань закладів вищої і передвищої освіти є підготовка фахівця, який швидко адаптується до умов сьогодення, має емоційну стійкість, критичне мислення, уміє працювати в команді, креативно реагує на динамічні зміни ситуацій, здатен перетворити навчання на цікавий творчий процес. В області культури й мистецтва, зокрема музичного мистецтва, творча особистість займає особливе місце. Я. Гусак-Шкловська зазначає, що музика є могутнім засобом емоційної регуляції людини. У сучасному соціумі музика – одне з найбільш масових явищ. Величезні потоки музичної інформації супроводжують сучасну людину і сприймаються нею як неминучість. [2, с. 52].

Актуальність теми дослідження. Аналіз сучасних тенденцій показав, що у системі музично-педагогічного освіти загострилися протиріччя між потребами суспільства у фахівців високого рівня і рівнем викладання предметів мистецького спрямування в загальноосвітніх закладах; наявними у закладах вищої і фахової передвищої освіти можливостями для ефективного формування професійного мислення вчителів музики і ступенем їх реалізації на практиці; потребами майбутнього вчителя в самопізнанні, самовдосконаленні, самореалізації та обмеженими можливостями, які існують в умовах навчального процесу. «Сучасна українська музична педагогіка перебуває на шляху виявлення об'єктивних закономірностей виховання та навчання музики, вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування музично розвиненої культуротворчої особистості XXI ст.» [3, с. 8]. Роль першої скрипки в освітньому процесі по праву належить вчителю. Саме від того, як буде налаштована ця скрипка, багато в чому залежить задоволення від навчання та кінцевий результат освіти [7].

Отже, перед навчальними закладами з підготовки фахівців з музичного виховання постають важливі завдання: озброїти майбутнього вчителя загальними методом оволодіння новими знаннями і сформувані такі якості студента, які дозволять йому самостійно, творчо засвоювати і переробляти музичну інформацію.

Мета дослідження - пошук шляхів активізації творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчальної діяльності, зокрема, інструментальної підготовки. Психологічним проблемам творчої діяльності, вихованню креативних, творчих особистостей присвячені монографії, навчальні посібники, публічні лекції відомих вітчизняних науковців О. Губенка, Л. Ільїної, Н. Карпенка, О. Кульчицької, В. Моляко, О. Музики, С. Терно, О. Туриніної, С. Сисоевої. Проблеми розвитку творчого потенціалу в професійній підготовці сучасного фахівця-музиканта висвітлені в роботах І. Бойчук, О. Олексюк, С. Олійник, С. Науменко, О. Ростовського, О. Рудницької, В. Шульгіної, які досліджували різні аспекти практичної підготовки студентів спільно з аналізом музично - освітньої діяльності.

Якими ж індивідуальними рисами повинна володіти творча особистість? Спираючись на думку американських вчених-психологів Дж. Гілфорда, Р. Стернберга, А. Олаха, Л. Міщиха визначає, як

- прагнення знайти власне, відмінне від інших рішення;
- здатність йти на розумний ризик;
- готовність долати перешкоди;
- толерантність до невизначеності;
- готовність протистояти думці навколишніх;
- розвинене естетичне почуття, прагнення до краси [4, с. 71].

Зусилля вчених у сучасному освітньому просторі спрямоване на пошук шляхів реформування освіти з метою підготовки широко освічених, креативних фахівців з інноваційним стилем мислення, здатних творчо підходити до планування навчального процесу залежно від конкретних обставин, наполегливих в опануванні новими методиками та технологіями навчання. У зв'язку з цим актуальним постає питання *проблемного навчання*, яке дозволяє поєднувати відтворення знань з їх творчим застосуванням, позитивним особистісним ставленням до самостійної пізнавальної діяльності.

Автором концепції проблемного навчання вважається американський психолог і педагог Дж. Брунер. В основі його теорії лежать ідеї структурування навчального матеріалу і домінуючої ролі інтуїтивного мислення в процесі засвоєння нових знань. Вагомий внесок у розвиток теорії та методики розв'язання питань проблемного навчання зробили такі вітчизняні вчені у галузі педагогіки і психології, як А. Олексюк, Н. Буринська, В. Герасимчук, А. Матюшкін, В. Паламарчук, Ю. Руденко, О. Топузов, М. Фіцула. Різні

аспекти проблемного навчання висвітлені в публікаціях Ю. Бистрової, А. Гурман, Н. Мирончук, О. Повідайчик, О. Продеус, Н. Щокіної, В. Ягупова та ін.

За А. Алексюком, *проблемне навчання* - це система прийомів, які забезпечують цілеспрямовані дії педагога з організації включення механізмів мислення та поведінки студентів за допомогою проблемних ситуацій [5, с. 2]. Проблемне навчання сприяє не тільки придбанню необхідної системи знань, умінь і навичок, а й досягненню високого рівня розумового розвитку, формуванню здатності до самонавчання, самоосвіти. Для проблемного навчання відповідно до сучасної дидактики найбільш доцільні такі методи навчання, як пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний виклад, частково-пошуковий, дослідницький. *Пояснювально-ілюстративний і репродуктивний* методи одного рівня пізнавальної активності - це показ викладача, пояснення і виконання по заданому зразку. *Проблемний виклад* - викладач виявляє і класифікує проблеми, формулює гіпотези, демонструє способи їх перевірки. *Частково-пошуковий метод* (евристичний) - поступова підготовка до самостійної постановки і вирішення проблеми. Студент бере участь в бесідах, опановує прийоми аналізу навчального матеріалу з метою постановки проблеми і знаходження шляхів її вирішення. *Дослідницький метод* - метод наукового пізнання, формування усвідомлених і гнучко застосованих знань, пошукова творча діяльність для рішення нових проблем. На думку О. Олексюк, викладач творчо застосовуючи дидактичні принципи і гнучкі методи навчання, має можливість досягти оптимального результату в музичному розвитку учня [6, с. 108].

Важливим напрямком підготовки фахівців з музичного мистецтва є навчання грі на музичному інструменті і формування в процесі навчання виконавських компетентностей. Проблемність у виконавстві - це пошук методів, прийомів, способів роботи над музичним твором шляхом глибокого аналізу і розуміння закономірностей музичного розвитку, подолання труднощів музичного змісту і музичної форми через осмислення логіки твору. О. Олексюк вважає, що проблемно-пошукові ситуації активізують музичну діяльність, концентрують слухову увагу, спонукають мислити, розмірковувати, розвивають творчі здібності [6, с. 125]. Якісна інструментальна підготовка фахівця з музичного мистецтва є засобом активізації і стимулювання процесу формування власного інтерпретаційного стилю виконання. Стимулювання інтересу до музичної діяльності сприяє створенню ситуації успіху в процесі виконавської практики. Проблемне навчання є необхідним компонентом у підготовці майбутнього педагога в області музичного виховання і передбачає обов'язкове оволодіння прийомами самостійного придбання знань і подальше їх використання.

Застосовуючи традиційну методику викладач, як правило, користується пояснювально-ілюстративними методами, репродуктивними методами, обмежуючи можливість студенту самостійного пошуку вирішення проблеми. На обмеженість такої методики вказує О. Олексюк: «Діяльність викладача музики ніяк не може перетворюватися на механічне виконання методичних вказівок, це має бути творчий процес, який повинен враховувати ті зміни, які відбуваються у кожного покоління учнів» [6, с. 108].

Повноцінне освоєння творів у класі інструментальної підготовки здійснюється в процесі виконавської діяльності. Пізнання художнього образу відбувається шляхом подолання труднощів музичного змісту і музичної форми через осмислення логіки розвитку основного тематичного матеріалу. Частково-пошуковий і проблемний методи спонукають студента до творчого пошуку виконавської інтерпретації. У спілкуванні з студентом викладач може надати рекомендаційні поради, що стосуються принципових особливостей і найбільш важливих деталей виконання, залишаючи студенту свободу для виявлення власної ініціативи. А тонке спостереження під час виконання студентом творів дає можливість викладачеві зрозуміти рівень розвитку студента і які недоліки вимагають додаткових форм роботи. «Підбадьорення та позитивна оцінка дають змогу створити обстановку розкритості, безпосередності, яка конче потрібна для творчості» [6, с. 126].

Необхідною умовою формування фахових компетенцій здобувачів вищої і фахової передвищої освіти є реалізація отриманих знань і умінь на педагогічній практиці, в позанавчальній діяльності. Робота з хором, ансамблем, підбір акомпанементу до дитячої пісні, читання з листа, показ самостійно підготовленого твору педагогічного репертуару, бесіда про музику, розрахована на різну вікову аудиторію, анування творів розвиває позитивне ставлення до професійної діяльності. Формуванню творчого інтересу вчителя музики до майбутньої професії сприяють професійні конкурси, зокрема конкурси інструментально-виконавської майстерності. Систематична участь студентів у позанавчальній творчій діяльності створює цілісність процесу формування особистості, розвиває духовні і фізичні потреби, інтереси, а значить і творче професійне мислення майбутнього фахівця. Таким чином, в процесі професійної підготовки здобувачів вищої і передвищої музичної освіти однаково важливим є і те, що придбано студентом в ході його занять, і те, якими шляхами досягалися ті чи інші результати.

Висновки. Отже, розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі інструментальної підготовки передбачає творчу синергію викладача та студента через застосування різних методів, прийомів та способів роботи над музичним твором. Це забезпечує розвиток у студентів готовності і вміння самостійно і творчо застосовувати знання для вирішення практичних завдань.

Література:

1. Турніна О. Л. Психологія творчості. Навч. посібник. Вип. 2 - К.: МАУП, 2018. - 160 с

2. Гусак-Шкловська Я. Функціональна музика як спосіб підвищення працездатності і покращення самопочуття/ Я. Д. Гусак-Шкловська //Харчова наука і технологія. - 2013. - № 1. - с. 52-55.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Khnit_2013_1_19
3. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. – Вид. 3-тє, допов. / В. Д. Шульгіна. – К.: НАКККіМ, 2016. – 264 с.
4. Міщиха Л.П. Психологія творчості. Навчальний посібник. - Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. - 448 с.
5. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія, теорія: Посібник А.М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
6. Олексюк О.М. Музична педагогіка:навчальний посібник/О.М. Олексюк. - К.: Київ. університет ім. Б. Грінченка, 2013.-248с.
7. Сергій Терно. Освітні інструменти критичного мислення. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3 -

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

**P.S. Alieva, D.A. Iskakova
(Taraz, Kazakhstan)**

DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN

Recently, there has been a significant focus on fostering the cognitive development of preschool children. Within the framework of lifelong education, which underpins the continuity of the preschool level, the emphasis has shifted from not only nurturing general abilities, creative imagination, and communication skills in preschoolers but also highlighting the cultivation of their curiosity as a foundational element of cognitive activity.

The intricacies of human cognitive activity involve a complex interplay between external and internal factors. Initially, external influences play a pivotal role in shaping an individual's cognitive activity. However, as a person's consciousness evolves and their personal direction becomes established, internal conditions, such as experience, worldview, interests, and needs, assume greater significance in their activities. These factors, despite their inherent contradictions, collectively shape the course of an individual's actions, thereby exerting a profound influence on the overall development of their psychological processes.

The period between 3 and 5 years of age represents a critical phase for the emergence of cognitive needs. During this developmental stage, the groundwork for a child's future personality is established, and the essential foundations for their physical, mental, and moral growth are laid. It's unfavorable if cognitive interests fail to blossom during this time, as it is crucial for the child to engage with and show curiosity about the world, including nature and people. Without such engagement, the child may miss out on the opportunity to accumulate vibrant impressions and gather information, which are fundamental for the subsequent acquisition of a structured knowledge base.

L.S. Vygotsky unveiled the driving forces behind a child's cognitive development, including their needs, interests, and motivations, which activate thought processes and steer them in specific directions. According to Vygotsky, a child's growth and the development of their abilities do not hinge on racing ahead of their peers with rapid strides. Instead, it's achieved by their wide and comprehensive engagement in various forms of activities, knowledge, and experiences that align with their age-appropriate capacities. The child's curiosity extends to their surroundings, and they actively participate in the available activities, utilizing and expanding their capabilities. This approach lays a solid foundation for their continued development.

The development of cognitive interests in preschoolers follows two primary pathways:

1. The gradual enrichment of a child's experiences involves infusing their encounters with the world with new knowledge and information. This enrichment stimulates the child's cognitive activity. The more facets of the surrounding reality that a child explores, the broader their possibilities for cultivating and reinforcing enduring cognitive interests become.

2. This progression of cognitive interests involves the gradual broadening and deepening of these interests within the same domain of reality. Additionally, each stage of development has its distinct level of intensity, expression, and meaningful direction in cognition.

Between the ages of 2 and 3, children focus their cognitive efforts on the objects in their surroundings and the actions associated with these objects. At this stage, children actively explore the world guided by the principle: "I learn from what I see and interact with." Information is gathered through hands-on interactions with objects, a child's personal engagement in various situations and events, and their observation of real-life occurrences.

For cognitive development to thrive, it's essential to have a diverse and ever-changing environment around the child, which allows for freedom to explore (through object-oriented play), as well as having ample free time and space for imaginative play.

Between the ages of 3 and 4, children amass a considerable amount of ideas and information about their environment. Nonetheless, these ideas are often disjointed and unrelated to one another. The child is in the process of attempting to establish connections and relationships between these ideas. This period also serves as the groundwork for the development of aesthetic appreciation of the world. It is a time of active formation of sensory cognition methods, as well as improvement in sensations and perceptions.

Cognition expands its scope to encompass not just objects and their actions, but also the attributes of those objects, including qualities like color, shape, size, and physical characteristics. This newfound knowledge equips children to analyze objects and phenomena based on specific attributes, allowing them to discern relationships of similarity, identity, and contrast, and perform tasks such as classification and seriation.

By the age of 4, a child's cognitive development undergoes a significant shift to a more advanced and distinct level compared to their previous stage. Speech emerges as a crucial tool for cognition, and their capacity to receive and accurately comprehend information conveyed through words experiences notable growth.

As children explore various objects, events, and phenomena, they not only develop the skills to analyze and compare but also to draw conclusions and identify patterns. They become adept at generalizing and specifying, organizing, and categorizing ideas and concepts. In this process, they experience a growing desire to shape their relationship with the world through creative expression.

The information a child accumulates about the world by the age of 6 serves as a substantial foundation for their ongoing cognitive growth. At this stage, the process of cognition entails a meaningful organization of information, recognizing that the world operates as a system where everything is interrelated.

Understanding this interconnectedness is a key aspect of a child's construction of a basic holistic perspective. This is achieved through comparisons, generalizations, reasoning, and the formulation of hypothetical statements, elementary conclusions, as well as predictions about potential developments of events.

At the age of six, a child's cognitive framework encompasses generalized concepts related to space and time, objects, phenomena, processes, their attributes, fundamental actions, critical relationships, numbers, shapes, language, and speech. During this phase, children cultivate a cognitive and nurturing disposition toward the world, characterized by a sense of wonder and curiosity, such as "The world is brimming with secrets and mysteries. I aspire to unravel them and protect my world."

In contrast to younger preschoolers who tend to pose isolated questions, older preschoolers are distinguished by a series of queries. This shift signifies a transition from transient, situation-specific cognitive expressions to more enduring cognitive behaviors.

A comprehensive theoretical examination of children's inquiries has been undertaken in Russian psychology by A.I. Sorokina. The author has compiled and analyzed an extensive body of knowledge from foreign scientific literature and delved into the perspectives of renowned scientists such as D. Locke, J. Selley, Hall, and J. Piaget with regards to the categorization of children's questions.

In A.I. Sorokina's study, three primary categories of questions have been identified based on the underlying motivations driving children to ask them. Questions in the first group are shaped by the desire for communication and active engagement, those in the second group stem from emotional experiences, and questions in the third group are fueled by the aspiration to acquire knowledge.

The motivations driving the formulation of questions vary, encompassing inquiries designed to grasp the principles of individual and societal conduct, as well as factual cognitive questions aimed at comprehending the world that surrounds us.

During the later preschool years, questions related to the environment are shaped not solely by visually observed objects but also by the child's eagerness to juxtapose past experiences with new ones. They seek similarities and differences, and aim to uncover connections and dependencies among objects. This inclination is evident in the more intricate verbal framing of their questions. Simultaneously, A.I. Sorokina underscores that it is the questions posed by adults to the child that serve as the initial stimulus, triggering the child's thought process and prompting their own questions to emerge.

The earliest manifestation of cognitive activity is curiosity. Externally, this is evident in various ways, such as a direct interest in new facts, fascination with intriguing phenomena, and the asking of questions to adults. It is also characterized by a positive emotional response when receiving fresh information. This illustrates preschoolers' inclination towards the external world, their sensory, and primarily practical approach to reality.

The primary prerequisite for sustaining this level of cognitive activity is a stimulating information-rich environment and the opportunity for hands-on engagement within it. Anything that contributes to enriching a child's sensory and practical experiences is beneficial, while anything that imparts pre-packaged knowledge before the child is ready to assimilate it can be obstructive.

Cognitive activity associated with the acquisition of knowledge and skills is essential for addressing cognitive challenges and pursuing intellectual accomplishments. The principal factors fostering the advancement of this cognitive level include integrating cognitive activity into the broader context of a child's life and the extent and manner in which adults, such as teachers and parents, express their cognitive activities.

References:

1. Abraukhova, V. V. *Preschool Pedagogy. Upbringing and Child Development in Preschool Educational Institutions* / V. V. Abraukhova. - Moscow-Berlin: Direct-Media, 2020. - 117 p.
2. Bolotina, L. R. *Preschool Pedagogy: Textbook for Higher Education Institutions* / L. R. Bolotina, T. S. Komarova, S. P. Baranov. - 2nd ed., rev. and add. - Moscow: Yurayt Publishing, 2021. - 218 p.
3. Kozlova, S. A. *Pedagogy of Object-Oriented Activities for Children of Early and Preschool Age* / S. A. Kozlova, A. Sh. Shakhmanova // *Preschooler. Methods and Practices of Upbringing and Education*. - 2020. - No. 2. - P. 4-9.
4. Schneider, L. B. *Young Family and Preschool Child: A Practical Guide* / L. B. Schneider, M. S. Rogach. - 2nd ed., rev. and add. - Moscow: Yurayt Publishing, 2020. - 576 p.

Софія Безугла
(Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМА ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДИК ВИХОВАННЯ, ЩО ПРОВОКУЮТЬ РІЗНОТИПОВІ ПОРУШЕННЯ У ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Виховання дітей є складним та багатограним процесом, який постійно змінюється та адаптується під впливом суспільних, культурних та технологічних тенденцій. Нові методики виховання часто носять інноваційний характер та спрямовані на покращення якості взаємодії дорослих із дітьми. Проте, існує ризик того, що деякі з цих методик можуть провокувати різноманітні порушення у психічному та емоційному стані дітей.

Проблема тенденції використання новітніх методик виховання, які можуть спричинити різноманітні порушення у дітей, є надзвичайно актуальною в сучасному світі. З появою нових технологій, швидким розвитком науки та зростанням інформаційного обсягу, батьки та вихователі мають доступ до широкого спектру методик виховання, однак, не всі з них можуть бути ефективними або безпечними для дитини.

Актуальність проблеми полягає в тому, що неконтрольоване використання нових виховних методик може призвести до негативних наслідків для психоемоційного та соціального розвитку дітей будь-якого віку, а особливо, дошкільного. Наприклад, надмірне використання електронних пристроїв може призвести до затримки мовленнєвого розвитку та зменшення уваги. Також масове зацікавлення дітей цифровими технологіями й опанування значного масиву інформації завдяки медіа та інтернет може впливати на формування їхнього світогляду і цінностей [3; 4; 6].

Зокрема, існує проблема тенденції молодих батьків до застосування новітніх методик виховання, при цьому вони можуть не мати достатньої підготовки чи інформації про можливі наслідки використання цих методик. Бажання застосовувати «прогресивні» підходи може призвести до того, що батьки пропускають класичні, перевірені часом методи виховання, які можуть бути більш ефективними та безпечними для дитини. Можна використовувати тренінгову форму у навчанні батьків щодо опанування виховними методиками тощо [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виховний підхід в системі освіти ґрунтовно розглядали дослідники Т. Алексєєнко, О. Безпалько, І. Бех, З. Бондаренко, Н. Волкова, М. Докторович, Н. Зимівець, Г. Лактіонова, Н. Островська, В. Петрович, О. Песоцька, В. Поліщук та ін. Аналіз досліджень останніх років свідчить про зростання інтересу до процесу виховання особистості як наукової проблеми та практичної діяльності з позиції усвідомленого батьківства.

Зокрема, процес соціального самоствердження особистості має суперечливий характер і зумовлений розвитком потребо-мотиваційної сфери особистості. Процес соціального самоствердження особистості розглядається як поступове набуття людиною соціального досвіду та самоактуалізації її мета потреб. Ця фундаментальна потреба реалізується у процесі організованої співдіяльності. Дослідниця Т. Алексєєнко стверджує, що формувати мотивацію і залучати до такого виду соціально-ціннісної діяльності різні вікові групи дітей та учнівської молоді, виховувати у них чуйне ставлення до потреб і проблем інших людей, навчати компетентному поведженню у різних життєвих ситуаціях і з різними суб'єктами соціальної взаємодії належить передусім батькам, які виступають у ролі вихователів, та іншим фахівцям, які мають справу з дітьми [1]. Звертання до класичних методів виховання, до використання традиційного виховного набутку в родинах, на нашу думку, – ось що має бути в полі зору сучасних вихователів, педагогів, батьків. Це убезпечить від багатьох неправильних дій тих, хто ґрунтовно займається справою виховання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі розглянуті досить детально особливості виховного процесу. Вивчені відповідні умови навчання та виховання дітей, комплекс підходів до використання методів виховного впливу на дитину та можливі ризики. Але при цьому залишається відкритим питання саме пошуку й використання на практиці ефективної стратегії виховної діяльності щодо розвитку, навчання і виховання дитини в умовах сучасного стану. Такої, яка б могла полегшити для неї цей процес.

Метою статті є теоретичне дослідження тенденцій використання новітніх методик виховання, які можуть викликати різноманітні порушення у дітей, та можливості їх уникнення.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що особливого значення в умовах інтеграції до європейського освітнього простору, воєнного стану в країні, набувають питання використання таких технологій виховання, які б сприяли формуванню резильєнтності особистості, її успішній адаптації в суспільстві всупереч різним складним життєвим ситуаціям тощо.

Акцентуємо увагу на тому, що робота згідно цього напрямку – це усталена система поглядів, переконань, традицій, звичаїв, створена впродовж віків українським народом і покликана формувати світоглядні позиції й ціннісні орієнтири дітей та молоді, яка реалізується через комплекс відповідних заходів. Відповіддю на виклики сучасного світу має стати пріоритетність національного виховання молоді, яка формуватиме ядро української інтелігенції на основі цієї ідеї. Виходимо з того, що національна ідея об'єднує й консолідує суспільство, сприяє виробленню активної життєвої позиції молоді людини, становленню її як особистості. Національний характер виховання полягає у формуванні людини як громадянина України незалежно від її етнічного та соціального походження, віросповідання та передбачає

створення спільноти самодостатніх людей, які об'єднані унікальною ідеєю та оберігають свої цінності й свободи.

На змістову складову виховання сьогодні покладаються важливі завдання, пов'язані зі створенням умов для успішної соціалізації та самореалізації особистості в насиченому цифровому суспільстві, формування особистісних якостей, набуття важливих життєвих орієнтирів та компетентностей. У контексті цих завдань необхідним є застосування у виховній практиці освітніх закладів, діяльності батьків найкращих досягнень теорії і методики виховної роботи як вітчизняних, так і зарубіжних концепцій, використання всього нагромадженого нею у процесі розвитку освітнього потенціалу.

Звернення до досвіду виховання у вітчизняній практиці попередніх років сьогодні є особливо важливим, оскільки сучасне оновлення виховного процесу як частини освіти потребує дослідження її розвитку як цілісного явища і формування всіх її компонентів та чинників, що обумовлювали ці процеси. Тільки виважений аналіз виховного процесу у будь-якому освітньому закладі може дати можливість виділити ті його елементи, які доцільно застосовувати в сучасних умовах, побачити можливі шляхи запровадження цього досвіду в сучасну практику навчання і виховання особистості. На наш погляд, переосмислення з позицій сьогодення феномена використання виховних методик 20-ті – 80-ті роки ХХ століття сприятиме не тільки заповненню певної інформаційної прогалини, а й розробці новітніх моделей і технологій виховання сучасних дітей і молоді.

Сьогодні, як ніколи раніше, постає проблема необхідності розуміння батьками та вихователями ризиків, пов'язаних з використанням нових методик виховання, а також появи належних стратегій і методів, які б забезпечували оптимальний розвиток дітей без негативних наслідків для їхнього здоров'я й щасливого дитинства [4]. Розглянемо їх детальніше. *Тенденція до перфекціонізму.* Прагнення людини до досконалості в усьому психологи називають перфекціонізмом, що у перекладі з латини означає «довершеність». Загалом, перфекціонізм, в розумних межах, – прекрасна риса, а перфекціоністи – наполегливі й організовані люди, на яких завжди можна покластися. Вони надійні, і якщо кажуть, що виконають завдання з максимальною якістю, то так воно й буде.

Проблема перфекціонізму, як психологічна категорія, почала розроблятися у зарубіжній психологічній науці не щодавно. Результати досліджень цього психічного явища розкриваються у працях Д. Барнаса, С. Блатта, Р. Фроста, П. Х'юїтта, Г. Флетта, Д. Хамачека, Д. Боучера, Р. Слейні, П. Слейд.

В останні роки явище перфекціонізму знайшло своє відображення і у працях українських вчених: І. Гуляса, Л. Данилевич, Л. Карамушки, О. Кононенко, О. Лози, О. Чалої, Г. Чепурної та ін. Дослідниця цієї проблеми О. Карпенко [5] підкреслює, що перфекціонізм побудований на болісному парадоксі: прийняття помилок є необхідною частиною дорослішання та навчання. Він також пов'язаний із цілим списком психічних відхилень: депресією та тривожністю (навіть у дітей), завданням шкоди собі, соціальною та агорафобією, obsесивно-компульсивним розладом, анорексією, булімією та іншими розладами харчування, посттравматичним стресовим розладом. Більшість перфекціоністів так само вимогливі і до оточуючих, тож роблять заручниками свого перфекціонізму не лише себе, а й своїх близьких. Вони постійно шукають недоліки і намагаються виправити помилки всіх навколо себе. Особливо від батьків-перфекціоністів страждають діти. Взагалі, хоча, на думку фахівців, схильність до перфекціонізму може бути вродженою, найчастіше перфекціоністами роблять дітей занадто вимогливі батьки. Дитина намагається робити все бездоганно, аби їм догодити, боїться, що її розлюблять, якщо вона не буде ідеальною, якщо у неї щось не вийде. Але ж дитині, та й людині будь-якого віку, потрібно над усе, щоби її любили не за якісь чесноти, успіхи і досягнення, а просто так, тому, що вона є вона. Зазначимо, що до структури явища перфекціонізму входить шість компонентів, серед яких – особисті стандарти, організованість, невпевненість в діях, занепокоєння з приводу помилок, батьківські очікування, батьківська критика.

На нашу думку, однією з тенденцій, що спричиняє різноманітні порушення у дітей, є поширена віра у важливість досягнення високих стандартів ідеальності у всіх аспектах життя. Це може призводити до стресу, тривоги та низької самооцінки у дітей, які не в змозі відповідати цим вимогам. Навіть нові методики, спрямовані на підвищення продуктивності та результативності, можуть підкріплювати цю тенденцію, яка у деяких випадках може призвести до розвитку перфекціоністських рис у дітей.

Тенденція до перевтоми та надмірної активності. Ще однією проблемною тенденцією є підвищений тиск на дітей щодо досягнення успіху та активного розвитку в різних сферах життя. Частіше за все, батьки та вихователі прагнуть заповнити життя дітей надмірною кількістю занять, курсів, спортивних секцій та інших додаткових занять. Це може призводити до перевтоми, стресу та порушень сну у дітей, а також викликати ризик розвитку депресії та тривожних розладів.

Визначимо шляхи подолання проблеми. Одним з ключових шляхів подолання цих проблем є уважне вивчення та аналіз новітніх методик виховання перед їхнім запровадженням. Важливо враховувати потенційні негативні наслідки для психічного та емоційного здоров'я дітей. Також важливо створювати збалансовані та гармонійні умови для розвитку дітей, забезпечуючи їм достатній час для відпочинку, гри та самовираження.

Проблема тенденції новітніх методик виховання, що провокують різнотипові порушення у дітей, потребує уваги та ретельного аналізу. Важливо розуміти потенційні негативні наслідки цих методик та здійснювати пошук шляхів їх подолання через створення збалансованих та гармонійних умов для розвитку дітей.

Сучасні батьки, орієнтовані на виховання з урахуванням дитячого самопочуття та емоційного благополуччя, часто прагнуть застосовувати новітні методики, які змінюють підходи до виховання. Однак, ця тенденція може призвести до негативних наслідків, таких як затримка у розвитку особистості та лабільності у дітей тощо.

Однією з причин цих проблем є непропорційний фокус на захисті дитячого самопочуття, який може призвести до перебільшення виховних зусиль з боку батьків. Наприклад, намагання захистити дітей від будь-яких негативних емоцій або стресових ситуацій може призвести до відсутності можливості розвивати ресурси самостійності та адаптації до невдач, стійкості та резильєнтності тощо.

Деякі нові підходи до виховання можуть також призвести до недооцінки важливості встановлення чітких меж та правил, що може призвести до відсутності дисципліни та стабільності у вихованні. Без відчуття стабільності та очікувань, діти можуть відчувати стрес та неспокій, що може сприяти розвитку лабільності та тривоги.

Одним зі способів подолання цих проблем є збалансований підхід до виховання, який поєднує в собі захист емоційного благополуччя дитини з встановленням чітких кордонів та відповідних приписів. Важливо також створити умови для розвитку самостійності, впевненості та адаптації у дитини, щоб вона могла ефективно впоратися з життєвими викликами тощо.

Нарешті, визначення батьків щодо нормального психічного та емоційного розвитку дітей, а також навчання їх ефективним стратегіям виховання, є ключовими для забезпечення здорового й стабільного розвитку дитини. Важливо пам'ятати, що виховання – це процес, який потребує уваги, терпіння та навчання, і що кожна дитина потребує індивідуального підходу – особистісно орієнтованого.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ми з'ясували, що за умов ретельного й виваженого підходу до використання новітніх виховних методик, варто уникати тих, які б негативно впливали на психіку дитини, а натомість пропонувати ті, які б сприяли психоемоційному позитивному розвитку й комфортному самопочуттю, підвищували самооцінку дитини та мотивували її до гарних взаємин у родині, успішній навчальній діяльності тощо.

Зазначаємо, що для використання дієвих сучасних методик виховання варто постійно відслідковувати зміни в зарубіжній педагогічній теорії й практиці, вивчати новий досвід й брати кращі приклади для доповнення вітчизняних виховних практик.

Подальшою темою нашого дослідження може бути вивчення зарубіжного досвіду використання ефективних методик виховання дітей дошкільного віку.

Література:

1. Алексєєнко Т. Ф. Тенденції трансформації виховної функції сім'ї та основні пріоритети сучасної державної політики у захисті прав дитини в Україні // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 20. Кн. 1. Київ, 2016. 360 с.
2. Бондаренко З.П. Тренінг як інтерактивний метод формування батьківської компетентності щодо виховання дітей з особливими освітніми потребами // Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 9 листопада 2023 р. / за ред. Т.О. Докучиної, відп. секретар О.І. Дмитрієва. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. С. 24-28.
3. Буряк О.М. Вплив інтернет-залежності на психічний стан дітей та підлітків // Психіатрія, психосоматика та медична психологія, 2020. 5(2).С. 78-89.
4. Іваненко Н.С. Роль батьківської уваги в формуванні психічного здоров'я дітей дошкільного віку //Український журнал психології, 2019. 2(15). С. 45-56.
5. Карпенко О. В. Перфекціонізм як проблема психології особистості. Правничий вісник Університету «КРОК», 2019. (34). С. 144–150. URL: <https://bku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/208>.
6. Ковальчук І.О. Використання електронних пристроїв у вихованні дітей: переваги та небезпеки //Педагогічна психологія та психологія трудового навчання, 2018. 3(4). С. 112-125.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Зоя Петрівна Бондаренко.

Наталія Винницька, Ольга Кромпащик
(Дрогобич, Україна)

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБ-КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

З огляду на сучасні тенденції в освіті, особливо в початковій школі, варто відзначити перехід на нові державні освітні стандарти. У цих стандартах відкриваються нові можливості для розвитку особистості учня в початкових класах, удосконалюються форми і методи роботи вчителя початкових класів, а також, що важливо, встановлюється зв'язок навчання з реальним життям. Тобто учень сьогодні, поєднуючи шкільні знання та запропонований йому життєвий досвід, здобуває навички, які роблять його знання більш стійкими, конкретизують предметні галузі та сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу. Сьогодні учень ставиться в активну позицію в навчанні, наприклад, за допомогою проектів він може проводити дослідження та спостерігати окремі явища та об'єкти. Усе це сприяє такій організації «виховного процесу, при якому навчальна діяльність матиме активний характер і матиме глибоке особистісне значення для кожного учня» [5, с. 225].

У зв'язку з цим варто зазначити, що більшу частину життя сучасного учня сьогодні займають інформаційні технології. Володіння цими технологіями сьогодні так само важливо, як і навички читання та письма. Молодші школярі сьогодні мають доступ і можливості отримати ранні знання з основ використання інформаційно-комунікаційних технологій, тому доцільно показати їм можливості використання різних ІКТ для навчання, а не лише для розваги. Тому важливо зазначити, що своєчасне навчання правильному використанню ІКТ та правильне використання їх у навчальному процесі в початковій школі сприятиме розвитку ІКТ-компетентності молодших школярів.

Формування навичок інформаційної діяльності – це завдання, яке продиктовано не лише освітніми стандартами, а й такими тенденціями, як розвиток і поширення цих технологій та широкі можливості їх застосування в розвитку учнів початкових класів.

Сьогодні існує багато інформаційних технологій, але для початкової школи цікавими та ефективними є такі технології, як веб-квести [2].

«Квест» у перекладі з англійської – це довгий цілеспрямований квест, який може бути пов'язаний з пригодою чи грою.

Веб-пошук в умовах його застосування в навчальному процесі стає різновидом проблемного завдання, до якого застосовуються елементи рольової гри. Для заповнення цієї форми використовуються інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Перевагою веб-квестів є використання активних методів навчання. Веб-квест може бути розроблений як для групової, так і для індивідуальної роботи [7].

Виконуючи веб-квести, молодший школяр отримує такі навички, як розвиток критичного мислення та здатність вирішувати складні проблеми за допомогою ситуаційного аналізу та відповідної інформації. Крім того, психологічно людина стає більш зрілою, тому що в зв'язку з цією технологією розвивається її власна думка, людина вчиться самостійно приймати рішення і брати відповідальність.

Формування виявлених якостей відбувається в процесі захисту виконаних завдань веб-квесту. Тут молодший школяр може чітко визначити і проаналізувати варіанти вирішення поставленого перед ним завдання, які наслідки матиме той чи інший крок, як краще вчинити в тій чи іншій ситуації. Молодший школяр набуває вміння порівнювати, зіставляти, а також приймати точки зору, відмінні від його власної [4].

Для того, щоб усе вищезазначене відбулося, необхідно правильно розробити та впровадити дану технологію у навчання та виховання молодших школярів. А це можливо, якщо вчитель дотримується всіх правил. Адже при розробці веб-квесту вчитель має можливість створювати ситуації, в яких учням потрібні навички пошуку, аналізу, узагальнення, синтезу нової інформації, зберігання та передачі.

Використовуючи технологію веб-пошуку, дуже важливо враховувати такі моменти:

- використані матеріали – це частина роботи, де зібрані всі посилання на ресурси, які використовуються для створення веб-квесту;

- коментарі – ця частина зроблена для інших вчителів, щоб вони могли впроваджувати цю конкретну розробку у своїй діяльності, тобто це своєрідні методичні рекомендації.

Що стосується результатів використання веб-квестів, то можна звернути увагу на існування двох можливих.

Першим компонентом оцінки результату є видима частина, яка є завершеним веб-пошуком. Другий результат – педагогічний ефект залучення молодших школярів до процесу «здобуття знань» та їх логічного застосування.

Можна виділити сучасні види веб-квестів, це можуть бути:

1) короткострокові – для поглиблення знань та їх інтеграції, розраховані на один-три уроки;

2) довгострокові – для поглиблення і перетворення знань учнів, розраховані на тривалий період – семестр або навчальний рік [3]. У зв'язку з цим важливо зазначити, що характеристикою освітніх веб-квестів є те, що частина або вся інформація, над якою учні можуть працювати індивідуально або в групах, розташована на різних веб-сайтах.

Для застосування цієї технології важливий відкритий доступ до Інтернету, але Інтернет надає як

корисну, так і марну і навіть певною мірою шкідливу інформацію і може навіть призвести до Інтернет-залежності, ігрової залежності, залежності від віртуальних соціальних мереж [9] та інші негативні наслідки. У зв'язку з цим учням потрібна допомога в здатності критично мислити щодо запропонованої інформації та здатності аналізувати її самостійно. Тут перед учителем постає важливе завдання, тобто він повинен показати учням, як працювати з інформацією.

Виходячи з висвітленого матеріалу, варто зазначити, що веб-квест є грою і навчанням водночас. Це дуже цікаве і перспективне заняття та рольова гра. Виконуючи різні ролі, учні дивляться на проблему з різних сторін [2].

До позитивних тенденцій використання веб-квестів в організації діяльності молодших школярів можна віднести те, що робота учнів допоможе урізноманітнити навчальний процес, зробить його цікавим, а накопичений досвід принесе свої плоди в майбутньому. Це пов'язано з тим, що під час роботи над таким проектом, як веб-пошук, у молодших школярів розвивається та формується низка компетентностей, серед яких варто виділити:

- використання інформаційних технологій для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій, веб-сайтів;

- набуття навичок самонавчання та самоорганізації;

- розвивати навички командної роботи;

- уміння знаходити декілька шляхів вирішення проблемної ситуації;

- розвиток ораторських навичок.

Продовжуючи наголошувати на позитивному впливі веб-квестів на навчальний процес учнів початкової школи, варто виділити наступні переваги:

- дана форма забезпечує можливість колективної творчості, спільного доступу до процесу творення, оцінювання, що відповідає вимогам державного стандарту;

- така форма мотивує учнів, викликає інтерес до вивчення більшої кількості інформації та сприяє формуванню інформаційної грамотності;

- краще засвоєння і сприйняття матеріалу відбувається за рахунок незвичної форми роботи;

- розвивається творче мислення та самостійність;

- технологія пошуку інформації дуже хороша, а коли є мета, отримані таким чином знання безцінні;

- проблемне навчання, самонавчання та самоорганізація, взаємонавчання учасників колективу, реалізація творчого потенціалу, підвищення особистісної самооцінки студентів.

- дана технологія відповідає всім потребам сучасної освіти та спрямована на досягнення особистісних, предметних та метапредметних результатів учнів.

Така форма організації навчання і виховання молодших школярів є досить ефективною, важливо, щоб школа зміла і бажала її використовувати. Таким чином учитель має можливість по-новому, використовуючи сучасні технології, організувати процес навчання та виховання учнів. Використовуючи цю технологію, вчитель отримує широкий спектр можливостей, який включає пошук нових ідей, матеріалів та актуальних фактів з певної теми. Відкриваються додаткові можливості для організації олімпіад, конкурсів, ігор, віртуальних екскурсій. Але особливо варто підкреслити той факт, що нова технологія не призведе до ізоляції учнів один від одного, адже від результатів кожної людини в цій технології залежатиме успіх команди. А вміння працювати в колективі, а колективні навички – одна з найважливіших цілей виховання.

Підсумовуючи, варто зазначити, що сучасний навчальний процес не може обмежуватися лише уроком, підручником, учителем, адже сьогодні приходить самостійне здобуття знань і вміння застосовувати набуті знання при розв'язанні різноманітних пізнавальних і практичних завдань. У зв'язку з цим на перший план виступає потреба в багатоплановій пізнавальній діяльності, заснованій на використанні різнопланової інформації, що відображає різні точки зору.

Важливим стає вміння учня розвивати самостійне мислення, уміння конструювати докази та аргументувати свою позицію. Таким чином, використання веб-квесту створює умови для формування як знань учня початкової школи, так і розвитку його особистості. Високий потенціал використання веб-квестів у навчанні створює основу для розвитку важливих якостей, які будуть актуальними протягом усього життя.

Література:

1. Dodge B. Rethinking the WebQuest Taskonomy: A New Taxonomy of Authentic Constructivist Tasks [Електронний ресурс] / B. Dodge. – Режим доступу: <http://www.webquest.org/act/tappedin.htm>.
2. March T. Criteria for Assessing Best WebQuests [Електронний ресурс] / T. March. – Режим доступу: <http://www.bestwebquests.com/bwq/matrix.asp>.
3. Агафонова О. Web-квест як засіб формування інформаційної компетентності на уроках математики та в позакласній роботі. URL: https://www.zippo.net.ua/data/files/2019/obl_vist_agafon.pdf (дата звернення: 16.01.2022).
4. Большакова І. Формування мотивації до навчання. Початкова освіта. 2015. № 6. С. 21–32.
5. Бондаренко Т. М. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 13 (272), Ч. II, 2013. С. 224-230.
6. Волянчук А. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип 27, том 1. С. 241-245.
7. Гапеева О. Л. WebQuest технологія у навчанні студентів / О. Л. Гапеева // Науковий вісник НЛТУ

- України: зб. наук.-техн. праць. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 335–340.
8. Кадемія М.Ю. Активізація пізнавальної діяльності студентів на основі використання web-квестів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2011. № 28. С. 319-323.
 9. Кара Л. І. Впровадження і використання інтерактивних методів та інноваційних технологій як засіб розвитку здібностей молодших школярів (опис досвіду роботи). URL: <https://www.slideshare.net/svetiksvetik3/ss58018145>.
 10. Стаття «Навички 21 століття». Електронний доступ: <http://uspih.iteach.com.ua/for-trainers/treasury/21century>.

Наталія Винницька, Соломія Пилипів
(Дрогобич, Україна)

РОЗВИТОК ЛОГІЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ДИДАКТИЧНУ ГРУ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

У зв'язку з глобальними змінами у світі суспільство потребує високоінтелектуальних громадян, які володіють усною та письмовою мовою та культурою мислення. Але традиційна система освіти вже давно не розвиває нових способів і методів навчання. Тому сучасна педагогічна наука намагається більше уваги приділяти розвитку логічного мислення у навчальному процесі.

Роль комп'ютерних технологій в даний час дуже велика, оскільки персональні комп'ютери використовуються у всіх сферах нашого життя. Тому вивчення такого шкільного предмету, як інформатика, просто необхідно [1].

Однією з найважливіших проблем у викладанні будь-якого предмету є розвиток мотивації, і підтримка інтересу до матеріалу, що вивчається, не є винятком. Вчителі можуть вирішити цю проблему, використовуючи сучасні технології та методи навчання на уроці. У педагогічній та психологічній літературі зустрічаються такі поняття: «технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «технологія проблемного навчання», «технології дистанційного навчання», «технології мобільного навчання», «технології електронного навчання» тощо. Багато технологій допомагають активізувати думку учнів, розвивати допитливість, стимулювати учнів до самостійного отримання знань. Однією з таких технологій є ігрові технології. Тому що завдяки грі дитина будь-якого віку готова опановувати норми та вимоги навколишнього світу. Тому в молодшому шкільному віці дитині легше засвоювати поняття та істини в ігровій формі [4]. У підлітковому віці ігрові процеси школяра значно зменшуються. Тому, коли йому надається можливість брати участь у різних іграх, він робить це з радістю і сприймає вчителя як друга і союзника, а не ворога. Для старшокласника гра – це можливість перевірити свої сили та готовність до реального життя дорослої людини.

Багато наук вивчають такий предмет, як мислення. Тому це поняття має багато визначень. У філософії термін «мислення» вживається дуже часто, він вважається синонімом знання і асоціюється з вирішенням певних завдань [3]. Психологи також розглядають феномен мислення, відзначаючи його як психічний процес, що відбувається за допомогою розумової діяльності людини і завдяки якому реалізуються зв'язок і відношення між пізнаними предметами і явищами. І саме пізнавальна сторона мислення, розглянута в психологічній літературі, є важливою в педагогіці. А. В. Брушлінський вважає, що розвиток мислення з точки зору педагогіки включає формування вміння працювати з інформацією, а також її розуміння і перетворення, тобто формування загальнонавчальних умінь [7].

І це дає можливості для розвитку логічного мислення не лише на предметі математики, а й інформатики. Під час усвідомленого засвоєння знань учні використовують основні розумові операції (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, конкретизацію, узагальнення), роблять індуктивні висновки, ведуть дедуктивні умовиводи і тим самим розвивають логічне мислення.

Логічне мислення – це мислення, яке відбувається в рамках формальної логіки і відповідає її вимогам. Логіка є основою інформатики як науки. Елементи логіки вбудовані в алгоритмізацію, мови програмування, пошук баз даних та Інтернет [9]. Тому вчитель на уроках інформатики повинен використовувати різні методи навчання для активізації та розвитку мислення.

Аналізуючи філософську та психолого-педагогічну літературу, можна помітити, що ігри розглядаються в різних галузях науки, але єдиної теорії немає. Наприклад, у філософії чи культурології гра є способом існування людини, засобом розуміння навколишнього світу. У психології гра є засобом активізації психічних процесів. А в педагогічній науці гру розуміють як спосіб організації виховання і навчання.

У школах ігрові технології використовуються в таких випадках: для позакласної роботи, для проведення уроків або їх фрагментів, а також для вивчення окремих понять, тем, можливо навіть розділів.

Педагогічна гра відрізняється від будь-якої іншої гри тим, що вона має чітко визначену мету, обов'язково принесе результат, має навчально-пізнавальну спрямованість.

Гра створюється на уроці з використанням ігрових ситуацій, здатних мотивувати навчальну діяльність.

Використовуючи ігрові технології, вчителі повинні керуватися такими правилами:

1. Найголовніше, щоб гра відповідала цілям уроку. Так, наприклад, якщо гра використовується на етапі вивчення нового матеріалу, то всі ігрові вправи та гуртки повинні містити матеріал для вивчення з даної теми, а також завдання для його закріплення. Наприкінці уроку виховна мета повинна бути досягнута, навіть якщо урок організовано в ігровій формі.

2. Ігри слід використовувати економно. Постійні уроки в ігровій формі можуть швидко втомити учнів, їм також потрібні традиційні заняття, заняття за іншими технологіями, таким чином підтримуючи інтерес до предмету та вивченого матеріалу.

3. Доступність гри, а саме сюжет, матеріал має бути зрозумілим, необхідно враховувати індивідуальні та вікові особливості учнів [7].

У методичній літературі існують різні класифікації ігор. Складність класифікації полягає в тому, що кожен автор привносить щось своє. Існує класифікація ігор за тривалістю: короткі ігри на засвоєння одного правила, відпрацювання вміння розв'язувати задачу, ігрова оболонка, тривалість якої зазвичай становить одне заняття, і тривалі ігри, які можуть тривати від кількох днів або тижнів до кількох років. Звичайно, в школі в основному використовують короткі ігри та ігрові снаряди.

Дидактичні ігри – це ігри з готовими правилами, які використовуються як засіб розвитку пізнавальної діяльності дітей і підлітків. У навчанні та грі присутні пошуки та творчість. Багато дидактичних ігор допомагають учням виявляти закономірності явищ, будувати припущення та гіпотези. Вони прагнуть вивчати нове та виконувати завдання, якщо гра проводиться у вигляді змагань. Але той, хто володіє найбільшою кількістю інформації, досягає більших результатів, тобто виграє. Ігри цієї категорії включають диктанти, міні-змагання «хто краще», «хто швидше», коментовані взаємоопитування, лото, доміно тощо [5].

Таким чином, ігрові технології допомагають активізувати діяльність учнів, виховувати інтерес, а також тренувати пам'ять, розвивати мовленнєві здібності, увагу та багато іншого. Але найголовніше, що гра сприяє розвитку логічного мислення учнів. Вчителю слід пам'ятати, що класифікація ігор різноманітна, кожна гра виконує свою функцію, але саме ігрова діяльність може створити сприятливу і спокійну атмосферу на уроці.

У сучасному суспільстві до студентів висувається багато вимог, а саме: здатність швидко вирішувати виникаючі питання та проблеми, аналізувати великий обсяг різноманітної інформації. Все це вимагає високого рівня розвитку логічного мислення. А основою для розвитку логічного мислення є математика та інформатика як навчальні предмети [5]. Систематичне використання спеціальних технологій на уроках інформатики та в позакласній роботі, спрямованих на розвиток логічного мислення, розширює кругозір, виховує інтерес до предмету та мотивує пізнавальну діяльність.

Але ігрові технології дозволяють побудувати навчальний процес, спрямований на розвиток логічного мислення. Крім того, навчання рухається від простого до складного. А сюжет гри допомагає активізувати процес навчання і тим самим розвивати логічне мислення.

Література:

1. Біленко І. Початкова школа в контексті інноваційних освітніх змін. Використання сучасних технологій, форм та методів у початковій освіті. Методист. 2017. № 2. С. 3-7.
2. Григорчук Т. Особливості розвитку логічного мислення першокласників на уроках математики в контексті ідей нової української школи. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій. 2019. №4. С. 162-166.
3. Ісаченко Г.В. Формування логічного мислення молодших школярів в процесі навчальної діяльності. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-logicnogomislenna-molodsih-skolariv-v-procesi-navcalnoialnosti-107178.html>
4. Комаров І.О. Розвиток логічного мислення як умова успішного навчання учнів школи. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 5. С. 12-14.
5. Концепція «Нова українська школа». 2016. URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>
6. Кривошея Т. Блоки Дьєнша як засіб розвитку логічного мислення дітей у контексті європейських освітніх підходів. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 9–11 квітня 2014 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. Вип. 3. С. 42-47.
7. Особливості впровадження Концепції Нова українська школа: методичні рекомендації. 2018. URL: www.soippo.edu.ua/images/.../рекомендації_Шостка.docx.
8. Поліщук М.М. Розвиток логічного мислення учнів молодших класів на уроках інформатики. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=2013
9. Присяжнюк Т. А. Сутність поняття «логічне мислення». Тези доповідей V Всеукраїнської наукової конференції «Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації». Ч. I: педагогіка, психологія, мовознавство. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. С. 104–107.

Наталія Винницька, Людмила Труш
(Дрогобич, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В даний час суспільство поступово переходить на новий етап розвитку – інформаційний. Процес інформатизації суспільства, який передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах науки і виробництва, впливає і на освіту на всіх її рівнях. Інформатизація освіти – це процес забезпечення освітньої галузі методологією та практикою розробки та оптимального використання сучасних засобів ІКТ, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання та виховання [2].

Одним із найважливіших напрямів цифрової трансформації країни має стати освітня галузь, яка в умовах глобальних інформаційних викликів та вимог сучасного суспільства стикається з серйозними проблемами, що впливають на загальні показники рівня компетентності учнів.

Однією з важливих складових навчального процесу є самостійна робота. Основним його завданням видається повідомлення про те, що вчитель повинен організувати діяльність учнів так, щоб вони в даний момент досягли всіх поставлених перед собою цілей, але разом з тим такі дії, як пошук знань, їх осмислення, закріплення, необхідно здійснювати формування та розвиток умінь і навичок, узагальнення та систематизацію знань [1]. Реальність сьогодення така, що самостійна робота учнів організовується за допомогою інтерактивних матеріалів: електронних підручників, тренажерів, довідників, енциклопедій, програм тестування та контролю та інших освітніх електронних систем. Методичний інтерес становить організація такої роботи через інтерактивні завдання. Питання організації самостійної роботи з інформатики через інтерактивні завдання учнів початкової школи розглядали різні методисти. Використання інтерактивних моделей як засобу організації самостійної роботи студентів на заняттях з математики досліджували Шарапова та ін.

У своїй роботі вчитель може використовувати вже готові електронні посібники та завдання, але вони не завжди відповідають усім вимогам учителя, а зміни часто неможливі. Для створення інтерактивних завдань існує багато онлайн-сервісів, де без спеціальних навичок можна створювати завдання та вправи на класифікацію, пошук відповідності, розгадування кросворду, дидактичні ігри для уроків, дидактичні матеріали (зошити, ребуси, вправи, картки та ігри), слайд-шоу тощо. Крім того, сучасні можливості Інтернет-сервісів дозволяють використовувати різноманітні інструменти, створені вчителем у віддалених налаштуваннях, наприклад, для роботи учня вдома. Мета дослідження – підібрати онлайн-сервіс та з його допомогою розробити інтерактивні завдання для використання в самостійній роботі з інформатики учнів початкових класів.

У дослідженні розглядаються онлайн-сервіси, призначені для створення та публікації дидактичних матеріалів. Розглянемо кілька основних онлайн-сервісів.

1. Quizizz (<https://quizizz.com>). Сервіс створення опитувань і вікторин. Це дозволяє вчителю створювати тест на своєму комп'ютері, а учні можуть брати участь у ньому за допомогою своїх мобільних пристроїв.

2. WordLearner (<http://www.wordlearner.com>). Онлайн-сервіс для створення навчальних матеріалів (зошити, пазли, вправи, картки та ігри). Сервіс англійський, підтримує кирилицю. Є можливість створювати групи, класи, зараховувати учнів і вести статистику роботи в групі.

3. Zondle (<http://www.zondle.com>). Освітній сайт надає можливість створювати навчальні онлайн ігри.

4. Hot Pot (<https://hotpot.uvic.ca>). Онлайн-сервіс, за допомогою якого можна створити десять видів вправ. Особливістю сервісу є те, що створені завдання зберігаються у стандартному форматі на веб-сторінці.

5. LearningApps (<http://learningapps.org>). Сервіс призначений для створення інтерактивних завдань. Є можливість створити власний клас і створювати вправи разом зі своїми учнями. Можна ділитися в соціальних мережах і використовувати QR-код. Вчитель має можливість створювати різні типи вправ на основі шаблону, наприклад головоломки, з'єднай пари, вікторину з вибором відповідей, кросворд та багато іншого. Є велика колекція готових робіт у різних категоріях.

Проаналізувавши різні сервіси та платформи для створення інтерактивних завдань, в якості інструменту для розробки завдань було обрано LearningApps, оскільки сервіс досить легко освоїти самостійно.

Підсумовуючи, можна сказати, що самостійна робота з інтерактивними завданнями може бути організована як в аудиторії на уроці інформатики, так і вдома. Використання таких завдань оптимізує процеси розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу, сприяє глибшому й усвідомленому засвоєнню вивченого матеріалу та підвищує пізнавальний інтерес до навчання.

Література:

1. Learningapps.org [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://learningapps.org>
2. Аман І. С. Інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ Learning Apps / І. С. Аман [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://internet-servisi.blogspot.com/p/learning-apps.html>

3. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів: Методичний посібник для вчителів початкової школи / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, О. А. Біда та ін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 304 с.
4. Інформатика. Навчальна програма для 2-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
5. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі. Київ, 2015. 250 с.
6. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2011. 135 с.
7. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти I ступеня, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 407 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-h-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

Соломія Ілляш, Іванна Кінаш
(Дрогобич, Україна)

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ПРОЯВ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Як свідчить шкільна практика, кількість тривожних дітей з кожним роком зростає. Такі діти відрізняються підвищеним занепокоєнням, емоційною нестійкістю та невпевненістю у собі. У реаліях сучасного життя дитині молодшого шкільного віку доводиться стикатися з різними проблемами: активний ритм життя, нові шкільні програми, зайнятість батьків, високі вимоги, зміна соціального статусу та соціального оточення. З початком шкільного життя у дітей з'являються нові обов'язки, на них покладаються великі надії. У результаті у них посилюється почуття тривожності, невідповідності очікуванням оточуючих.

В сучасній психолого-педагогічній літературі проблема тривожності розглядається в контексті переживання певної емоційної модальності, пов'язаної з мотивами поведінки та діяльності особистості. Вивчати дане явище розпочали такі зарубіжні дослідники, як Дж. Браун, А. Валлон, П. Жане, У. Кеннон, Х. Ліделла, Г. Сельє, Д. Хебб, П. Фрес.

На думку вітчизняних науковців Ю. Приходько та В. Юрченко «...Тривожність – це схильність людини до частих та інтенсивних переживань стану тривоги, а також низького порогу її виникнення. При цьому тривожність може бути особистісною властивістю темпераменту (так звана особистісна тривожність), а може бути ситуативною, тобто пов'язаною із конкретними обставинами [1, с. 190].

Дослідниця С. Ставицька наголошує, що «...Тривожність – це емоційний стан, який виникає у ситуаціях невизначеної небезпеки, що пов'язана з очікуванням невдач саме у соціальній взаємодії та несприятливому розвитку подій. Тривожність може бути як конструктивною (та, що мобілізує ситуативну тривожність), так і деструктивною (та, що дезорганізує особистісну тривожність) [3, с. 138].

Аналіз наукових джерел у контексті досліджуваної проблеми засвідчив відсутність узагальнених досліджень сутності, природи, причини та чинників виникнення особистісної тривожності у дітей молодшого шкільного віку.

Початкова освіта – це фундамент всього подальшого навчання та здобуття професійної освіти. Навчальна успішність у початковій школі визначає майбутню долю людини, оскільки у цьому віці формуються базові основи особистості. В цей період у дитини формується емоційне ставлення до власної діяльності, яке відображається в бажанні відповідати вимогам вчителя та батьків. У дитини молодшого шкільного віку все це викликає нові переживання, які, поєднуючись із невдачами, можуть мати негативне забарвлення і спричиняти тривожність.

Сьогодні вивчення тривожності учня молодшого шкільного віку в контексті навчальної діяльності є досить актуальним питанням. Це зумовлено як теоретичними, і практичними запитами. Також аналіз літературних джерел вказує на необхідність виокремлення тривожності як стану і як стійкої риси характеру особистості.

Змістовна сторона особистісної тривожності є рисою емоційного складу особистості, яка має умовно-рефлекторну природу. Швидкість її виникнення та розвиток частково визначається індивідуальними та віковими особливостями учня і залежить від соціальних умов, у яких живе дитина, а також від спрямованих на неї спеціально організованих (освітніх) та стихійних впливів.

Особистісна тривожність – це інтегративна властивість, яка визначає схильність індивіда до суб'єктивного переживання таких емоційних станів, як хвилювання, страх, напруження. Вона проявляється у почутті невпевненості в собі, безпорадності та безсиллі перед реальними об'єктивними чи суб'єктивними чинниками, що містять небезпеку і загрозу для самооцінки та забезпечення основних потреб [5, с. 835].

Тривожність пов'язана з очікуваннями соціальних та індивідуальних наслідків успіхів чи невдач. Для учнів молодшого шкільного віку – це, перш за все, успіхи та невдачі в їхній провідній діяльності – навчанні, які передбачають міжособистісні взаємини з учителем, однокласниками, батьками, а також їхні власні переживання щодо рівня домагань, самооцінки та задоволеності основних потреб.

У деяких сім'ях протягом усього року, який передуює вступу до школи, у присутності дитини ведуться розмови про вибір «якісної» школи, «перспективного» вчителя. Така емоційна збудливість батьків

обов'язково передається й дітям. А поява тривожності в дитини на початковому етапі навчання може бути формою їхньої відповідальності перед батьками за виявлену турботу. Підвищена тривожність, як правило, впливає на всі сфери психіки дитини: емоційну, комунікативну, моральну, вольову, когнітивну [4, с. 60].

Дуже часто причиною підвищеної тривожності учнів початкових класів виявляються завищені очікування батьків. Звичайні навчальні успіхи дитини, яку вважали «вундеркіндом», сприймаються батьками як невдача. Реальні досягнення не помічаються, або оцінюються досить низько. Негативне оцінювання з боку дорослих призводять до того, що у дитини знижується впевненість у собі, підвищується тривожність.

Тривожність, як емоційна напруга, створює почуття страху в ситуації перевірки знань, страху невідповідності очікуванням оточуючих, проблеми у взаєминах з учителем тощо. Страх, як відомо, блокує пам'ять, і в стані емоційної напруги учень не може бути адекватним. Це, зі свого боку, призводить до погіршення результатів навчання, дезорганізації навчальної діяльності, і, як наслідок, загальної успішності.

Навчальна неуспішність породжує тривожність, що сприяє закріпленню невдач. Що далі, то важче стає «розірвати це коло», і призводить до того, що неуспішність стає «хронічною». Саме тому дуже важливо розпізнавати психологічний стан дитини і наявність високого рівня тривожності, оскільки вона може бути тим негативним чинником, який знижує її навчальну успішність.

Узагальнивши матеріали нашого дослідження, можна дійти невтішного висновку про те, що тривожність – це негативно забарвлена емоція очікування негативних подій. Тривожність як передчуття небезпеки є невизначеною і незрозумілою, може проявлятися як занепокоєння, очікування на події будь-якого характеру, в яких особистість не здатна спрогнозувати можливі загрози та неприємні наслідки.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури продемонстрував, що розглядувана нами проблема є досить актуальною для подальшого вивчення і становить величезний інтерес для психолого-педагогічної науки в контексті вирішення питань освітньої системи та попередження виникнення тривожності у дітей молодшого шкільного віку.

Література:

1. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Довідник психологічного лексикону. підручник. К: Каравелла, 2012, 328 с.
2. Ставицька С.О. Прояв і подолання особистісної тривожності у дітей шкільного віку. Психологія. Збірник наукових праць. Вип.2 (МО України, НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ, 2012) С. 168-173.
3. Ставицька С.О. Теоретичні основи дослідження особистісної тривожності молодших школярів. Збірник наукових праць. Вип.1 (МО України, НПУ ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2013). С.135-139
4. Тарасова С.Ю., Осницький А.К. Психофізіологічні та поведінкові показники шкільної тривожності. Психологічна наука і освіта. 2015. Т. 20. № 1. 59-65 с.
5. Шатковська О.І., Кушнір Ю.В. Особливості шкільної тривожності в молодшому шкільному віці як соціально-педагогічної проблеми. Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 835-838

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, Ілляш Соломія Дмитрівна.

Володимир Ковальчук, Марина Паращич
(Дрогобич, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Початкова школа є основою, від якої залежить успішне навчання дитини в майбутньому. Це ставить перед вчителем початкової школи особливу відповідальність [3, с. 14]. Довгий час початкова школа розглядалася як період, коли учні вивчають основні навички для подальшого навчання. Але сучасна початкова школа вимагає іншого підходу. Вона має стати місцем, де дитина вперше пробує свої освітні можливості, розвиває активність, самостійність, зберігає пізнавальний інтерес та забезпечує гармонійне введення в освітній світ.

Використання інформаційних технологій є важливим аспектом цього процесу, оскільки вони відкривають доступ до нових джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи та сприяють творчому розвитку.

Життя сьогоденних дітей не уявляється без інформаційних технологій. Вони потребують навичок володіння комп'ютерами, планшетами та іншими цифровими пристроями для успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Інформаційні технології надають засоби для цікавого та ефективного вивчення, зокрема через інтерактивні ігри, відеоуроки та мультимедійні презентації. Вони допомагають зрозуміти складні матеріали за допомогою візуальних засобів, що особливо важливо для молодших школярів [4, с. 23].

Важливою перевагою використання цифрових засобів у навчанні є також розвиток цифрової грамотності, яка стає необхідною в сучасному світі.

Завдяки інформаційним технологіям молодші школярі можуть також вчитися співпрацювати та комунікувати з однолітками, навіть якщо вони знаходяться віддалено один від одного. Це сприяє розвитку соціальних навичок та сприйняттю різноманітності.

Необхідно зазначити, що використання інформаційних технологій потребує уважного контролю та відповідального підходу. Вчителі та батьки повинні враховувати ризики перевитрачання часу перед екранами та впливу цифрових пристроїв на здоров'я та психічний стан дітей.

Основним видом використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання є їх органічна інтеграція в певні уроки. У цікавій, динамічній, ігровій формі учні молодших класів опановують комп'ютерні засоби, набувають первинних навичок управління комп'ютером та одночасно удосконалюють свої знання з певних навчальних предметів, розвивають пам'ять, просторову уяву, логічне мислення та творчі здібності [2, с. 33].

Отже, як свідчить аналіз наукових праць та спостереження за освітньою практикою початкової школи точки зору дидактики використання інформаційних технологій надає учителю цілу низку можливостей. Таким чином інформаційні технології дозволяють учителям [1, с. 12]:

1) зробити навчання інтенсивнішим та ефективнішим завдяки унаочненню навчального матеріалу засобами мультимедіа;

2) максимально індивідуалізувати навчання із врахуванням особливостей їхніх стилів навчання, можливостей сприйняття, особливостей характеру тощо;

3) створити сприятливу атмосферу для спілкування, співпраці як окремих учнів, так і груп дітей між собою та з учителем;

4) в оперативному режимі відслідковувати результати навчальної діяльності учнів;

Підготовка до уроків із застосуванням інформаційних технологій забирає більше часу, ніж традиційні уроки, але це не можна вважати недоліком, оскільки такі уроки значно ефективніші. Практика показує, що серед усіх доступних технічних засобів навчання комп'ютер найбільш повно задовольняє дидактичним вимогам, оскільки має низку додаткових можливостей, які дозволяють керувати навчальним процесом і максимально адаптувати його до індивідуальних потреб учнів [5, с. 32].

Інтернет також відкриває двері до безмежного світу знань для молодших школярів. Вони можуть отримати доступ до відомостей з будь-якої галузі науки, історії чи мистецтва в будь-який момент та в будь-якому місці.

Наведемо ще декілька прикладів використання інформаційних технологій у навчанні молодших школярів:

1. **Використання навчальних відеороликів.** Вчителі можуть знайти відеоролики на YouTube або інших освітніх платформах, які ілюструють певні концепції або процеси, що допомагають молодшим школярам краще зрозуміти матеріал. Наприклад, анімаційні відео можуть пояснювати наукові явища або історичні події у простий і зрозумілий спосіб.

2. **Використання комп'ютерних навчальних ігор.** Інтерактивні навчальні ігри дозволяють дітям вчитися, граючи. Наприклад, ігри, які вимагають від школярів вирішувати математичні завдання або виконувати лексичні вправи, сприяють засвоєнню матеріалу без нудьги.

3. **Використання віртуальних екскурсій.** За допомогою віртуальної реальності або спеціальних програм для комп'ютерів і планшетів, молодші школярі можуть відвідувати музеї, природні заповідники та історичні місця, не виходячи з класу. Це робить навчання більш захоплюючим та допомагає візуалізувати вивчений матеріал.

4. **Створення цифрових презентацій.** Діти можуть створювати власні цифрові презентації за допомогою програм, таких як PowerPoint або Google Slides. Вони можуть ілюструвати свої проекти зображеннями, вставляти відео або аудіофайли та розповідати про свої дослідження та відкриття.

5. **Використання онлайн-платформ для дистанційного навчання.** Особливо в періоди карантину або коли діти не можуть відвідувати школу з різних причин, використання онлайн-платформ для навчання стає важливим. Вони дозволяють учням отримувати доступ до навчальних матеріалів, завдань та відгуків від вчителів у будь-який час та з будь-якого місця.

Ці приклади демонструють різноманітність можливостей, які пропонують інформаційні технології для навчання молодших школярів. Вони не лише роблять процес навчання цікавішим та захоплюючим, але й сприяють більш ефективному засвоєнню матеріалу.

Основні переваги використання інформаційних технологій у навчанні молодших школярів полягають у залученні та мотивації дітей, індивідуалізації навчання, глобальному доступі до знань та розвитку навичок майбутнього. Інформаційні технології допомагають створити навчальне середовище, де кожна дитина може розвивати свої здібності та здобувати знання у спосіб, який відповідає її потребам та інтересам [5, с. 37].

Грамотне використання будь-яких засобів інформаційних технологій на уроках веде за собою розвиток особистості дитини: інтелекту, пам'яті, уваги і т.д. Використання інформаційних технологій на уроці є потужним мотиваційним стимулом. Але в той же час, необхідно розуміти, що збільшення часу безпосередньої роботи за комп'ютером молодшого школяра ініціює низку негативних наслідків: перезбудження нервової системи, втоми очей, статистичне напруження м'язів спини і шиї, загальну стомлюваність організму. Тому, якою б привабливою не була навчальної діяльність з використанням комп'ютера на уроці, необхідно суворо дотримуватися встановлених санітарних норм.

Важливо пам'ятати, що використання інформаційних технологій повинно бути розумним та відповідальним. Це означає не лише ефективне використання технологій для навчання, але й контроль за часом, який діти проводять перед екранами, а також уважне спостереження за їхнім психічним та фізичним станом.

Загалом, використання інформаційних технологій у навчанні молодших школярів є важливим кроком у підготовці дітей до життя в цифровому віці. Це допомагає їм розвивати не лише академічні знання, але й цифрову грамотність, критичне мислення, творчість та навички співпраці – усе те, що необхідно для успішної адаптації до сучасного світу. Правильне та збалансоване використання цих технологій може стати справжнім ключем до успіху молодших школярів у навчанні та житті.

Література:

1. Биков О. Новітні інформаційні технології в навчально-виховному процесі О. Биков // Школа. – 2008. – № 7. С. 12-18.
2. Букач А. Інформаційні та комунікаційні технології в освітній системі А. Букач // Школа. – 2007. – № 12. С. 32-38.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
4. Захарова М.І. Впровадження інформаційних технологій в навчальний процес. Початкова школа. №1, 2008. С. 23-27.
5. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. – К.: Видавнича група BVH, 2008. – 352 с.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор Ковальчук Володимир Юльянович.

**Володимир Ковальчук, Олеся Жемевка
(Дрогобич, Україна)**

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЯТИВНИХ УНІВЕРСАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ДІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Метою даної статті є дослідити педагогічні умови формування регулятивних універсальних навчальних дій в учнів початкових класів на уроках математики.

Сьогодні сфера освітньої політики переживає перехід від парадигми знання до системно-діяльній. Теоретичні основи вирішення проблеми розвитку навчальних умінь учнів закладені в дослідженнях багатьох вчених.

В даний час у педагогічній науці і практиці виявляється проблема психологічної неготовності частини дітей до переходу з початкової школи в середню. Однією з труднощів переходу є недостатня готовність молодших школярів до більш складної та самостійної навчальної діяльності, пов'язана з показниками їх інтелектуально-особистісного розвитку і головним чином з рівнем сформованості структурних компонентів навчальної діяльності (мотивів, навчальні дії, контроль, оцінювання). Збільшений обсяг знань та очікуваний рівень досягнення результатів їх навчання в початковій школі спрямовують увагу дослідників на проблему розвитку самостійної навчальної діяльності учнів.

У зв'язку з виявленими проблемами залишається актуальним завдання розвитку вміння вчитися в учнів загалом і зокрема у молодших школярів. Нині в науковій літературі поряд із терміном «уміння та навички» використовується термін «універсальна навчальна діяльність». Тому необхідно визначити сутність цього поняття. «У широкому розумінні термін «універсальні навчальні дії» означає вміння вчитися», тобто здатність суб'єкта до саморозвитку та вдосконалення шляхом свідомого та активного засвоєння нового соціального досвіду. У більш вузькому сенсі цей термін можна визначити як сукупність способів дій учня (а також пов'язаних з ним навчальних умінь), що забезпечують самостійне засвоєння нових знань і формування вмінь, у тому числі організації цього процесу» [3]. Педагоги підкреслюють, що предмет математика створює ефективні умови як для формування математичних уявлень, так і для формування навчальних умінь. При цьому, на уроках математики навчальні дії розробляються з усіх їх груп, виділених у науковій літературі, але особливо ефективними є пізнавальні та регулятивні навчальні дії. Зазначається, що «вивчення будь-якої теми шкільного курсу математики не є автономним, воно завжди розвивається на раніше засвоєному матеріалі та готує основу для вивчення нового» [5].

Під час формування математичних уявлень учні отримують навчальні завдання, формулювання яких відображають дії, які вони виконують у процесі ознайомлення з універсальними навчальними діями, а саме специфічні способи перетворення навчального матеріалу в процесі виконання навчальних завдань. Сам навчальний матеріал курсу математики спрямований на створення умов для формування в учнів регулятивних навчальних умінь. Регулятивні дії забезпечують організацію навчальної діяльності учнів і включають планування, прогнозування, контроль, корекцію, оцінювання, саморегуляцію.

Нині методична наука продовжує розробляти практичні аспекти формування навчальних дій у молодшого школяра. Свого часу дослідники виділили такі педагогічні умови їх формування у процесі навчання учнів математики, які вони назвали методами пізнавальної діяльності:

1) формування способів навчальної діяльності має бути основою засвоєння учнями знань, розвитку вмінь і навичок; способи навчальної діяльності та їх склад мають бути визначені та зафіксовані у формі, найбільш зручній для засвоєння учнями;

2) навчання загальним методам навчальної діяльності планувати так само, як і викладання змісту навчального предмета: програма, тематичне планування та робочий план уроку; при цьому програма формування основних прийомів навчальної діяльності учнів на навчальний рік повинна враховувати:

а) дані педагогічної психології розвитку про особливості навчальної діяльності та психічного розвитку учнів різних вікових груп;

б) програма загальних академічних навичок;

в) зміст програм і вимоги до учнів у навчанні математики;

г) класифікація універсальних навчальних дій.

Це дозволяє побачити, якими способами навчальної діяльності можуть оволодіти учні в силу вікових особливостей, а якими необхідно оволодіти, щоб оволодіти теоретичними знаннями. Природно, що навчальні дії не можуть починатися з довільних прийомів, тому що в кожній системі знань існує своя система прийомів їх засвоєння, суворо певна послідовність, в якій одна навчальна дія надбудовується на інше, є частиною іншого і т. д.;

3) вибір методів навчання повинен бути тісно пов'язаний з етапами формування навчальних дій.

4) контроль за процесом формування в учнів універсальних навчальних дій повинен передбачати спеціальні завдання для перевірки їх засвоєння [1].

У статті Н.Н.Лисенко назвав такі педагогічні умови формування універсальних навчальних дій учнів:

1) з початку навчання необхідно, щоб учень звикав використовувати регулятивні навчальні дії в зовнішньому мовленні;

2) перед дитиною ставиться завдання оцінити результати власної діяльності; крім того, предметом оцінювання учнів мають бути навчальні дії та їх результати, способи навчальної взаємодії та власні здібності до виконання діяльності;

3) з учнями регулярно обговорюються зміни в навчальній діяльності на основі порівняння їхніх попередніх і наступних досягнень, аналізуються причини невдач і визначаються відсутні дії та умови, які б забезпечили успішне виконання навчального завдання;

4) оцінка результатів навчальної діяльності стає необхідною для усвідомлення учнем і розуміння того, що саме необхідно вдосконалити і як;

5) використання кольорових і графічних форм для відображення оцінок;

6) заохочення дітей до активності, пізнавальної ініціативи, будь-яких зусиль, спрямованих на вирішення проблеми, будь-якої відповіді, навіть неправильної;

7) використання в навчальному процесі таких форм роботи, як організація взаємоперевірки завдань, взаємозавдань груп, навчального конфлікту, обговорення учасниками своїх способів дій, заповнення рефлексивного портфоліо;

8) засобом формування регулятивної навчальної діяльності слугують технології продуктивного читання, проблемно-діалогічна технологія та технологія оцінювання навчальних досягнень [3].

Наш досвід навчання молодших школярів показує, що формування загальноосвітніх систем необхідно починати одночасно із загальноосвітньою та приватною. Загальна навчальна діяльність є основою організації всієї навчальної діяльності учнів, вони «вчаться вчитися» незалежно від змісту предмета. Комплекс математичних завдань, які ми використовуємо в навчанні математики молодших школярів, спрямований на формування регулятивних навчальних умінь. Даний комплекс передбачає формування в учнів таких регулятивних умінь: умінь виконувати дії за зразком і заданим правилом; умінь підтримувати поставлену мету; умінь побачити вказану помилку та виправити її за вказівкою вчителя; вмінь контролювати свою діяльність за результатами виконання певних дій; здатність адекватно розуміти оцінку дорослих і однолітків.

Учням ставилися математичні завдання, наприклад у формі: «Виконуй за зразком», «Виконай за правилом», «Постав мету», «Знайди помилку та виправ її», «Перевір роботу», «Проведи контроль роботи», «Слухай зауваження, намагайся зрозуміти». Така робота, як показав наш досвід, дає змогу найефективніше сформулювати регулятивні універсальні навчальні дії для учнів початкових класів на уроках математики.

Література:

1. Демідова Т. Психолого-педагогічний аспект підготовки вчителя до формування універсальних навчальних дій у молодших школярів / Демідова Т., Чижевська І. // Вісник Бердянського державного педагогічного університету. – 2014. – №1. – С. 134-139.
2. Концепція «Нова українська школа». 2016. URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>
3. Кузьмініх Ю. Особливості проектування уроку на основі системно-діяльнісного підходу і процес формування універсальних навчальних дій учнів / Кузьмініх Ю. // «Crede Experto» — Міжнародний електронний науково-педагогічний журнал. - 2014. - №2 – С. 10-21.

4. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти I ступеня, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 407 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-h-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
5. Трубачева С. Універсальні способи навчальної діяльності учнів у реалізації компетентнісного підходу / С. Трубачева, Р. Осадчук// Українська мова і література в школі. – 2013. - №7. – С. 48-51.

Инга Кудряй
(Жезказган, Казахстан)

ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ ДОШКОЛЬНИКОВ

Во второй главе ГОСО РК дошкольного воспитания и обучения «Требования к содержанию дошкольного воспитания и обучения с ориентиром на результаты воспитания и обучения» в пункте 9 определено, что «развитие познавательных и интеллектуальных навыков предполагает овладение воспитанниками элементарными навыками познавательной и исследовательской деятельности, необходимыми для взаимодействия с окружающим миром» [1]. И в этом русле дидактическая игра, являясь свободной, естественной формой проявления деятельности дошкольников, повышает интерес детей к занятиям, развивает сосредоточенность, обеспечивает лучшее усвоение программного материала. Особенно эффективны эти дидактические игры для развития познавательных действий на занятиях по ознакомлению с окружающим, по развитию речи, формированию элементарных математических представлений.

В дидактической игре учебные, познавательные задачи взаимосвязаны с игровыми, поэтому при организации игры следует особое внимание обращать на присутствие элементов занимательности, поиска и отгадывания. Дидактические игры представляют большую ценность в развитии познавательных действий дошкольников. Интеллектуальные способности ребёнка формируются в активной деятельности, и прежде всего в той, которая является на данном возрастном этапе ведущей, определяет его интересы, отношение к деятельности, особенности взаимоотношений с окружающими людьми. В игре складываются благоприятные условия для развития познавательных действий ребёнка.

Развитие познавательных и интеллектуальных навыков предусматривает решение задачи по формированию представлений о сенсорных эталонах, элементарных математических понятий и представлений; овладению способами конструктивной деятельности; развитию креативного и критического мышления. И в организованной деятельности по формированию элементарных математических представлений детей мы активно используем игры с палочками Кюизенера. Например, Треугольники. Цель: закрепление счета в пределах 3-х, навыков ориентировки в пространстве.

Детям предлагаются по три палочки красного, желтого и голубого цветов. Педагог дает задание построить треугольники из палочек одного цвета. Далее мы считаем треугольник по количеству и порядку:

- сколько треугольников?
- который по счету красный (желтый, голубой);
- какой треугольник в центре (справа, слева).

Задание можно усложнить и предложить детям конкретные задания: в центре сделать желтый треугольник, справа голубой, слева красный и т.д.

Развитие логического мышления у дошкольников является одним из самых популярных вопросов дошкольного образования в последнее десятилетие. Это вызвано тем, что в начальной школе активно идет процесс разработки и внедрения новых учебно-методических комплектов, авторы которых закладывают в содержание учебников ориентировку на достаточно высокий уровень развития логического мышления у ребенка, приходящего в первый класс. Однако не следует думать, что развитие логического мышления ребенка нельзя осуществлять на занятиях по развитию речи. Конечно, это потребует разработки специальной системы заданий, построенных на речевом материале, но сформулированных и оформленных таким образом, чтобы их выполнение способствовало развитию логического мышления ребенка. Наши задания такого вида, которые, с одной стороны, ориентированы на развитие речи дошкольника, но с другой - активно формируют у ребенка умение правильно мыслить. Иными словами, формируют и развивают у ребенка умение анализировать, строить суждения на основе проведенного анализа с соблюдением причинно-следственных связей, логичность, корректность (непротиворечивость) суждений. А это, в свою очередь, требует умения использовать специальные приемы умственных действий для построения рассуждения, ведущего к доказательству истинности (или ложности) некоего предположения [2].

В ходе проведения дидактических игр, мы используем такие задания. *Задание 1.* Выбери парное слово. Маленький – большой, короткий – ...а) длинный; г) узкий; б) просторный; д) глубокий; в) широкий.

Огород – овощи, сад – ... Огород – морковь, сад – ... а) сорняк г) цветок б) роза д) земля в) клумба.

Методический комментарий. Задания на выбор парного слова часто используются в методике развития речи дошкольников. Однако в большинстве случаев они построены на одном и том же принципе

выбора пары. Как правило, это «родственные» объекты, к которым нужно подобрать парные картинки: лошадь - жеребенок, кошка - котенок; или зайчик - морковка, ослик - пучок сена; стол - стул, тарелка - ложка и т.п. Можно расширить систему аналогий (так этот вид заданий называют в логике). Полезно на одном и том же наборе слов предлагать ребенку по-разному строить пары и, соответственно, объяснять, по какому принципу они подобраны.

Задание 2. Назови предметы, одним словом. Найди лишний предмет и обведи его кружком. Теперь все остальные предметы назови, одним словом. Снова найди лишний предмет.

Методический комментарий. Задания такого вида называют классификациями. При их выполнении развиваются умения анализировать, сравнивать и обобщать. Эта классификация построена по принципу принадлежности - непринадлежности к роду и виду.

В данном случае формулировка задания не дает указания на принцип выбора (классификация с закрытым основанием), поэтому ребенок самостоятельно должен определить, о каком роде или виде идет речь. Здесь следует начать с того, что все изображенные объекты относятся к миру природы. На это нацеливает и первое задание на картинке. Далее начинается «сужение» круга классификаций.

Например, медведь не принадлежит к роду «растения». Ель не принадлежит к виду «цветы». Для активизации словарного запаса можно обсудить с ребенком, какого вида медведь (белый), где живут такие медведи. Изображение цветов достаточно точное, что дает возможность вспомнить их названия (назвать каждый цветок).

Дидактическая игра. «Кто быстрее назовет?». Цель: создание условий, способствующих развитию у детей познавательной позиции, любознательности, стремления к самостоятельному познанию и размышлению; упражнять в счете предметов.

Материал: игрушки, фишки. Ход игры: воспитатель обращается к детям: «Мы поиграем в игру «Кто быстрее назовет». Каких игрушек (вещей) у нас по 2 (3-10)? Кто быстрее найдет и назовет, тот выигрывает и получает фишку». В конце игры дети подсчитывают свои фишки.

Игра. «Подели яблоко поровну». Цель: создание условий, способствующих развитию у детей познавательной позиции, стремления к самостоятельному познанию и размышлению через решение исследовательских заданий, направленных на умение правильно обозначать части целого (половина, одна часть из двух (одна вторая, две части из четырех (две четвертых) и т. д.); устанавливать соотношение целого и части, размера частей; находить части целого и целое по известным частям. Материал: яблоко. Ход игры: Как разделить одно яблоко на двоих? (Нужно разрезать яблоко на две равные части). (Воспитатель разрезает яблоко на две равные части). - Сколько частей получилось? (Две части.)

- Как можно назвать каждую часть яблока? (Половина или одна вторая.)

- Что больше: целое яблоко или его половина?

- Что меньше: половина или целое яблоко?

Игра. «Скажи наоборот»

Цель: создание условий, способствующих развитию у детей познавательной позиции, стремления к самостоятельному познанию и размышлению через решение исследовательских заданий, направленных на формирование у детей первоначальных измерительных умений. Умение измерять длину, ширину, высоту предметов (отрезки прямых линий) с помощью условной меры

Материал: мяч, предметы разных размеров и высоты.

Ход игры: задание выполняется с мячом. Воспитатель кидает мяч ребенку и называет одно из математических понятий, а ребенок кидает мяч обратно и называет противоположность названному понятию.

Длинный – короткий; большой – маленький; высокий – низкий; широкий – узкий; толстый – худой; далеко – близко; вверху – внизу; слева – справа; вперед – назад; один – много; снаружи – внутри; легкий – тяжелый.

Затем дети расставляют предметы (или картинки) по величине: от короткого – к самому длинному, от узкого – к самому широкому, от низкого – к самому высокому

В ходе бесед выяснилось, что в силу своего возраста все дети отдают предпочтение игровой деятельности. Большая часть детей высказали положительное отношение к играм с математическим содержанием. Дети предпочитают действовать практически, и поэтому больший интерес дети проявили к занятиям продуктивного характера. Мотивы выбора математической деятельности были разными: работа с материалом, решение задач, выкладывание геометрических фигур из палочек. У детей есть желание заниматься вместе, общаться, взаимодействовать друг с другом в процессе подготовки. При выборе партнера для предстоящей совместной работы дети практически не оценивают знания и умения того, с кем объединяются для совместной работы. Но способов взаимодействия друг с другом в образовательном процессе дети не знают. Результаты наблюдения, выявленные в процессе игр и занятий, позволяют констатировать, что дети проявляли эпизодический интерес к математическому содержанию. Дети проявляли некоторый интерес к предложенным заданиям, но его проявление было крайне ситуативно: дети выслушивали задание, но не торопились приступить к самостоятельному его выполнению. Для активизации детей воспитатели повторяли объяснение задания.

Таким образом, мы делаем вывод, что большая часть детей старшего дошкольного возраста обладает средним уровнем математических знаний. У некоторых детей с высоким уровнем знаний были

попытки взаимодействия они либо договаривались с рядом сидящим ребенком о том, что сами выполняют задание, либо наблюдали за работой товарища, подсказывали, контролировали его действия.

Следовательно, активное использование дидактических игр и в свободное время и в процессе организованной деятельности во всех образовательных областях способствует развития познавательных и интеллектуальных умений и навыков дошкольников.

Литература:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения. Приказ Министерства просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348.
2. Белошистая А.В. Развитие логического мышления у дошкольников: Учеб. пособие (бакалавриат). М.: Инфра-М, 2019.

Научный руководитель:
кандидат педагогических наук Абитаева Р.Ш.

Ірина Павленко
(Суми, Україна)

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Українські науковці активно досліджують проблему адаптації навчання до нових форм дистанційної освіти. Зокрема проблему формування цифрових компетентностей у складних умовах діджиталізації проаналізували у своїх роботах Гриневич Л. М., Морзе Н. В., Бойко М. А., Генсерук Г. Р., Мартинюк С. В., Балик Н. Р. [1; 3]. Особливості використання цифрових інструментів на онлайн уроках описано в роботах Іванюк І. В., Овчарук В. О., Барни О. В.

Міністерством освіти та науки України подано загальні методичні рекомендації щодо організації навчання у дистанційному форматі та можливостей використання в освітньому процесі цифрових інструментів. Однак залишається відкритим питання про вибір конкретних засобів для ефективної організації процесу навчання та комунікації з учнями, для забезпечення здобувачів усіх рівнів якісною освітою в онлайн-форматі в умовах світової пандемії.

Мета статті – проаналізувати вибір цифрових інструментів для персоналізації та диференціації навчання з метою інтенсифікації освітнього процесу.

Розглянемо ряд критеріїв до вибору цифрових інструментів для роботи вчителя:

1) доступність та сумісність програмних засобів та додатків — можливість використовувати такі інструменти в дистанційному форматі вчителям і учням незалежно від технічних характеристик комп'ютерів чи інших гаджетів, встановлених операційних систем та мобільних платформ;

2) відповідність та універсальність — можливість застосування тих чи інших цифрових засобів навчання різними категоріями користувачів, які б відповідали віковим особливостям учнів, працювали коректно на різних платформах;

3) зрозумілість та адаптивність — використання тих ресурсів, які мають простий для вивчення інтерфейс, адаптовані до застосування у різних навчальних умовах, є доступними для учнів з особливими освітніми потребами;

4) коректність та безпечність — можливість використання цифрових застосунків, програмних середовищ з вільною ліцензією чи відкритим кодом, що забезпечують користувачам збереження авторських прав та підтримують угоди про нерозголошення даних;

5) академічна доброчесність — можливість офіційно використовувати ресурси для навчання онлайн, створювати та зберігати на відповідних серверах чи хмарних сховищах власні доробки, офіційно реєструючись у навчальних середовищах чи працюючи в межах корпоративних угод між розробниками та освітніми закладами.

Відповідно до визначених критеріїв можна визначити наступні категорії цифрових інструментів:

– цифрові платформи — середовища розміщення ресурсів для повноцінного функціонування навчального процесу в форматі онлайн;

– засоби комунікації та забезпечення зворотного зв'язку — інструменти для налагодження зворотного зв'язку, проведення форумів, вебінарів, конференцій;

– інструменти для пояснення нового матеріалу — мультимедійні засоби для інформування здобувачів освіти, демонстрації навчальних презентацій, дослідів, експериментів;

– засоби для створення інтерактивних завдань — програмні середовища для створення інтерактивних вправ, плакатів, пазлів, ребусів, кросвордів, ігрових проєктів, ментальних карт;

– тестові середовища — програми для створення бази тестових запитання з метою проведення тематичного, підсумкового контролю, проведення навчальних ігрових тестів чи задля формуального оцінювання;

– навчальні лабораторії — віртуальні мультимедійні навчальні середовища для організації проведення досліджень та експериментів;

– віртуальні тренажери — програмні застосунки для вивчення програмування, розробки чат-ботів.

З метою ефективної організації комунікативного простору з повним навчально-методичним забезпеченням для повноцінного та ефективного проведення занять доцільно використовувати платформу Moodle. На платформі Moodle можна використовувати такі блоки: спілкуватись через чати та форуми; завантажувати файли; вести електронний журнал оцінок; вносити нотатки у календар подій; анонсувати події у блоці новин; розробляти блоки завдань, створювати власну базу тестових запитань або проводити онлайн-тестування; користуватись Вікідовідниками, створювати інтерактивні завдання, кросворди, глосарій курсу, долучати користувачів до відеоконференцій через вбудовані лінки.

Система Moodle є відкритою платформою, на базі якої легко інтегрувати такі засоби комунікації, як Zoom-конференції або вебінари, Big Blue Button чи Google Meet, для індивідуального обміну повідомлення можна використовувати чат або створювати форуми, тому робота з даною системою спрощує для вчителя керування та організацію дистанційного навчання. Задля більш динамічного спілкування пропонуємо проводити віртуальні зустрічі у форматі вебінарів чи конференцій засобами Zoom, Google Meet, Google Classroom чи Big Blue Button. На платформі Zoom вчителю достатньо створити власний обліковий запис, тоді можна легко організувати та проводити з учнями відеоконференції тривалістю в 40 хвилин. Програму легко завантажити з офіційного сайту на комп'ютери, що працюють під операційними системами Windows чи MacOS, та мобільні телефони з Android та IOS, завдяки вбудованому плагіну діти легко можуть відкрити її в браузері Google Chrome чи Mozilla Firefox. Щоб забезпечити високий рівень захищеності усім учасникам, учителю достатньо створити зал персональної конференції, налаштувати авторизоване підключення через персональний лінк та пароль. До інструментів наступної категорії можемо віднести програмні середовища для створення комп'ютерних презентацій MS Power Point і Prezi та віртуальних інтерактивних дошок. Для пояснення нового матеріалу, презентування завдань в ігровій формі доцільніше використовувати слайдові презентації MS Power Point, для проєктної роботи, розробки тематичних блоків і розділів — концептуальні 3D-презентації Prezi, окрім цього, дане середовище дає можливість проводити стрім відеотрансляцію під час представлення роботи, доповнювати її інфографікою. Віртуальні інтерактивні дошки учитель може використовувати як для інформування учнів, розміщення завдань, так і організації групової роботи, налагодження зворотного зв'язку, проведення мозкового штурму з учнями, виконання спільної побудови.

Серед інструментів для створення інтерактивного цифрового контенту окремо варто виділити наступні: онлайн-сервіс LearningApps, в середовищі якого можна створювати, зберігати та використовувати інтерактивні вправи, дидактичні картки, тестові завдання з усіх навчальних предметів для чотирьох категорій: дошкільнят, молодших школярів, учнів середніх та старших класів; ThingLink — це середовище, яке дає можливість створювати інтерактивні плакати з мультимедійним вмістом через позначення кожного об'єкта окремим інтерактивним маркером. Для розробки власних інтерактивних підручників вчителям зручно буде використовувати такі сервіси, як OurBoox або Canva, засобами яких можна змоделювати цифровий кейс з добіркою теоретичного матеріалу, графічними об'єктами, відео- та аудіоконтентом, поєднати їх з авторськими блогами чи каналами.

Для проведення тестового контролю можна використовувати тестер на платформі Moodle, на базі якого можна створювати тестові запитання відкритого типу, з однією чи кількома варіантами відповіді, на встановлення відповідності, есе.

Для формувального оцінювання зручно користуватись можливостями середовища Kahoot, робота з яким допоможе вчителю і учням визначити прогалини у знаннях.

Для перевірки практичних навичок, проведення тематичного контролю або самоперевірки учнів можна використати середовище Plickers чи онлайн-опитувальник Google Forms.

Багатофункціональними цифровими інструментами є мультимедійні віртуальні лабораторії та тренажери, виконання завдань в яких допомагає учням змоделювати реальні процеси, провести експерименти, які часто складно або неможливо виконати в реальному житті.

Корисним у роботі стане PhET — програмний засіб під ліцензією GNU/GPL, у якому запропоновані віртуальні лабораторії, що демонструють різноманітні явища з фізики, хімії, біології геології, а також інтерактивні математичні інструменти. у каталозі знаходиться декілька сотень різного рівня моделювань, частина з яких присвячена новітнім дослідженням.

Використання кожного з описаних цифрових інструментів може слугувати лише допоміжним засобом для покращення якості навчання в умовах дистанційної освіти.

Беззаперечною і головною складовою успіху є професійна майстерність вчителя, вміння правильно організувати роботу з класом та розподілити рівномірно навантаження для учнів. Щоб уникати фізичного перенавантаження школярів завучам та вчителям при складання розкладу занять онлайн варто чергувати роботу в синхронному та асинхронному форматах, що допоможе учням продуктивно працювати впродовж усіх уроків.

Звичайно, використання цифрових інструментів для персоналізації навчання також має свої виклики. Вчителі повинні мати доступ до необхідних технологій, володіти навичками їх використання та вміти інтегрувати їх у свої навчальні плани. Крім того, важливо забезпечити захист конфіденційності даних учнів та запобігти їх дискримінації.

Однак, незважаючи на ці виклики, переваги персоналізації навчання за допомогою цифрових інструментів є значними. З ретельним плануванням та впровадженням ці інструменти можуть допомогти вчителям створити більш ефективне та сприятливе для учнів середовище навчання.

В майбутньому ми можемо очікувати на появу ще більш інноваційних цифрових інструментів, які допоможуть зробити персоналізацію навчання ще більш доступною та ефективною.

Література:

1. Гладун М., Сабліна М. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2018. Вип. 4. С. 33-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeetu_2018_4_6 (дата звернення 24.04.24)
2. Гриневич Л., Морзе Н., Бойко М. Наукова освіта як основа формування інноваційної компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020, Том 77, №3. С. 1-26.
3. Іванюк І., Овчарук В. Відповідь українських вчителів на COVID-19: виклики і потреби використання цифрових інструментів дистанційного навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020. Том 77, № 3. С. 282-291.
4. Ларіонова Н. Електронні освітні ігрові ресурси в освітньому процесі початкової школи: науково-методичний посібник. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 96 с.

Неля Семенчук
(Дніпро, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасне суспільство змінюється з кожним днем, стає прогресивнішим, сучаснішим і вдосконалюється за допомогою новітніх технологій. Тому сучасні вчителі повинні змінювати свій підхід до навчання своїх учнів. Вони повинні змінюватися, постійно вчитися новому та вдосконалювати свої знання, вміння та навички.

В умовах інформатизації суспільства все більшої актуальності набуває питання підготовки молоді до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідність модернізації педагогічної освіти не викликає сумнівів. Від вирішення цього завдання залежить розвиток країни [1].

Взагалі, *інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)* — це сукупність методів і технічних засобів для реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і забезпечення ефективного процесу навчання. Інформаційна технологія — це сукупність інформаційних процесів з використанням комп'ютерних засобів, що забезпечують швидкий пошук інформації та доступ до джерел інформації.

Поширення ІКТ в освіті визначається низкою факторів [3]:

* По-перше, впровадження ІКТ в сучасну освіту значно прискорює передачу знань від покоління до покоління, а також від людини до людини, технічного і соціального досвіду, накопиченого людством.

* По-друге, сучасні ІКТ дозволяють людям краще і швидше адаптуватися до екологічних і соціальних змін за рахунок підвищення якості навчання і освіти. Це дає можливість кожній людині здобувати знання, необхідні їй як у сучасному, так і в постіндустріальному суспільстві.

* По-третє, активне та ефективно впровадження цих технологій в освіту є важливим елементом у процесі побудови нової системи освіти, яка відповідає вимогам інформаційного суспільства та модернізує традиційну систему освіти.

* По-четверте, впровадження ІКТ дозволить вирішити завдання закладів освіти в умовах пандемії. Карантин — це не криза, а виклик для закладів освіти. Саме в цей час з'являються нові можливості для підвищення медіаграмотності шляхом організації навчання для всіх учасників освітнього процесу.

Дані засоби класифікують за методичним призначенням:

Класифікація засобів ІКТ залежно від їх методичного призначення [4]

<u>Навчальні</u>	повідомлення навчальної інформації, формування знань, умінь та навичок.
<u>Тренувальні</u>	закріплення та повторення навичок і знань.
<u>Демонстраційні</u>	візуалізація об'єктів.
<u>Імітаційні</u>	представлення аспектів реальності для вивчення структурних та (або) функціональних характеристик.
<u>Лабораторні</u>	можливість проведення експериментів.
<u>Модельовальні</u>	можливість моделювання об'єктів з метою їх вивчення
<u>Навчально – ігрові</u>	створення навчальних ситуацій (діяльність реалізується в ігровій формі).

Сучасні вчителі мають бути ознайомлені з інтерактивним використанням ІКТ і прагнути зрозуміти, що ІКТ — це не флешка з презентацією, а сучасний освітній онлайн-сервіс, навчальна платформа, хмарна

мультимедійна технологія, дистанційне персональне навчання, навчання та розвиток у соціальних мережах. повинні прагнути зрозуміти, що це педагогічний і розвиваючий проект.

ІКТ дозволяють педагогам економити час і максимально ефективно вирішувати свої повсякденні професійні завдання та обов'язки, також [4]:

- створювати: текстові документи, таблиці, схеми, малюнки, презентації, відео та багато іншого;
- використовувати: інтернет-технології, локальні мережі, бази даних;
- здійснювати пошук необхідної інформації в інтернеті;
- розробляти та комбінувати електронні продукти.

Використання комп'ютерів у навчальному процесі допомагає:

- підвищити інтерес і загальну мотивацію до навчання завдяки новим формам роботи;
- активізувати навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подання інформації;

інформації;

- персоналізувати навчання;
- розширити зміст інформації та екзаменаційних завдань;
- розширити доступ учнів до інформації та до необхідних даних у достатній кількості;
- сприяти підвищенню об'єктивності оцінювання знань, умінь і навичок учнів, можливість її швидкого отримання;

отримання;

- сприяти підвищенню об'єктивності проведення іспитів.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освіті включають:

- інтернет-технології,
- мультимедійне програмне забезпечення,
- офісне програмне забезпечення,
- спеціалізоване програмне забезпечення,
- електронні посібники та підручники,
- системи дистанційного навчання.

За допомогою комп'ютерних технологій, які включають елементи різних методів (індивідуально-орієнтованого, розвивального, проектного, проблемного навчання), кожен вчитель може відібрати та узагальнити матеріал, цікавий для учнів, виходячи з їхніх інтересів, здібностей, особистісних цінностей і суб'єктивного досвіду, потенціалу самореалізації в пізнавальній та інших видах діяльності, а також створити умови для самореалізації особистості в пізнавальній та інших видах діяльності і може створити комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному суспільстві [4].

Мультимедійне програмне забезпечення дозволяє поєднувати текст, графіку, анімацію, відео та звукову інформацію. Мультимедійні програмні засоби моделюють складні реальні процеси та ситуації, візуалізують абстрактну інформацію за допомогою динамічних зображень процесів, демонструють фрагменти програм, фільмів, віртуальних турів тощо [4].

Таким чином, використання сучасних ІКТ в освіті є однією з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. В останні роки використання комп'ютерів та інших засобів інформаційних технологій збільшилося в більшості навчальних предметів у вітчизняних загальноосвітніх школах.

Інформаційні технології суттєво вплинули на процес засвоєння знань. Нові технології навчання, засновані на інформаційно-комунікаційних технологіях, вдосконалюють освітній процес і дозволяють підвищити швидкість поглиблення сприйняття, розуміння і засвоєння величезних обсягів знань [2].

Література:

1. Використання інноваційно-комунікаційних технологій в освіті. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-innovaciyno-komunikaciynih-tehno-log-iy-v-osviti-88619.html>.
2. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/6804/>.
3. Освітні можливості ІКТ. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-osvitni-mozhливosti-ikt-273615.html>.
4. Особливості використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи. URL: <https://genezum.org/library/osoblyvosti-vykorystannya-ikt-v-osvitnomu-procesi-pochatkovoi-shkoly>.

**Цюцюпа Владислав
(Переяслав, Україна)**

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕРАКТИВНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗВО

В умовах європейської інтеграції та адаптації вітчизняної освітньої системи до стандартів Євросоюзу посилюється відповідальність закладів вищої освіти України за результати освітньої діяльності. Нові реалії сучасності, інтеграція молоді демократичної держави у світовий освітній простір вимагають створення нової системи освіти, якій притаманні, з одного боку, особливості національного характеру, а з іншого, – відповідність міжнародним критеріям і вимогам. На перший план виступають завдання перегляду змісту,

форм і методів навчання, орієнтації вищої освіти на особистість студента, запровадження інноваційних педагогічних технологій навчання, які забезпечували би високу якість підготовки випускників вищої школи [1, с. 88].

Поява інтерактивних дошок, графопроекторів, мультимедійних проекторів, комп'ютерної техніки, сучасних засобів відтворення цифрових носіїв, розвиток глобальної мережі Інтернет, використання її в навчальних закладах сприяли прискореному наповненню освітніх Інтернет-ресурсів, актуалізували весь арсенал засобів навчання у ЗВО. Розвиток мультимедіа, використання мультимедійних продуктів у навчальному процесі привели до необхідності розвитку технологій, що сприяють підвищенню якості підготовки фахівців, відповідаючи власним вимогам ринку праці.

У процесі проведення навчальних занять останнім часом значна увага приділяється вибору індивідуальних прийомів, форм і засобів подачі навчального матеріалу. Особлива увага приділяється інтерактивним методикам та засобам навчання. Інтерактивні засоби навчання – це засоби організації активної взаємодії студентів і викладачів у навчальному процесі з метою досягнення визначених дидактичних результатів [2, с. 47].

На сьогодні значна увага приділяється методам інтерактивного навчання із застосуванням комп'ютерних програм, що реалізують діяльнісний підхід до навчання. Засобами реалізації такого підходу слугують комплекси програмно-апаратних засобів (комп'ютер, мультимедійний проектор, сенсорна дошка, Веб-камера, графічний планшет тощо), за допомогою яких здійснюється навчально-пізнавальна діяльність студентів у ЗВО.

Інтерактивні дошки, комп'ютери та інформаційні технології – це зручні інструменти, які при розумному використанні здатні привнести в заняття елементи новизни, підвищити інтерес студентів до набуття знань, полегшити викладачу завдання підготовки до занять. За умови систематичного використання мультимедійних навчальних програм у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність навчання студентів з різнорівневої підготовкою. Організація навчання, в якому використовуються ІКТ та інтерактивні дошки дозволяють якісно готувати фахівців у ЗВО.

Комплекс апаратних засобів, необхідних для забезпечення інтерактивного навчання, як правило, складається з комп'ютера, інтерактивної дошки, мультимедійного проектора та пристроїв зв'язку (Веб-камера, система передачі даних, адаптер тощо). До складу комплексу може також входити пристрій тактильного введення даних (інтерактивний безпроводний планшет; інтерактивний ріднокристалічний дисплей (інтерактивна графічна панель), об'єднуючий в собі функції монітора і цифрового планшета; система інтерактивного опитування – пульти, безпроводні мікрофонні системи) і система звукового супроводу [3].

Викладач, стоячи біля інтерактивної дошки, може задавати свої запитання, а студенти за допомогою інтерактивних безпроводних планшетів можуть відповідати на запитання викладача, ставити свої запитання, брати участь в процесі обговорення. Таким чином, між викладачем і студентами виникає інтерактивний діалог, що значно підвищує рівень сприйняття і розуміння матеріалів заняття. Якщо студент працює біля дошки, то викладач може вільно переміщатися по аудиторії і вносити корективи за допомогою безпроводного планшета.

Для контролю знань зручно використовувати безпроводні пульти. Під час заняття викладач ставить запитання, а студенти відповідають на них простим натисненням на кнопки пульта. Результати опитування зберігаються і відображаються в режимі реального часу. Після закінчення заняття результати опитування можна експортувати в MS Excel або інший програмний продукт і проводити аналіз.

Використання безпроводних мікрофонних систем дозволяє студентам чути викладача, що сприяє концентрації уваги на занятті, підвищує ефективність процесу навчання.

Всі компоненти, які входять до складу комплексу апаратних засобів можуть працювати як єдине ціле, так і незалежно один від одного. Навчальні заклади можуть підібрати собі будь-який комплект відповідно до освітніх завдань які необхідно вирішити.

Досить ефективним є новий технічний засіб з використанням інформаційних технологій – це інтерактивні дошки, які в майбутньому можуть поступово витіснити традиційні дошки на основі крейди та маркерів.

Інтерактивні дошки інтегрують у собі чотири компоненти:

- комп'ютер;
- мультимедійний проектор;
- програмне забезпечення;
- власне дошка.

Як свідчить досвід впровадження інтерактивних дошок з мультипроектором у провідних університетах світу під час проведення теоретичних та практичних занять їх можна використовувати наступним чином: для відображення візуальної інформації. В цьому випадку дошка фактично перетворюється в звичайний екран, на якому відтворюються відеоматеріали, слайди, презентацій тощо; для заміни класичної дошки з крейдою. Сучасні інтерактивні дошки мають спеціалізоване програмне забезпечення, яке надає можливість використовувати їх як класичні дошки, але з застосуванням сучасних технологій (кольорові електронні маркери та стирачки, заготовки стандартних фігур, інструменти для підсвічування та виділення фрагментів зображення тощо). Як правило, таке програмне забезпечення

надає можливість збереження всього, що було написано на дошці з можливістю подальшого повторного відтворення; для відображення інтерактивних матеріалів, які передбачають зворотний зв'язок (мають елементи управління з використанням сенсорів дошки). Найефективнішим застосуванням дошки є її використання з поєднанням двох попередніх способів та спеціально розробленого програмного забезпечення.

За умови впровадження інтерактивних дошок у навчальний процес необхідно знати технічні можливості комп'ютера, добре орієнтуватися в комп'ютерних програмах та програмному забезпеченні інтерактивних дошок, володіти методикою застосування їх у навчальному процесі. Це потребує попередньої підготовки викладачів. Недосвідчені викладачі у більшості випадків використовують інтерактивну дошку або як проектор, або як традиційну крейдову дошку, користуючись електронним маркером як крейдою, часто навіть без збереження виконаної роботи [5].

Але інтерактивне заняття – це не лише презентація в традиційному розумінні, де можна було просто застосувати проектор. В процесі використання інтерактивної дошки потрібно працювати з навчальним матеріалом, наприклад, щось викреслювати, компоувати, демонструвати роботу одного студента всім іншим в аудиторії, демонструвати Веб-сайти через інтерактивну дошку всім слухачам, використовувати групові форми роботи, здійснювати спільну роботу з документами, таблицями або зображеннями, керувати комп'ютером без використання самого комп'ютера.

Саме тому, важливим завданням будь-якого ЗВО є підготовка і перепідготовка професорсько-викладацького складу, і навіть, підготовка викладачів нової формації, які володітимуть новими технологіями, ефективно, доцільно поєднують систему традиційного навчання з інноваційними. Використання ІКТ в освіті надає можливість освітянам не лише зробити вивчення навчального матеріалу більш наочним і проблемно-орієнтованим, а й сприятиме зв'язку між окремими дисциплінами та галузями. При цьому важливим залишається належне тематичне наповнення навчального матеріалу, його спрямованості та призначення.

Сучасні методи навчання потребують відповідних засобів їх реалізації, саме тому обов'язковою складовою навчального середовища є сучасні інтерактивні засоби навчання. Використання їх у процесі навчання дозволяє значно підвищити рівень взаємодії між викладачем і студентом. Однак, педагогічно доцільним, дидактично обґрунтованим є застосування сучасних засобів навчання тільки тоді, коли викладач знає особливості засобу навчання, має навички управління цим засобом [4, с. 21].

Отже, в сучасному інформаційному суспільстві головною діючою особою при проведенні аудиторних занять залишається викладач який володіє сучасними активними методиками, а всі засоби інформаційно-комунікаційних технологій є тільки допомогою в його діяльності.

Джерела та література:

1. Ніколаєнко С. М. Сучасні засади формування професійно-педагогічних знань у студентів: дидактично-методичний аспект: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2019. 244 с.
2. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Просвіта, 2017. 368 с.
3. Lozovetska V. Methodological approaches to the formation of career of future specialists. Scientific journal of Institute's professional education NAPS of Ukraine. Prof. Education: Collection of sciences works: Is. 8. Kyiv: «Polygraph Service», 2014. P. 21-28.
4. S.M. Tanana, O.S. Khmelnytska, Y.M. Bahno, O.M. Serhiychuk, L.V. Tkachenko, Features of Pedagogical Practice in the Process of Professional Training of a Future Teacher. Geintec. Gestao, Inovacao e Tecnologias. 2021. P. 2049-2065. Web of Science).

Науковий керівник:

ст. викладач Університету Григорія Сковороди в Переяславі Ісак Л.М.

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Микола Мельник
(Дрогобич, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ (НАЙМУ) ЖИТЛА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах сьогодення, житлове питання в Україні підіймається доволі гостро і на високому рівні. Багато людей втратили свої оселі через руйнування в результаті агресії з боку держави-терориста, і як наслідок змушені шукати нове житло. Звісно, що держава активно займається вирішенням житлового питання для внутрішньо-переміщених осіб, але однією з головних проблем на початку війни, було питання вартості оренди житла. Тому, доцільно детально розглянути питання договору (найму) оренди житла, та простежити його особливості в теперішньому часі.

Загалом він є одним із найпоширеніших цивільних договорів. Його визначення передбачено 810 статтею Цивільного Кодексу України. Зокрема в частині першій цієї статті зазначається, що «власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату». У подальших статтях ЦК України чітко прописано, що даний договір є двостороннім, де сторонами можуть виступати як фізичні так і юридичні особи. Договір найму житла укладається у письмовій формі, а якщо іде мова про оренду житла з викупом, то має бути обов'язкове нотаріальне посвідчення договору. Крім того чітко вказані права та обов'язки наймача та орендодавця. Так як важливим моментом у рамках даного питання є саме оплата оренди, то ЦК передбачено, що «розмір плати за найм житла встановлюється у договорі найму житла... Одностороння зміна розміру плати за найм житла не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Наймач вносить плату за найм житла у строк, встановлений договором найму житла» [6].

Договір комерційного найму житла в приватному житловому секторі відображає ринкові відносини у сфері житлової нерухомості, забезпечуючи як інтереси наймача, так і наймодавця щодо користування приміщенням та отримання доходу від оренди [7].

Розуміючи суть поняття договору оренди (найму) житла, варто акцент уваги увагу на тому, як в умовах сьогодення відбувається оренда житла, і що найголовніше - статистичні дані щодо цінової політики в Україні за час повномасштабного вторгнення росії.

Більшість ЗМІ, посилаючись на Державну службу статистики зазначали, що ціна оренди квартири у грудні 2023 року зросла. Зокрема сума середньостатистичної орендної плати за 1 кімнатну квартиру становила 6 605 грн. Таким чином вартість оренди зросла на 15,9 %, що перевищує втричі інфляцію [1].

При укладанні будь-якого оплатного договору одним із першочергових питань завжди є майнова складова. Враховуючи ситуацію яка склалася зараз через повномасштабне вторгнення і оголошення в державі воєнного стану, є потреба акцентувати увагу на особливостях правового регулювання цього типу договору. Зокрема О. Явор у своєму дослідженні наводить ряд факторів, які на його думку слід враховувати при зміні чи припиненні договору найму (оренди) житла в умовах сьогодення. Автор зазначає, що варто акцентувати увагу на звільненні (взаємному) від цивільно-правової відповідальності, яке зумовлене форс-мажором (обставинами непереборної сили) на час воєнного стану. Крім того, до переліку таких особливостей варто віднести: укладання додаткових угод; взаємне призупинення виконання обов'язків на час воєнного стану; встановлення комунікації між сторонами договору на час дії воєнного стану та інші. Разом з тим він наголошує, що через певні обставини, такі як початок відкритих бойових дій у регіоні або ж припинення функціонування критичної інфраструктури, що в свою чергу є загрозою для життя людей, то в такому разі взаємні обов'язки сторін договору припиняються [8].

Попередня теза (щодо обставин непереборної сили), має законодавче підґрунтя. Зокрема в 617 статті ЦК України, зазначається, що «особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили» [6]. Крім того, Торгово-промислова палата України 28.02. 2022 року, опублікувала на своєму сайті лист у якому зазначається, що згідно чинного законодавства ТПП, засвідчує форс-мажорні обставини (обставин непереборної сили). До таких обставин було віднесено агресію РФ проти України, і як наслідок введення в державі воєнного стану [2]. Варто зазначити, що поняття форс-мажорної ситуації, зокрема воєнного стану або ж бойових дій чітко прописане в Регламенті засвідчення ТПП та регіональними палатами форс-мажорних обставин: Рішення Президії Торгово-промислової палати України від 18.12.2014 № 44(5), до переліку основних причин засвідчення форс-мажору, який є актуальний на даний час віднесено: «загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи, але не обмежуючись, ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дія суспільного ворога, вторгнення, блокада, обмеження комендантської години» та інші [4].

Серед українського населення на початку війни побутувала думка про те, що якщо розпочалася війна, то є можливість не виконувати взагалі договірні зобов'язання. Це пов'язано з нерозумінням населення поняття форс-мажору. Яна Вергун, юрист ЮФ «Правовий Альянс» зазначає, що «настання форс-мажорних обставин звільняє особу виключно від відповідальності за порушення договірних

зобов'язань, що встановлена договором оренди чи законом, якщо таке порушення сталося внаслідок непереборної сили. В свою чергу, звільнення від відповідальності не означає звільнення від виконання зобов'язання. Форс-мажорні обставини дають так зване «відтермінування» виконання зобов'язання без негативних наслідків - це означає, що як тільки з'явиться об'єктивна можливість, зобов'язання (сплата орендної плати) має бути виконано належним чином» [3].

Враховуючи вище вказані тези, виникає логічне запитання: як вирішити основні проблеми не порушуючи чинного законодавства? Зокрема більшість дослідників та аналітиків схильні до думки про державне регулювання цін на оренду житла в Україні, посилаючись на досвід європейських країн попередніх років.

В аналітичній записці Трансперенсі Інтернешнл Україна, саме цьому варіанту вирішення проблеми приділено чимало уваги. Автори записки наголошують на тому, що «регулювати ціни (незалежно від окреслених варіантів рішень) необхідно з варіативністю за типом житла: втручання потребує саме нижчий та середній ціновий сегмент оренди нерухомості». Крім того, там зазначається, що в нашій державі вже були певні спроби контролю з боку голів місцевих громад (у формі звернень, з попередженням про готовність до жорстких методів впливу, зокрема конфіскація майна). Проте жодних підстав для таких дій органи місцевого самоврядування не мають. «Правові механізми зрегулювання цін на оренду відсутні у центральних органів влади. З початку війни скарги щодо завищення цін приймає Бюро економічної безпеки, однак незрозуміло, якими є наслідки такого завищення для орендарів. На практиці реальних механізмів покарання за завищення цін на місцях немає ні Національна поліція, ні Держпродспоживслужба, ні Державна фіскальна служба». Проте, окрім пояснення ситуації яка склалася через обставини повномасштабного вторгнення, в даній аналітичній записці є описані можливі рішення для регулювання орендного питання в Україні. Серед можливих варіантів виходу з цієї ситуації є: Мораторій на підвищення ціни на оренду, замороження її на рівні станом на 24.02.2022; прив'язка росту ціни оренди житла до кількісних показників; введення граничних цін на оренду житла; Створення сектору публічного, соціального житла для здачі в оренду громадянам, які втратили домовку. Такі шляхи вирішення питання, на думку аналітиків є виходом з ситуації, враховуючи те, що «законодавча база для регулювання відсутня, а наявні законопроекти не пропонують чіткого способу регулювання» [5].

На даний період часу проблематика питання договору оренди (найму) житла в умовах воєнного стану залишається невизначеною. Найпоширенішим питанням залишається саме оплата за умовами договору, та ціни на оренду житла. Варто зазначити, що на початку війни були випадки, коли людей (орендарів) примусово виселяли з квартири за несплату. Варто наголосити на тому, що в державі немає механізмів, які б вирішили питання контролю цін на оренду органами місцевої та центральної влади. Крім того, велика частина «орендодавців», надає послуги без укладення письмового договору, тобто даний процес «перебуває в тіні».

Література:

1. В Україні оренда квартир за рік подорожчала на 16%. 16 січня 2024. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/01/16/119781547/>
2. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022р. № 2024/02.0. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>
3. Оренда в умовах воєнного стану: чи можна не платити? URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211264_orenda-v-umovakh-vonnogo-stanu-chi-mozhna-ne-platiti
4. РЕГЛАМЕНТ засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14#Text>
5. РЕГУЛЮВАННЯ ЦІН НА ОРЕНДУ ЖИТЛА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ. Аналітична записка. URL: https://drive.google.com/file/d/17VKrqh2V0mbYmIDWD_kw3rUZBGnQPKT/view
6. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40-44, ст.356) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького – Х.: Право. – 2011. – Т. 2. – 816 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_1.pdf
8. Явор О.А. Особливі обставини зміни або припинення договору найму (оренди) житла за сучасних умов воєнного стану в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/22.pdf>

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент Копельців-Левицька Єлизавета Деонізіївна.

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

**D.A. Iskakova, Zhumadilova A.S.
(Taraz, Kazakhstan)**

PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR USING THANATOTHERAPY

The issue of suicide and self-harming behavior is a paramount concern in our contemporary society. Statistical data reveals that approximately 600,000 individuals take their own lives annually, with suicides among young people tripling over the past decade. The primary triggers for suicide include conflicts within families, unreciprocated love, apprehensions about the future, and feelings of isolation. Annually, approximately one out of every twelve teenagers aged 15 to 19 makes a suicide attempt.

The likelihood of suicide is elevated in individuals who meet the following criteria:

1. Have recently been diagnosed with a progressive illness. The presence of a progressive disease is a more significant factor than the extent of its impact on functioning or loss of work capacity.
2. Are experiencing economic disruptions. This can lead to difficulties in obtaining basic necessities such as food, clothing, or financial stability. Individuals who perceive their lives as unsuccessful may view their future with great uncertainty.
3. Life undergoes an irrevocable transformation following the loss of a cherished individual. The customary structure of family life shatters, giving way to a range of reactions: denial of the new reality, somatic disturbances, panic disorders, feelings of guilt, romanticizing the abandonment, apathy, and even harboring resentment toward friends and relatives who offer assistance. Grief-stricken individuals often attempt to fill the void left behind by their loved ones, struggling against the prevailing loneliness and emptiness in their existence.

In numerous instances, divorce and family discord can be regarded as more distressing than death. In the event of a person's passing, there exists a rational and often religious rationale. However, divorce lacks such clear-cut explanations, both rational and divine. The ramifications of these issues carry a substantial psychological burden for both parents and children. Research indicates that a significant proportion of individuals who resort to suicide have been raised in single-parent households. Thanatotherapy can serve as a valuable resource to offer support to those vulnerable to suicidal tendencies.

Thanatotherapy originates from the Greek words "thanatos" meaning "death" and "therapia" meaning "healing." Essentially, it signifies that the awareness of our mortality and the realization that death is an inescapable part of life can intensify our appreciation for living. This system and approach are rooted in physical therapy and were introduced by Vladimir Baskakov in 1989.

Thanatotherapy is centered around the realm of dying, engaging with the processes of death, and its primary aim is to establish the deepest, most comprehensive, and genuine connection. Every living individual acknowledges their eventual mortality, yet few truly believe in it. The acknowledgment of one's mortality exerts a profound emotional and physical influence on a person. Thanatotherapy is grounded in the understanding of the phenomenon of dying, both within the biological and social context. Life and death represent two facets of the same reality, and confronting death involves a profound self-examination.

The term "thanatotherapy" embodies the concept of physical therapy. During this practice, the external aspects of the client are connected with the body of a deceased person. It involves engaging with biological and life processes, essentially signifying a form of "life therapy" rather than being focused on death.

When we delve into the historical origins of thanatotherapy, we find that this form of therapy emerged in the late 1980s. The term itself is deeply rooted in philosophical concepts found in ancient schools of wisdom, serving as a means to enhance the appreciation for life through the contemplation of death. According to these philosophies, the full value of life can only be realized by coming to terms with death. It's akin to the saying, "Winter is gone; spring is coming for us." Much like a seed buried in the ground sprouts into a plant or a larva transforms into a butterfly, the soul departs from the body and undergoes a metamorphosis. Life processes at various levels maintain a constant connection between the realms of death and life, within the psychological reality of an individual.

We can say that thanatotherapy is the most basic form of psychotherapy. It becomes evident that these interwoven processes of death and life are closely tied to the innate longing for life itself.

The primary objective of thanatotherapy is to offer targeted assistance, nurturing, and physical support. Consequently, the focus of thanatotherapy revolves around working directly with the body. This approach extends its application to individuals nearing the end of life and those grappling with suicidal tendencies. The overarching objective of thanatotherapy is to address both psychological and psychosomatic issues comprehensively.

Thanatotherapy offers more than just specialized care; it also offers potent instruments for soul evolution through transpersonal encounters. The primary approach when addressing suicide is centered on "body-tuning," aiming to harmonize and align the body with an individual's inner self.

What sets thanatotherapy apart from other techniques, such as body psychotherapy, is its ability to evoke profound and exquisite sensations. This therapeutic path contributes to the conceptual and personal growth of the individual.

It is recommended to use the Thanatotherapy method in the following cases:

- conquering various fears.

- preventing situations that might lead to suicide.
- addressing sleep disorders.
- when there is a history of suicide attempts.
- extending support to the family of the deceased.
- offering assistance to those affected by sudden, distressing situations.
- managing neurosis.
- addressing certain psychological and psychopathic conditions.

Achievable results when using the thanatotherapy method:

- gaining a profound sense of one's position in the "life-death" continuum.
- developing a comprehensive appreciation for vital resources, recognizing one's own worth, and valuing the people in one's life.
- experiencing powerful transpersonal effects.
- guiding biological responses through self-awareness.
- to be a good partner when solving psychological problems
- the potential to alleviate prenatal conditions through acknowledgment and acceptance.

In thanatotherapy, practitioners frequently tackle concerns related to resolving psychological dilemmas, managing the fear of death, and coping with losing loved ones.

In today's world, a substantial number of individuals fail to recognize the true value of life, often taking it for granted, oblivious to its irreplaceable nature, and its profound meaning and significance. Consequently, they may overlook the potential for fresh opportunities, new connections, and unexplored experiences. It's worth emphasizing that the purpose of life extends beyond ensuring the success of every endeavor; it also encompasses embracing and learning from less fruitful or unsuccessful pursuits. It is only upon this foundation that we can truly lead a fulfilling life. Individuals who understand this tend to cherish life, valuing each moment, day, and minute. In line with this perspective, Immanuel Kant's words resonate: "Death is least feared by those whose life holds the greatest value." This insight underscores the idea that we can truly appreciate life when we comprehend its inherent worth.

Sociologists associate suicide with societal deterioration, while psychologists tend to view it as a manifestation of personal degradation. However, both perspectives converge on the notion that an individual typically contemplates suicide when they no longer believe themselves suited for life. It is important to understand that not every suicidal thought is triggered by a specific life mistake or circumstance. Thanatotherapy, as a method, offers the potential for a transformation in a person's perspective on life and a rekindling of their will to live.

Bibliography:

1. Baskakov V. Yu. "Thanatotherapy: A Psychotechnical Approach" in "Figures of Thanatos," Philosophical Almanac, Fifth Special Edition, St. Petersburg, 2015.
2. Durkheim E., "Suicide" in "History of Suicidology" Moscow, 2018.
3. "Handbook of Body-Oriented Psychotherapy" edited by L. S. Sergeevoi, St. Petersburg, 2013.
4. Anthony de Melo, "One Minute of Wisdom: A Collection of Meditative Parables" 2016.

Роза Абитаева
(Жезказган, Казахстан)

НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ ДЕТЕЙ С СДВГ

Как показывают исследования и наблюдения школьных психологов, частой причиной нарушений поведения и трудностей обучения в дошкольном и школьном возрасте является синдром дефицита внимания с гиперактивностью (СДВГ). По данным зарубежных и отечественных исследований, частота СДВГ среди детей этих возрастных групп достигает 4,0 – 9,5%, при этом СДВГ преобладает среди мальчиков, и соотношение мальчиков и девочек с СДВГ в среднем составляет 5: 1 [1].

Среди педагогов и родителей все еще бытует мнение, что гиперактивность - это всего лишь поведенческая проблема или просто «*распущенность*» ребенка или результат неумелого воспитания. Причем чуть ли не каждого ребенка, проявляющего в группе дошкольного учреждения излишнюю подвижность и неусидчивость, взрослые причисляют к разряду гиперактивных детей. Такая поспешность в выводах не всегда оправдана, т.к. синдром гиперактивности - это медицинский диагноз, право на постановку которого имеет только специалист.

К диагностическим критериям СДВГ можно отнести недостаточные адаптационные возможности, проявляющиеся в нарушении внимания, гиперактивностью и импульсивностью ребенка. Эти симптомы наблюдаются в дошкольном возрасте и, если они сохраняются более полугодом это свидетельствует о низкой адаптации ребенка.

Нарушенное внимание не дает ребенку надолго сосредоточиться на каком-то одном виде деятельности и довести начатое дело до конца. Дети с СДВГ неусидчивы, несобранны, часто отвлекаются и теряют свои вещи.

Импульсивность таких детей выражается в том, что он нарушает порядок во время урока: выкрикивает ответы, не дослушав вопроса; без разрешения встает со своего места; бывает не в состоянии ждать своей очереди в играх и во время занятий; может совершать необдуманные поступки и попадать в опасные ситуации.

В основе изменения поведения школьника в сторону гиперактивности лежат врожденные нарушения деятельности центральной нервной системы, минимальные органические поражения головного мозга, родовые травмы, кислородное голодание плода во время беременности, некоторые перенесенные матерью заболевания. Такие *минимальные мозговые дисфункции* наиболее ярко проявляются в дошкольном возрасте.

В настоящее время ММД рассматриваются как последствия ранних локальных повреждений головного мозга, проявляющиеся возрастной незрелостью отдельных высших психических функций и их дисгармоничным развитием. СДВГ – один из вариантов ММД, картину которого определяют неуместная, не соответствующая ситуации избыточная активность, дефицит внимания, импульсивность в социальном поведении и интеллектуальной деятельности, проблемы во взаимоотношениях с окружающими, заниженная самооценка, сопутствующие нарушения поведения, трудности школьного обучения, двигательная неловкость вследствие статико-локомоторной недостаточности. Эту особенность ребенка надо обязательно учитывать в процессе обучения и воспитания. То есть педагогу надо помнить, что это не результат плохого характера или неподходящего темперамента и не упрямство, которое непременно нужно сломить, а, вполне вероятно, специфическая особенность развития, обусловленная определенными нарушениями деятельности нервной системы ребенка, возможными травмами.

И импульсивность таких детей приводит к крайней нетерпеливости, излишней активности в отстаивании собственных интересов, невзирая на требования родителей и педагогов, что нередко создает конфликтные ситуации.

Умственная деятельность гиперактивных детей циклична. Дети могут продуктивно работать 5-15 минут, затем 3-7 минут мозг отдыхает, накапливая энергию для следующего цикла. В этот момент ребенок отвлекается и не реагирует на учителя. Затем умственная деятельность восстанавливается, и ребенок готов к работе в течение 5-15 минут. Дети с СДВГ имеют «мерцающее» сознание, могут «впадать» и «выпадать» из него, особенно при отсутствии двигательной стимуляции. При повреждении вестибулярного аппарата им необходимо двигаться, крутить головой, чтобы оставаться «в сознании». Для того, чтобы сохранить концентрацию внимания, дети применяют адаптивную стратегию: они активизируют центры равновесия при помощи двигательной расторможенности. Для повышения активности мозга голова и тело ребенка должны быть в движении.

Анализ литературы по данной теме показывает, что ученые указывают три группы факторов в развитии синдрома СДВГ:

1. Повреждение центральной нервной системы во время беременности и родов.
2. Генетические факторы.
3. Негативное действие внутрисемейных факторов.

Лица с СДВГ могут нормально и продуктивно вести себя во многих ситуациях и при разных условиях, но не в состоянии делать это постоянно в течение длительных периодов времени. Поэтому они нуждаются в ком-то, кто обеспечил бы их необходимыми внешними (поведенческими) и внутренними (медикаментозными) механизмами регуляции поведения. Таким образом, дети с СДВГ изначально находятся в группе риска и нуждаются в специальном системном терапевтически коррекционном подходе [2, 34].

В своей практической коррекционно-развивающей работе с детьми с СДВГ психологи школ используют современные технологии нейропсихологической коррекции - процесс *формирующего обучения*.

Эти комплексы упражнений, направлены на улучшение деятельности нарушенных у детей с СДВГ зон мозга.

Ахутиной Т.В, предложен *метод замещающего онтогенеза*, который направлен на активацию подкорковых образований головного мозга, меж- и внутри-полушарных связей, развитие подкорково-корковых интеграций, формирование оптимального функционального статуса лобных отделов мозга как основы произвольной регуляции ребенка [3].

Используя различные средства психологического воздействия, специалисты влияют на мозговую организацию психических процессов. Предполагается активация *трех функциональных блоков мозга (теория Лурия А.Р)*: блока регуляции тонуса и бодрствования («я хочу»); блока приема, переработки и хранения информации («я могу»); блока программирования, регуляции и контроля (лобные отделы мозга, «я должен»).

Растяжки - система специальных упражнений на растягивание, основанных на естественном движении. У ребенка должно появляться ощущение мягкого растяжения, но не напряжения. Выполняются сидя, стоя, лежа. Упражнения могут быть направлены на расширение диапазона движений по параметрам: быстрые-медленные, мягкие-жесткие, сильные-слабые, тяжелые-легкие, непрерывные-отрывистые, свободные - с сопротивлением. Целью данного комплекса является преодоление патологических ригидных телесных установок, блоков и зажимов, развитие рефлексии как основы произвольного внимания. Сосредоточенность на ощущениях, попытка их изменять являются способом

повищення произвольності поведінки, основної розвитку волевих якостей. Крім того, стимулюється вся сенсомоторна система дитини, включаючи і мову.

Коррекційні рухи тіла і пальців розвивають взаємодію півкуль, знімають синкінези (добавочні/ошибочні рухи) і м'язові зажимы. Центром тонкої моторної координації є лобна доля мозку, відповідаючи також за внутрішню мову і самоконтроль.

ПРИМЕР: «Лезгинка», «Колечки», «Написання букв на спині, на ладонях».

Упражнения для глаз и языка корисні для системи зору і органів артикуляції, активізують кровопостачання головного мозку. Крім того, поєднання однонаправлених і різнонаправлених рухів очей і мови налаштовують сенсомоторні взаємодії, важливі для формування навичок письма, читання і рахунку. При виконанні вправ голова фіксується. Слідування очима йде за предметом, розташованим: на відстані витягнутої руки, на відстані ліктя, на рівні переносиці, в положеннях лежачи, сидячи, стоячи, з фіксацією в крайніх положеннях. Утримання погляду повинно бути рівним по тривалості передшляхуєму руху.

Програми нейропсихологічної корекції СДВГ ефективні, але мають ряд обмежень. Вони підходять для дітей в віці до 10 років. В них відносно мало уваги приділяється розвитку творчого потенціалу дітей, підвищенню їх самооцінки.

Комунікативні вправи дозволяють розвивати навички спілкування. Індивідуальні вправи спрямовані на углублення контакту з власним тілом, вираження станів і відносин. Парні вправи сприяють розширенню здатності відчувати, розуміти і приймати партнера. Групові вправи через організацію спільної діяльності розвивають навички взаємодії в колективі.

Більше уваги приділяється груповим правилам і ритуалам, оскільки вони формують внутрішній контроль.

Реципрокні (перехрестні рухи) активізують формування і мієлінізацію нервових шляхів, зв'язують півкулі мозку, покращують діяльність вестибулярного апарату і лобних долей мозку. Метою даного комплексу є формування одночасних і реципрокних координацій на основі взаємодії рук або ніг, рухів правої і лівої половини тіла. Вправи дозволяють формувати у дитини осеві (тілесні, органні, оптико-просторові) вертикальні і горизонтальні сенсомоторні взаємодії. Серед них найбільш важливі наступні: мова – очі, руки – ноги – дихальна система, сугавно-м'язово-дихальна система. Узгоджені рухи очей, рук, ніг, мови дозволяють сформувати єдиний сенсомоторний базис, активізуючий (гальмуючий) структуру мови, пам'яті, мислення, малювання, письмо.

Виховання – багатогранний процес удосконалення особистості, результат впливу якого на особистість обумовлений поєднанням багатьох факторів: спадковістю, середовищем, інтересами і потребами самої особистості.

Важливу роль в вихованні грає особистість педагога як носія історичного досвіду, соціальних значень цінностей. Разом з тим, виховання – це двосторонній суб'єкт-суб'єктний процес, в якому здійснюється взаємодія педагога і дитини, в результаті чого відбувається розвиток особистості дитини.

Література:

1. Заваденко Н.Н. Як розуміти дитину: діти з гіперактивністю і дефіцитом уваги. М., 2001.
2. Заваденко Н.Н. «Гіперактивність з дефіцитом уваги у дітей: діагностика і лікування», Вестник Северо-Арктического федерального университета. Серія «Медико-біологічні науки» 2014 г. №1. С. 31-37.
3. Ахутіна Т.В., Пылаева Н.М. Преодоление трудностей учения: нейропсихологический подход. - СПб.: Питер, 2008. - 320 с.

Софія Луценко
(Дніпро, Україна)

УСВІДОМЛЕНЕ І ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ

В умовах становлення незалежної соціальної й демократичної держави в Україні, формування ринкових відносин, загострення суспільних протиріч зростає роль сім'ї як фактору виживання, захисту і розвитку людини, її соціалізації. У міжнародних документах сім'ю визнано основним середовищем і природним осередком суспільства, «кошиком демократії». Але батьками не народжується, ними стають. Тому останні роки педагогічна теорія почала звертатися до питань формування батьківства, зокрема, усвідомленого та відповідального батьківства.

Аналіз останніх психолого-педагогічних та соціально-педагогічних досліджень свідчить, що сучасні наукові дослідження приділяють увагу окремим напрямкам соціально-педагогічної та психологічної роботи з сім'єю – опіки над дітьми (С. Бадора, Г. Бевз, Г. Іващенко, Н. Комарова, Д. Мажець, С. Найдьонова, І. Пеша), формуванню усвідомленого батьківства і материнства, батьківської компетентності (Т. Алексєнко, І. Братусь, З. Зайцева, Р. Овчарова, Г. Радчук), культури сімейних стосунків і педагогічної культури батьків

(Дж. та Е. Бім, В. Костів, В. Сатір, М. Стельмахович, Н. Стіннет). Однак проблема вивчення сутності феномену усвідомленого і відповідального батьківства в Україні все ще залишається досить актуальною та малорозробленою. Тому *метою* нашої статті є визначення сутності поняття усвідомленого і відповідального батьківства. Завданнями статті є визначення поняття батьківства та усвідомленого, відповідального батьківства, спільного і відмінного між ними.

Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сім'ї (релігійного, історичного, філософського, мікрота макросоціологічного, правового, економічного, педагогічного, соціально-педагогічного) свідчить, що особливістю сім'ї є стосунки «батьки-діти», «чоловік-дружина», «брат-сестра», які можливі лише в сім'ї. Це підкреслює значення формування батьківства.

Так, найбільш традиційним є визначення батьківства, яке наведене у педагогічному словнику для молодих батьків – «це кровне споріднення батьків з їх дитиною, яке визначається на основі документів про шлюб і свідоцтва про народження дитини та на добровільному визнанні себе батьками дитини, яка народилася поза шлюбом [11, с. 39]. З психологічної точки зору, Р. Овчарова визначає батьківство як відносно самостійну підсистему в системі сім'ї, феномен, що являє собою сукупність знань, уявлень та переконань стосовно себе у батьківській ролі, які реалізуються у всіх проявах поведінкової складової батьківства, та включає подружню пару, яка вирішила дати початок новому життю, а також саму дитину [10]. З позиції соціальної педагогіки, О. Безпалько та Г. Лактіонова під батьківством розуміють процес забезпечення батьками (рідними чи прийомними) необхідних умов для повноцінного розвитку, виховання та навчання дітей [3]. Тобто, дане визначення розширює межі батьківства, за рахунок конкретизації того, що воно може бути біологічним і прийомним. Розвиненою формою батьківства є усвідомлене батьківство, яке за визначенням В. Кравця, «...це повне взяття на себе відповідальності за процес зачаття й народження здорових дітей» [8, с. 244]. Сім'я проходить етапи розвитку, на кожному з яких є свої завдання розвитку і проблеми життєдіяльності, які їй потрібно навчитися вирішувати. Таким чином, батьки повинні знати про кризи, які їй очікують у зв'язку з появою дітей, сімейним життям і вихованням на кожному етапі, володіти життєвими уміннями і батьківською компетентністю для успішного подолання криз розвитку, криз дитячого віку і сімейних труднощів. Саме це і буде відповідальним батьківством – як правильно любити дитину в благополучній сім'ї.

На думку І. Зверєвої та Ж. Петроцької *усвідомлене батьківство* розглядається як соціально-психологічний феномен, що, базуючись на певній системі знань, умінь, навичок, почуттів, якостей, реалізується у відповідальній поведінці батьків, спрямованій на виховання і розвиток дитини, формування її гармонійної особистості [5]. Тобто усвідомлене батьківство є відповідальним. О. Бартків розглядає усвідомлене батьківство, як взаємодію батьків чи осіб, які їх замінюють, між собою, іншими членами сім'ї, у т.ч. дітей, результатом чого є створення найбільш сприятливих умов для повноцінного, гармонійного розвитку дитини на всіх етапах її життя. Усвідомлене батьківство передбачає прагнення батьків до поповнення своїх знань, розвитку вмінь, здібностей та почуттів щодо процесу виховання дитини, гармонізації сімейних стосунків [1, с. 194]. Знов маємо необхідність батьківської просвіти щодо виховання дітей і сімейного життя.

Засади усвідомленого батьківства наводить Г. Лактіонова [3] у вигляді правил для батьків: 1. Любіть свою дитину. 2. Приймайте дитину такою, якою вона є. 3. Вірте і довіряйте своїй дитині. 4. Постійно вивчайте особистість дитини, не думайте, що вже все про неї знаєте. 5. Показуйте дитині, що вона є для вас важливою. 6. Дайте зрозуміти дитині, що її справи є важливими для вас. 7. Приділяйте увагу формуванню вольових рис, привчайте дитину до праці, напруги й виконання необхідних справ, навіть тоді, коли це не дуже приємно. 8. Допомагайте дитині виконати те, чого вона не вміє. 9. Дозволяйте дитині робити свій вибір, приймати власне рішення. 10. У разі конфліктів, засуджуйте не саму дитину, а її вчинок. 11. Прислухайтеся до думки дитини. 12. Будьте ввічливі з дитиною. 13. Проводьте разом із дитиною вільний час. 14. Допомагайте дитині розвивати її здібності. 15. Піклуйтеся про забезпечення безпеки й основних життєвих потреб дитини.

Факторами формування батьківства [9] є: макрофактори (урбанізація, зайнятість, освіта і культура, економічний розвиток суспільства, норми та явища адаптації); мезофактори (батьківська сім'я, звичаї, стереотипи, традиції мікросередовища (міста, села тощо); мікрофактори (цілі подружжя, їх світогляд, цінності, образ життя сім'ї, взаємодія у сім'ї, міцність шлюбу, зміст функцій, обов'язків і відповідальності в сім'ї, риси та якості особистості батьків, фізичні, психологічні та статеві особливості дитини, особливості подружжя взаємні, сімейні традиції, етіологічний фактор); особистісні фактори (індивідуально-особистісні особливості жінки або чоловіка). Н. Вахняк відзначає, що для більшості сучасних молодих сімей суттєвими аспектами, які ведуть до усвідомленого батьківства є: ставлення до вагітності; почуття відповідальності за дитину; батьківські установки та очікування; досвід взаємодії з власними батьками; рівень психологічної готовності; рівень освіти батьків; ціннісні орієнтації батьків; педагогічна культура батьків; єдиний підхід до виховання дитини; компетентність до батьківської ролі та ін. [4, с. 301]. Відзначимо, що батьківська сім'я виступає найпершим суб'єктом формування усвідомленого батьківства майбутнього батька чи матері, стиль її взаємодії та виховання є моделлю, яку в майбутньому молоді будуть наслідувати у своїй власній сім'ї, на думку Р. Овчарової, «подружжя сімейна система практично повністю наслідує батьківську сімейну систему» [10, с. 32]. За даними досліджень [7] 78% батьків застосовують фізичні покарання, 77% з опитаних батьків самі зазнавали фізичного насильства і вважають, що це – найсприятливіший і найефективніший спосіб виховання дітей. Коли їхні діти дорослішають і засвоюють агресію як стиль життя,

вони «демонструють її на всіх рівнях спілкування: з батьками, знайомими і незнайомими, у сім'ї, на роботі» [12, с. 36-37].

Основна роль сім'ї у підготовці жіночої та чоловічої молоді до сімейного життя та батьківства, на думку В. Кравця, полягає у створенні чіткої визначеності прав і обов'язків батьків та дітей, участь в обговоренні та вирішенні сімейних проблем [8]. Таким чином, батьків треба вчити не тільки батьківським та життєвим умінням, але і залученню дітей до побудови моделі сімейного життя, що ставить їх у рівну позицію з батьками при прийнятті рішень щодо сімейного життя. Тобто змінюється зміст позиції «батьки – діти».

Усвідомлене батьківство містить декілька компонентів, це: ціннісні орієнтації подружньої пари; батьківські установки та сподівання; батьківське ставлення; батьківські почуття; батьківські позиції; батьківська відповідальність та стиль сімейного виховання, кожен з яких охоплює когнітивну (усвідомлення себе як батьків, уявлення про ідеальних батьків, знання батьківських функцій), емоційну (суб'єктивні батьківські відчуття, ставлення до дитини, ставлення до чоловіка/жінки як до батька спільної дитини) та поведінкову (вміння, навички та діяльність батьків з догляду, забезпечення, виховання та навчання дитини, взаємовідносини із шлюбним партнером та стиль сімейного виховання) складові, які можуть виступати як окремими феноменами, так і взаємопов'язаними між собою підсистемами в системі «батьківства» [13]. Кожен з вищезначених компонентів усвідомленого батьківства має формувальну частину, через яку можливо здійснювати процес формування усвідомленого батьківства – це педагогічний компонент. Саме вони і повинні стати змістом батьківської просвіти на батьківських зборах, в РАГСх, ЦСССДМ тощо.

На основі викладеного можна зробити висновки: формування батьківства є актуальною проблемою педагогічної теорії та практики, його необхідно формувати, враховуючи фактори формування батьківства. Батьківство може бути усвідомленим і обов'язково при цьому відповідальним, тобто усвідомлене батьківство є ширшим поняттям за відповідальне, включає його до себе. Усвідомлене батьківство включає до себе сімейні цінності, ролі, особливі знання, життєві і батьківські вміння. Відповідальне батьківство передбачає відповідальність батьків за свою репродуктивну, батьківську поведінку, за життя і виховання дитини тощо. Відповідальне батьківство тільки з вмінням любити дитину стає усвідомленим. Але воно є першоосновою для формування усвідомленого батьківства – засвоєння нових знань, цінностей, вмінь тощо.

Перспективами подальших досліджень є розробка програми батьківської просвіти з урахуванням віку дітей і батьківського стажу.

Література:

1. Бартків О. С. Усвідомлене батьківство: теоретичні аспекти / О. С. Бартків. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки; Розділ V. Соціальна педагогіка. – № 23, 2010. – С. 192-195.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка у схемах і таблицях: [навч. посібник] / О. В. Безпалько. – К.: Логос, 2003. – 134 с.
3. Безпалько О. В. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод. Матеріали для тренера // Безпалько О. В., Лях Т.Л., Молочний В. В. та ін. / [заг. ред. Г. М. Лактіонової]. – К.: Наук. Світ, 2003. – 107 с.
4. Вахняк Н. В. Соціально-педагогічний аналіз проблеми усвідомленого батьківства / Н. В. Вахняк. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка [педагогічні науки] / гол. ред. В. С. Курило. – Луганськ, Вид-во „ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – №20 (231), Ч. II, 2011. – С. 297-303.
5. Зверева І. Д. Основи батьківської компетентності: [навч. посіб.] / [упоряд.: Т. Г. Веретенко, І. Д. Зверева, Н. Ю. Шевченко] / [заг. ред. І. Д. Зверевої]. – К.: Науковий світ, 2006. – 156 с.
6. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: [навч.-метод. комплекс / автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та інш.] / за заг. ред.: І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко. – К.: Фенікс, 2007. – 528 с.
7. Кобильченко В. Світ підлітка / В. Кобильченко // Журнал для батьків. – 1999. – № 3. – С. 6-7.
8. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: [навч. посіб.] / В. П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
9. Мудрик А. В. Социальная педагогика: [уч. пособие] / А. В. Мудрик / [ред. В. А. Сластенин]. – М.: Академия, 1999. – 196 с.
10. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. – 319 с.
11. Педагогічний словник для молодих батьків. – К.: ДЦССМ, 2002. – 348 с.
12. Психологічний клімат сім'ї / О. Антонова-Тученко, М. Московка Г. Святієнко, Ю. Якубова // Журнал для батьків. – 1998. – № 3. – С. 8-10.

ЯВИЩЕ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Сучасний стан життя і діяльності людини в Україні характеризується кардинальними змінами в економіці, соціальному житті та освіті. Суспільство ставить нові вимоги до розвитку особистості, особливо в емоційній сфері, тобто до формування спонтанності, сміливості, самостійного прийняття рішень та здатності швидко адаптуватися до різних ситуацій. На тлі цих нових вимог загострюється проблема рівня адаптованості людини до звичайних ситуацій, особливо в процесі шкільного навчання [3].

Загалом, "адаптація" — це процес ефективної взаємодії індивіда з навколишнім середовищем, в результаті якого встановлюється відповідність між загальним рівнем найбільш актуальних потреб індивіда та існуючим рівнем задоволення цих потреб, що визначає подальший розвиток індивіда.

Протилежне поняття "адаптації" — "дезадаптація" — лише нещодавно з'явилося в науковому обігу і було запозичене психологією з психіатрії. Вчені описують його як процес, пов'язаний з порушенням нормальних умов життєдіяльності та пристосуванням до інших умов, переважно негативних [4].

Окремо, слід виділити *шкільну дезадаптацію* — це поняття про формування неадекватних механізмів пристосування дітей до школи, що проявляється у вигляді труднощів у навчанні та поведінці, конфліктів у стосунках, психогенних розладів, підвищеної тривожності та спотвореного розвитку особистості.

Шкільна дезадаптація — це явище, що характеризується нездатністю дитини виконувати запропонований комплекс навчальних, соціальних, психологічних, поведінкових, ігрових та інших видів діяльності і досягати бажаної якості, без якої неможлива відповідність соціальному статусу школяра. Іншими словами, рання шкільна дезадаптація не дозволяє дитині по суті зайняти позицію школяра [2].

Проявами шкільної дезадаптації можуть бути [2]:

- труднощі у навчанні;
- порушення у взаєминах з однокласниками;
- відмова ходити до школи;
- симптоми соматичних захворювань.

Причинами шкільної дезадаптації є [2]:

I. Неправильні методи виховання у сім'ї:

- завищені очікування батьків до навчальних успіхів дитини;
- розмови про недоліки школи чи вчителя замість акцентування уваги дитини на приємних моментах;
- часті конфлікти в сім'ї з приводу успіхів дитини у навчанні;
- байдуже ставлення батьків до навчання дитини.

II. Порушення у системі взаємин у школі:

- дидактогенія;
- дидасталогенія;
- індивідуальна чутливість ЦНС дитини;
- порушення взаємин дитини з однокласниками.

III. Індивідуальні причини дезадаптації:

- невисокий інтелектуальний потенціал;
- затримка психічного розвитку;
- гіперактивність;
- не сформованість мотивації до навчання;
- завищена самооцінка та рівень амбіцій дитини чи батьків;
- підвищена чутливість нервової системи дитини;
- підвищений рівень тривожності дитини;
- агресивність;
- замкненість;
- інертність;
- відсутність готовності до навчання у школі.

Діти неоднаково адаптуються до нових умов життєдіяльності, та аналізуючи статистику, можна виділити три групи школярів стосовно адаптації до школи [4]:

1. перша група становить 56 % дітей. Ці діти адаптуються до школи в перші два-три місяці навчання. У цей період відбувається фізіологічна адаптація. Вони без проблем входять у нове середовище, легко адаптуються до однокласників та вчителів. Діти врівноважені, позитивно налаштовані. Їм може бути важко спілкуватися з однолітками і звикати до вчителів, оскільки їм ще важко виконувати всі програмні зобов'язання, які раптово звалилися на їхні маленькі плечі. Але потім, до кінця другого місяця, всі труднощі зникають, стосунки повертаються на нормальний рівень і учні звикають до свого нового статусу школяра, нових вимог, обов'язків і шкільного розпорядку;

2. друга група — 30 %. Має більш триваліший період звикання до школи. Поведінка дітей не відповідає вимогам школи. Поведінка дитини не відповідає вимогам школи. Дитина не звикла до школи,

позиція школяра не сформована. Дитина не виконує вказівки вчителя, не звертає уваги на зауваження, не виконує програмні завдання і тому має проблеми із засвоєнням шкільного матеріалу, іноді конфліктує з однокласниками, плаче або злиться. Лише наприкінці першого півріччя навчального року діти більш-менш адаптуються;

3. третя група — 14 %. Для дітей характерні значні труднощі в соціально-психологічній адаптації, їм важко засвоювати шкільну програму, присутні девіантні форми поведінки, негативні емоції, не можуть знайти контакт з вчителями, однокласниками та батьками.

Виділяють декілька стадій навчальної дезадаптації [4]:

- навчальна декомпенсація – стан, що характеризується проблемами у вивченні одного або декількох предметів при збереженні загального інтересу до школи;
- шкільна дезадаптація – це той випадок, коли на тлі труднощів у навчанні на перший план виходять поведінкові труднощі, конфлікти з вчителями та пропуски занять;
- соціальна дезадаптація – стан дитини, коли відбувається повна втрата інтересу до навчання, перехід до асоціальних груп та захоплення небезпечними речовинами;
- криміналізація середовища перебування дитини.

Процес адаптації до умов шкільного навчання вимагає значної перебудови когнітивної, мотиваційної, емоційної та вольової сфер особистості дитини. Сприятливі соціальні умови призводять до адаптації, несприятливі — до дезадаптації. Для того, щоб навчальний процес був успішним, діти повинні адаптуватися до різних аспектів свого нового шкільного життя. Це і навчальний процес, і розклад предметів, і клас, і його члени, і вчителі. Основні напрямки розвитку адаптивної діяльності школярів безпосередньо пов'язані з нормами і цінностями нового соціального середовища, до якого вони входять, формами соціальної взаємодії, які тут формуються, і процесом оцінки і прийняття предметної діяльності [1].

Таким чином, період навчання в школі та адаптації до нового середовища часто вважається найдраматичнішою подією в житті дитини. Це пов'язано з психологічними труднощами пристосування дитини до систематичного шкільного навчання. При цьому рівні та прояви дезадаптації у дітей різняться за ступенем вираженості: від легких поведінкових і мотиваційних труднощів, пов'язаних зі шкільним життям, до відмови відвідувати школу на перших етапах навчання, аж до виникнення шкільної фобії. Сьогодні дезадаптація є дуже поширеним явищем серед дітей та підлітків молодшого віку. На подолання цієї проблеми спрямовано чимало зусиль. Сьогодні для подолання дезадаптації створені різні установи та реабілітаційні центри. У цих закладах працюють міждисциплінарні команди (психологи, педагоги та соціальні працівники).

Література:

1. Способи вирішення проблем дезадаптації учнів під час адаптаційного періоду. URL: <https://naurok.com.ua/rekomendaci-sposobi-virishennya-problem-dezadaptaci-uchniv-pid-chas-adaptacijnogo-periodu-333128.html>
2. Прояви дезадаптації та причини її виникнення. URL: https://sotsped6.blogspot.com/2021/09/blog-post_28.html
3. Шкільна дезадаптація та шляхи її подолання. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24423/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20.docx>
4. Шкільна дезадаптація молодших школярів та її корекція засобами казкотерапії. URL: <https://naurok.com.ua/shkilna-dezadaptaciya-molodshih-shkolyariv-ta-ii-korekciya-zasobami-kazkotterapii-194971.html>

Неля Семенчук
(Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМА «ВИГОРАННЯ» В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

За останні 30 років питання збереження психічного здоров'я педагогів у навчальних закладах набуло особливої гостроти. Зростають вимоги суспільства до особистості педагога та його ролі в освітньому процесі. Така ситуація потенційно супроводжується зростанням нервово-психічного напруження, що призводить до виникнення невротичних розладів та психосоматичних захворювань. Професійна діяльність педагогів характеризується високим емоційним навантаженням, внаслідок чого з набуттям досвіду у вчителів виникають "педагогічні кризи", "виснаження" та "вигорання".

Вчителі займають центральне місце в освітньому процесі, а їх благополуччя є однією з найактуальніших проблем сучасної педагогічної психології. У зв'язку з цим виникає потреба у вивченні феномену "вигорання" — процесу, який негативно впливає на психологічне та фізичне здоров'я і працездатність фахівців, які працюють у соціальній сфері [4].

Загалом, емоційне вигорання — це психологічний/емоційний стан, при якому людина відчуває себе емоційно, фізично та розумово виснаженою; конкретніше, в педагогічній професії використовується термін "вигорання вчителя", що є синдромом фізичної та розумової втоми [1].

Основними стресовими факторами у викладацькій діяльності є надмірна та інтенсивна комунікація, високий рівень відповідальності за інших, інформаційне перевантаження та екстремальні ситуації, що вимагають негайного реагування.

Компонентами синдрому вигорання є: емоційне виснаження (відчуття спустошеності, втоми), зниження професійних досягнень (відчуття некомпетентності, зниження успішності) [1].

Загальні симптоми емоційного вигорання легко ідентифікувати. Людина відчуває «брак відпочинку», оскільки спілкування, пов'язане з роботою, обмежене, а на хобі не залишається часу. З часом це переростає в довготривалий стрес, пов'язаний з виконанням роботи. Спочатку вони втрачають інтерес до роботи, швидко втомлюються і втрачають здатність генерувати ідеї. Потім з'являється відчуття тривоги, занепокоєння і безнадійності щодо вирішення проблем. Зрештою, з'являється байдужість до роботи, апатія, втома, небажання працювати, дратівливість, злість, ворожість до роботи і негативізм. Люди починають сприймати свою роботу як таку, що постійно ускладнюється і стає менш ефективною [2].

Зміни в поведінці та ригідність є серйозними симптомами емоційного вигорання. У психології ригідність визначається як небажання діяти без плану і страх перед несподіванками. Людина, яка зазвичай є балакучою та розкутою, може стати некоммунікбельною та відстороненою. Або навпаки, зазвичай тиха і стримана людина може стати дуже балакучою і вступати в розмову з усіма. Суворі люди є заручниками стереотипів, ідей, взятих з потрібних джерел, а не власних. Вони конкретні та методичні, їх розчаровує невизначеність і недбалість. Жертви «емоційного вигорання» можуть стати ригідними у своєму мисленні. Ригідні педагоги стають закритими, оскільки зміни вимагають енергії та ризику і становлять велику загрозу для вже виснажених особистостей [2].

На виникнення емоційного вигорання також впливають такі фактори, як постійна робота в позаробочий час, надмірне навантаження, «нездоровий» трудовоголізм, бажання бути залученим до всіх процесів, монотонність роботи та відсутність помітних результатів.

Д. Грінберг виділив п'ять стадій підвищеного психічного напруження, пов'язаного з професійною діяльністю, які він назвав "стадією емоційного вигорання"[5]:

1. люди задоволені своєю роботою, однак постійний стрес поступово знижує енергію;
2. безсоння, погана працездатність і часткова втрата інтересу до роботи;
3. на цій стадії стає важко зосередитися на роботі і все робиться дуже повільно;

4. людина не в змозі сконцентруватися на роботі і не здатна зосередитися на роботі, послаблюється імунітет, застуди переходять у хронічні захворювання, з'являються "застарілі" болі. На цій стадії людина стає постійно незадоволеною собою та оточуючими, часто свариться з колегами по роботі.

5. емоційна нестабільність, занепад сил і загострення хронічних хвороб.

Якщо нічого не робити і не почати лікування, стан буде тільки погіршуватися і може перерости в глибоку депресію.

Цікаво зазначити, що керівники навчальних закладів можуть запобігати та протидіяти емоційному вигоранню серед вчителів, звертаючи увагу на такі фактори як: кадрове забезпечення, професійна підготовка, матеріально-технічне забезпечення, ефективне управління, міжособистісні стосунки, психологічна атмосфера в колективі та мотивація праці.

Також даються методичні рекомендації щодо подолання симптомів "емоційного вигорання". Наприклад [3]:

1. Навчіться планувати. Дезорганізація призводить до стресу.

2. Багато хто з нас ставить перед собою абсолютно недсяжні цілі. Однак люди не можуть бути ідеальними і часто відчувають себе неадекватними або неповноцінними.

3. Розважайтеся. Іноді нам потрібно втекти від життєвих проблем. Знайдіть цікаві та приємні заняття.

4. Вчіться терпінню і толерантності. Нетерпимість до інших призводить до гніву. Якщо ви спробуєте зрозуміти почуття інших, ви навчитеся їх приймати.

5. Будьте позитивною людиною. Вчіться хвалити, а не критикувати інших. Шукайте в інших хороше.

6. Уникайте нездорової конкуренції. У житті є багато ситуацій, коли конкуренція неминуча. Однак занадто сильне бажання перемагати в багатьох життєвих ситуаціях може створювати напругу і тривогу та робити людей агресивними.

7. Відчуваючи негативні почуття, роблячи помилки, не вмюючи триматися разом у класі або вступаючи в бійки, ви можете звинувачувати себе, кажучи: "Якби...". Я міг би уникнути цього, "якби...", вони починають звинувачувати себе. Як наслідок, у них розвиваються негативні почуття по відношенню до себе. Зміна емоцій — це нормальна частина людської психології. Однак іноді негативні емоції стають застійними, і це може вплинути на самопочуття людини. Застійні емоції схожі на заїжджену платівку. Вона завжди грає одну і ту ж музику, втомлюючи, дратуючи і відволікаючи від інших справ. Як запобігти цьому — за допомогою сили волі переключити думки на інший об'єкт і спрямувати увагу на щось приємне.

8. Самонаказ у тоні впевненості та вимогливості також може бути ефективним: "Життєві уроки допомогли". Добре, коли поруч є людина, якій можна довірити свої проблеми. Багато людей стикаються з

проблемою відсутності такої людини, тому будьте вдячні за те, що маєте когось, до кого можна звернутися у важкі часи.

9. Дарувати собі подарунки — це добре, але не варто робити це часто, оскільки задоволення поступово зникає і стає звичкою.

10. Допомогати комусь іншому. Переключивши свою увагу на допомогу іншому, ви не тільки робите добру справу, але й виходите з пасивного стану та активізуєте себе.

11. Якщо у вас є можливість поспати, це найпростіший спосіб розпрощатися з поганим настроєм. Під час відпочинку мозок виробляє оптимістичне ставлення до життя і проблем. Недарма кажуть: "Ранок — розумніший за вечір".

Таким чином, синдром вигорання — це особистісна професійна деформація, що виникає внаслідок емоційно складних або напружених стосунків у системі "людина-людина", яка розвивається впродовж тривалого часу. Оскільки професійні деформації негативно впливають на особистість та її професійну діяльність, актуальним залишається впровадження необхідних профілактичних заходів для попередження і навіть подолання їх виникнення.

Література:

1. Емоційне вигорання педагога. URL: <https://psychologist.net.ua/emocijne-vygorannya-pedagoga/>.
2. Емоційне вигорання педагогічних працівників. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/8_konferenzii/emociyne_vigorannya.pdf.
3. Емоційне вигорання педагогічних працівників: причини виникнення та шляхи подолання. URL: <https://vseosvit.a.ua/library/embed/01005pji-b13d.doc.html>.
4. Професійне вигорання у вчителів загальноосвітніх шкіл. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/010085uc-b956.doc.html>.
5. Психологічна профілактика синдрому «Емоційного вигорання» у курсантів вищих навчальних закладів МВС України. URL: <https://nuou.org.ua/assets/dissertations/diser/diser-piankivska.pdf>.

Влада Тастанова, Нуршат Оспанова
(Жезказган, Казахстан)

СОТРУДНИЧЕСТВО ПЕДАГОГОВ И РОДИТЕЛЕЙ В ВОСПИТАНИИ РЕБЕНКА С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Помощь педагогического коллектива родителям детей, имеющих особое образовательные потребности возможна в процессе сознательного их взаимодействия по воспитанию и развитию ребенка.

Под организационно-педагогическими условиями совершенствования педагогической помощи семье ребенка с задержкой психического развития, мы понимаем наличие обстоятельств, способствующих комплексной, профессиональной совместной деятельности воспитателей, педагогов-психологов, дефектологов, логопедов, врачей, нацеленной на содействие родителям в разрешении проблем, связанных с особенностями их воспитания детей, имеющих нарушения развития в эмоциональной и познавательной сферах.

Организационно - педагогическими условия рассматриваются как:

– обстоятельства взаимодействия, обеспечивающие достижение поставленных целей; среда, в которой педагогические умения возникают, существуют и развиваются.

– такие обстоятельства процесса взаимодействия, в которых, во-первых, учтены имеющиеся условия обучения; во-вторых, предусмотрены способы преобразования этих условий в направлении целей обучения; в-третьих, определенным образом отобраны, выстроены и использованы элементы содержания, методы (приемы) и организационные формы обучения с учетом принципов оптимизации.

– обстоятельства процесса взаимодействия, которые являются результатом отбора, конструирования и применения элементов содержания, методов, средств обучения детей с ЗПР для достижения определенных целей.

С.Л. Рубинштейн отмечал, что все в психологии формирующейся личности так или иначе обусловлено внешне, но ничто в ее развитии не выводило непосредственно из внешних воздействий. Внутренние условия, формируясь под воздействием внешних, не являются их непосредственной механической проекцией. Внутренние условия, складываясь и изменяясь в процессе развития, сами обуславливают тот специфический круг внешних воздействий, которым данное явление может подтвердиться. Это общее положение имеет особое значение для понимания развития личности и ее способностей [1].

Мы предположили, что совокупность мер должна представлять собой комплекс, поскольку случайные условия не способствуют эффективной реализации разработанной модели помощи семье в процессе взаимодействия с ясли-садом.

Комплекс – это совокупность объектов, взаимодействующих и взаимодополняющих друг друга.

Наша задача состоит в выявлении комплекса необходимых и достаточных условий для эффективного функционирования модели помощи родителям в воспитании детей с задержкой психического развития.

Под необходимыми и достаточными мы понимаем полный набор условий, из которых нельзя исключить ни одного компонента, не нарушив обусловленности данного явления. Исходя из этого, мы считаем, что организационно-педагогические условия – это взаимодействующий комплекс мер. Ретроспективный анализ философской, психолого-педагогической, методической литературы и реальной практики работы ясли-сада дает возможность выделить следующие организационно-педагогические условия совершенствования педагогической помощи семье, воспитывающего ребенка с ЗПР:

1. Повышение профессиональной компетентности сотрудников дошкольного образовательного учреждения, тесно взаимодействующего с данным ребенком в воспитательно-образовательном процессе.
2. Психолого-педагогическое просвещение родителей и членов их семей по особенностям общения и выстраивания требований к конкретному ребенку.
3. Сотрудничество коллектива ясли-сада и родителей в разнообразных направлениях деятельности дошкольного учреждения.

Остановимся на интерпретации данных организационно-педагогических условий более подробно.

Первое организационно-педагогическое условие - *повышение профессиональной компетентности сотрудников ясли-сада по работе с детьми ЗПР.*

Специфика работы с детьми с ЗПР предъявляет следующие требования к педагогу:

- гражданская ответственность и социальная активность;
- любовь к детям, потребность и способность отдать им свое сердце;
- интеллигентность, духовная культура, коммуникативные способности;
- высокий профессионализм, инновационный стиль научно-педагогического мышления, готовность к созданию новых ценностей и принятию творческих решений;
- потребность в постоянном самообразовании и готовность к нему;
- физическое и психическое здоровье, профессиональная работоспособность.

Опираясь на исследования ученых, можно выделить пять компонентов профессиональной компетентности воспитателя, работающего с детьми с ЗПР:

- 1) наличие опыта эффективной практической деятельности в области коррекционно-воспитательной работы с детьми с ЗПР;
- 2) профессиональные специальные и психологические знания, умения и навыки в области работы с детьми с ЗПР;
- 3) психологическая компетентность;
- 4) личностные особенности, обеспечивающие овладение профессиональными знаниями, умениями и навыками;
- 5) результаты труда, т. е. те изменения в психическом и личностном развитии детей, которые возникают под влиянием деятельности воспитателя и специалистов ясли-сада.

Психологическая компетентность - это комплекс знаний и умений по психологии, необходимый для решения профессиональных задач в коррекционно-воспитательной деятельности. Знания по психологии призваны помочь воспитателю разобраться в сложных проблемах взаимоотношений с ребенком и найти необходимый выход из сложившейся ситуации, привести к пониманию интеграции знаний и методов из различных областей научного и практического знания с целью решения проблем подготовки ребенка с задержкой психического развития к безболезненному вхождению в социальную среду.

Психологическая компетентность воспитателя предполагает:

- знание закономерностей психического и личностного развития ребенка с учетом возрастных, индивидуальных различий и патологических изменений, умение адекватно оценивать состояние детей, их настроение, поведение;
- знание психологии взаимоотношений и взаимодействий ребенка в коллективе, а также с родителями детей;
- умение адекватно эмоционально откликаться на психическое состояние ребенка и его поведение;
- умение выбирать по отношению к каждому ребенку такую форму социально-психологического и педагогического воздействия, которая бы отвечала его индивидуальным особенностям и потенциальным возможностям. Психологическая компетентность в просвещении общества предполагает проявление способности формировать у казахстанцев положительное общественное мнение по отношению к детям, имеющим отклонения в развитии.

Психологические качества личности: особенности познавательной (профессиональное мышление, наблюдательность, рефлексия, самооценка) и мотивационной (целеполагание, мотивационная направленность личности и др.) сфер личности. Кроме названных качеств воспитателю для становления профессиональной компетентности важны:

- наблюдательность - понимание сущности ситуации, способность по внешним признакам понять переживания ребенка или подростка;

– оптимизм - подход к ребенку с верой в его потенциальные возможности, резервы его личности, в успех своего дела;

– находчивость - умение легко перестраивать трудную ситуацию в простую, придать ей положительную эмоциональную окраску и позитивную направленность;

– рефлексия - обращенность сознания на самого себя, учет представлений детей, родителей и коллег о своей деятельности;

– педагогическая импровизация - нахождение неожиданного решения и его мгновенное воплощение.

Показателем профессиональной компетентности воспитателя являются изменения *в психическом и личностном развитии ребенка с задержкой психического развития.*

Второе организационно-педагогическое условие - *психолого-педагогическое просвещение родителей и членов их семей* связано с необходимостью повышения педагогической культуры родителей.

Таким образом, для текущего момента в деятельности образовательного учреждения, идущего по пути гуманизации образования, в области семейного воспитания наиболее значимыми оказываются следующие направления деятельности по повышению педагогической культуры семьи, воспитывающей ребенка с задержкой психического развития:

– дифференцированный подход на основе глубокого изучения личности ребенка, особенностей межличностных отношений в конкретной семье, ознакомление с уровнем педагогической культуры родителей;

– индивидуализация, направленная на более четкое воздействие на конкретного ребенка, исходя из особенностей его личности, условий воспитания вне образовательного учреждения, перспективных планов семьи и самого ребенка. Состав и структура семьи; - уровень образования каждого из родителей и других, совместно проживающих взрослых людей, которые принимают участие в воспитании ребенка; - уровень общей культуры и уровень педагогической культуры родителей и прочих взрослых членов семьи, проживающих совместно с ребенком; - возраст детей; - характер трудностей, которые испытывает данная семья в воспитании конкретного ребенка;

– степень доверия родительской пары к коллективу ясли-сада;

– способность родителей к критическому анализу собственной практической деятельности как семейных воспитателей;

– характер взаимоотношений между членами семьи;

– семейные традиции; - региональные (национальные) традиции, влияющие на семейное воспитание; - социально-экономические условия жизни семьи; - социальный слой, к которому данная семья себя относит; - семейное согласие; - семейная адаптируемость.

Воспитательный потенциал семьи - это комплекс ее психолого-педагогических характеристик, которые обуславливают развитие и воспитание личности ребенка. Организованные формы образования родителей обычно включают: курсы, занятия, лекции; практические занятия для родителей и детей; родительские собрания; клубы для родителей.

Родители и педагоги - воспитатели одних и тех же детей, и результат воспитания может быть успешным тогда, когда воспитатели и родители станут союзниками. В основе этого союза - единство стремлений, взглядов на воспитательный процесс, вместе выработанные общие цели и воспитательные задачи, пути достижения намеченных результатов.

Сотрудничество воспитателей и родителей позволяет лучше узнать ребенка с ЗПР, посмотреть на него с разных сторон и позиций, увидеть в разных ситуациях, а, следовательно, помочь взрослым в понимании его индивидуальных особенностей, развитии способностей ребенка, преодолении его негативных поступков и проявлений в поведении, формировании ценных жизненных ориентации.

Литература:

1. Лебединский В.В. Нарушения психического развития в детском возрасте: Уч. пособие для психол. Факультетов вузов М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 144 с.

Научный руководитель:

кандидат педагогических наук Абибаева Р.Ш.

СЕКЦІЯ: ФІЗИКА

**Салима Алдажарова
(Алматы, Казахстан)**

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА МЕХАНИКИ БУДУЩИМ УЧИТЕЛЯМ ФИЗИКИ**Введение**

Механика является основополагающей областью физики, которая изучает движение и взаимодействие тел. Она имеет решающее значение для подготовки будущих учителей физики, поскольку обеспечивает им прочную основу для понимания физических явлений и их преподавания. В последние годы преподавание механики будущим учителям физики претерпело значительные изменения, отражая прогресс в области физического образования и технологических достижений [1].

Инновационные методы обучения

Традиционные методы преподавания механики, основанные на лекциях и решении задач, постепенно дополняются более интерактивными и ориентированными на учащихся подходами. Эти методы включают:

Исследовательское обучение: Учащиеся активно участвуют в процессе обучения, проводя эксперименты, анализируя данные и формулируя собственные выводы.

Проблемно-ориентированное обучение: Учащиеся решают реальные проблемы, связанные с механикой, что повышает их мотивацию и понимание.

Использование технологий: Компьютерные симуляции, интерактивные приложения и виртуальные лаборатории предоставляют учащимся визуальные и практические средства для изучения механики.

В последние годы в преподавании курса механики будущим учителям физики произошли значительные изменения. Эти изменения обусловлены рядом факторов, в том числе:

- Развитие новых технологий и их внедрение в образовательный процесс.
- Изменение требований к подготовке учителей физики.
- Развитие новых научных направлений в области механики [2].

В настоящее время в преподавании курса механики будущим учителям физики широко используются различные интерактивные методы обучения, такие как:

- Проблемное обучение.
- Проектная деятельность.
- Исследовательская деятельность.
- Использование компьютерных симуляций и виртуальных лабораторий.

Эти методы позволяют студентам не только усвоить теоретический материал, но и развить практические навыки, необходимые для преподавания механики в школе.

Кроме того, в содержание курса механики для будущих учителей физики включены новые разделы, такие как:

- История механики.
- Философские аспекты механики.
- Применение механики в различных областях науки и техники.

Эти разделы позволяют студентам расширить свой кругозор и сформировать целостное представление о механике как о науке.

В целом, современное состояние преподавания курса механики будущим учителям физики характеризуется использованием современных технологий, интерактивных методов обучения и включением в содержание курса новых разделов. Это позволяет студентам получить качественное образование и быть готовыми к преподаванию механики в школе на высоком уровне [3].

Основные тенденции в преподавании курса механики будущим учителям физики:

- Использование интерактивных методов обучения.
- Внедрение современных технологий в образовательный процесс.
- Индивидуализация обучения.
- Развитие исследовательских навыков студентов.
- Формирование целостного представления о механике.

Перспективные направления развития преподавания курса механики будущим учителям физики:

- ❖ Разработка новых интерактивных методов обучения.
- ❖ Создание новых компьютерных симуляций и виртуальных лабораторий.
- ❖ Разработка новых учебных материалов, учитывающих современные достижения в области механики.

- ❖ Развитие сотрудничества между вузами и школами в области преподавания механики

Інтеграція с другими областями физики

Преподавание механики становится все более интегрированным с другими областями физики, такими как электромагнетизм, термодинамика и квантовая механика. Это отражает взаимосвязанную природу физики и помогает учащимся развивать более целостное понимание предмета.

Использование цифровых ресурсов

Цифровые ресурсы, такие как онлайн-учебники, видеолекции и интерактивные симуляции, широко используются в преподавании механики. Они обеспечивают учащимся гибкость и доступ к разнообразным учебным материалам такие как:

- Использование интерактивных симуляций и моделирования для визуализации сложных физических явлений.
- Применение программного обеспечения для анализа данных и решения задач по механике.
- Использование виртуальной и дополненной реальности для погружения студентов в физические эксперименты [4].

Оценивание

Оценивание в преподавании механики переходит от традиционных письменных тестов к более аутентичным и основанным на производительности методам. Эти методы включают:

Концептуальные тесты: Оценивают понимание учащимися основных концепций механики.

Проекты: Позволяют учащимся применять свои знания механики к решению реальных проблем.

Портфолио: Собирают различные работы учащихся, демонстрирующие их прогресс и достижения.

Подготовка учителей

Подготовка учителей физики играет решающую роль в обеспечении качественного преподавания механики. Программы подготовки учителей включают курсы по механике, а также педагогические курсы, которые готовят будущих учителей к эффективному преподаванию этого предмета [5].

Заключение

Современное состояние преподавания курса механики будущим учителям физики характеризуется внедрением инновационных методов обучения, интеграцией с другими областями физики, использованием цифровых ресурсов и более аутентичными методами оценивания. Эти изменения направлены на подготовку будущих учителей физики к эффективному преподаванию механики и вдохновению своих учеников на изучение физики.

Литература:

1. Механика. Теория и методика преподавания в школе // Под ред. С.Е. Каменецкого. - М.: Просвещение, 2011.
2. Методика преподавания физики в средней школе. Механика // Под ред. А.В. Усовой. - М.: Просвещение, 2012.
3. Преподавание механики в средней школе // Под ред. А.А. Пинского. - М.: Издательство Московского университета, 2014.
4. Теория и методика обучения физике в школе. Механика // Под ред. С.Е. Каменецкого. - М.: Физматлит, 2015.
5. Методика преподавания механики в средней школе // А.А. Пинский. - М.: Просвещение, 2016.

Научные руководители:

к.п.н, ассоциированный профессор Исаева Гульнара Бостановна,
PhD, старший преподаватель Ерженбек Булбул.

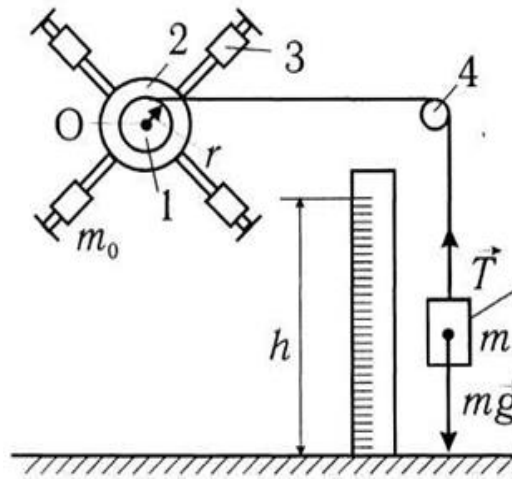
**Нұрай Құлжан, София Егембердиева, Бибара Кушкимбаева
(Тараз, Қазақстан)**

АЙНАЛМАЛЫ ҚОЗҒАЛЫС ЗАҢДАРЫН ТӘЖІРИБЕДЕ ЗЕРТТЕУ

Үйкеліс күшінің моментінің жылдамдыққа тәуелділігін ескеріп Обербек маятнігінің инерция моментін анықтау

Зерттеу жұмысының мақсаты: Маятніктің инерция моментін динамикалық әдістің көмегімен және бұрыштық үдеудің күш моментіне тәуелділігін тәжірибеде зерттеу. Цилиндрлер мен крест тәрізді Обербек маятнігінің инерция моменттерінің мәндерін, үйкеліс күші моментінің жылдамдыққа тәуелділік шартын қарастыра отырып, анықтау дәлдігін арттыру.

Қондырғының негізгі бөлігі Обербек маятнігі болып табылады. О осі бойынша қозғалатын шарнирге крест түрінде төрт жүк ілінеді.

1-сурет

Крест тәрізді таяқшаларға (1-сурет) массасы m_0 қозғалатын цилиндрлер бекітілген. Крест тәрізді таяқшасы бар остің бойында r радиустары әртүрлі 1 және 2 шкивтер орналасқан. Бірінші шкивке оралған және блок көмегімен айналатын жіптің ұшына ілінген массасы m жүк арқылы маятник қозғалысқа келтіріледі. Бастапқы уақытта маятникті электромагнит ұстап тұрады, жүктің түсу уақыты секундомер арқылы өлшенеді. Секундомердің «Пуск» пернесін басқанда электромагнит токтан ажыратылып, жүк қозғалады, сонымен қатар бір мезгілде секундомер іске қосылады. Жүк мәресіне жеткенде секундомер тоқтайды. Секундомер іске қосылуы үшін, қондырғыдағы винт арқылы жүкті көрсетілген шеңберге түсетіндей етіп орнатады. Осы шеңбердің арт жағында секундомерді өшіретін датчик қойылған [1].

h қашықтық қондырғының жоғарғы жағындағы сызғыш арқылы өлшенеді, ол қондырғыдағы жүктің бастапқы орнын көрсетеді.

Жүктің қозғалысын бірқалыпты үдемелі деп есептейміз, себебі жіп салмақсыз, созылмайды. Жүктің үдеуі a айнымалы қозғалыс теңдеуінен анықталады:

$$a = 2h / t^2 \quad (1)$$

Сызықтық үдеу мен бұрыштық үдеу α арасындағы байланыстан бұрыштық үдеуді табамыз:

$$\varepsilon = \frac{a}{r} = \frac{2h}{rt^2} \quad (2)$$

T жіптің керілу күшін

$$T = m(g - a) \cong mg$$

h жүрген жолға кеткен уақытты, жүктің массасын өлшеу арқылы маятниктің α бұрыштық үдеуін (2) және маятникке әсер ететін күш моментін есептейміз:

$$M = Tr = mgr \quad (3)$$

Маятниктің айналуы уақытында әсер ететін тежеуші күш моменті $M_{теж}$ динамиканың заңдары арқылы жазылады:

$$I\varepsilon = M - \quad (4)$$

Бұл теңдеу бұрыштық үдеу мен күш моменті арқылы блоктың инерция моментін I –ді динамикалық әдіспен анықтауға мүмкіндік береді. Бұл жұмыста I –ді дәлірек есептеу арқылы $\varepsilon = f(M)$ байланысын аламыз, сызықтық тәуелділік арқылы ($M_{теж} = const$) тәжірибедегі түзудің бұрыштық коэффициенті бойынша I -дің орташа мәні есептелді [2].

1. Маятниктің айналу заңдарын тәжірибелік зерттеу нәтижелері 1-кестеде көрсетілген.

1-Кесте

г (мм)	№	m (г)	t (с)	M(Нм)	ε (с ⁻²)	H(см)	I(кг·м ²)
10	1	90.2	21.9	$0.89 \cdot 10^{-4}$	$1.97 \cdot 10^{-1}$	50	$0.5 \cdot 10^{-3}$
	2	140.9	17.8	$1.37 \cdot 10^{-4}$	$3.2 \cdot 10^{-1}$		
	3	190.9	16.1	$1.88 \cdot 10^{-4}$	$4.3 \cdot 10^{-1}$		
	4	244.1	14.2	$2.39 \cdot 10^{-4}$	$5.2 \cdot 10^{-1}$		
17,5	1	90.1	14.1	$1.48 \cdot 10^{-4}$	$3.2 \cdot 10^{-1}$	50	$0.5 \cdot 10^{-3}$
	2	141.2	11.2	$2.38 \cdot 10^{-4}$	$5.3 \cdot 10^{-1}$		
	3	190.7	8.9	$3.21 \cdot 10^{-4}$	$7.1 \cdot 10^{-1}$		
	4	244.1	7.9	$4.95 \cdot 10^{-4}$	$8.9 \cdot 10^{-1}$		

Біз тәжірибеден алынған мәндерді қолдана отырып, күш моментінің мәндерін анықтаймыз:

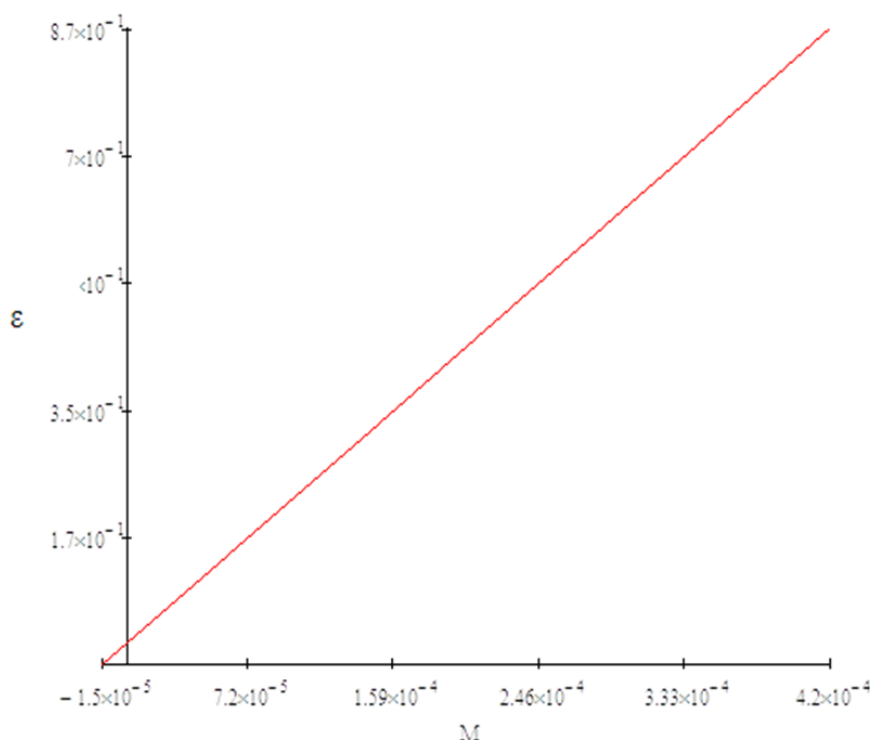
1) $M = mgr$, мұндағы $r = 10$ мм

2) $M = mgr$, $r = 17.5$ мм

Бұрыштық үдеу төмендегі формуламен анықталады:

1) $\varepsilon = \frac{a}{r} = \frac{2h}{rt^2}$, $r = 10$ мм

Есептеулер нәтижесінде алынған ε бұрыштық үдеу және M күш моментінің мәндерін біле отырып, $\varepsilon = f(M_0)$ тәуелділігінің графигін MathCad қолданбалы бағдарламасының мүмкіндігін пайдаланып, тұрғызылды.

Алынған график бойынша үйкеліс күшінің моменті:

$$M_0 = -1.5 \cdot 10^{-5} \text{ Н} \cdot \text{м}$$

Графиктегі түзудің көлбеулік бұрышының тангенсін есептеу арқылы маятниктің инерция моментінің орташа мәні мына формула бойынша анықталды [3].

$$I = \frac{\Delta M}{\Delta \varepsilon} \quad (5)$$

$$I = \frac{\Delta M}{\Delta \varepsilon} = \frac{4.2 \cdot 10^{-4} - 1.4 \cdot 10^{-4}}{8.7 \cdot 10^{-1} - 3.1 \cdot 10^{-1}} = 0.5 \cdot 10^{-3} \text{ Н} \cdot \text{м}$$

Содан кейін, крестовиналық маятниктің инерция моментін динамикалық әдіс арқылы өлшенді. Бұл үшін, 2-кестеде жазылған эксперименттік өлшеу нәтижелерін қолданылды.

2-кесте

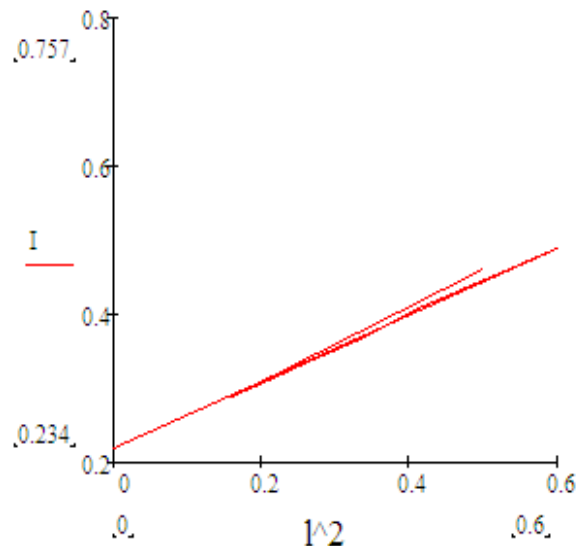
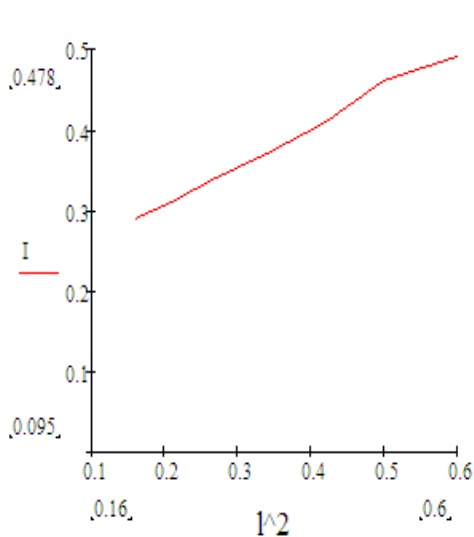
№	l (cm)	t (c)	l ² (cm ²)	I (кг · м ²)	m (г)	h (cm)	r (mm)
1	24,5	8,2	600,25	4,9 · 10 ⁻¹	243.6	50	17.5
2	22,5	7,9	506,25	4,6 · 10 ⁻¹			
3	20,5	7,5	420,25	4,1 · 10 ⁻¹			
4	18,5	7,1	342,25	3,7 · 10 ⁻¹			
5	16,5	6,8	272,25	3,4 · 10 ⁻¹			
6	14,5	6,5	210,25	3,1 · 10 ⁻¹			
7	12,5	6,3	156,25	2,9 · 10 ⁻¹			
	\bar{l}	\bar{t}	\bar{l}^2	\bar{I}			

Алдымен, берілген мәндерді қолдана отырып келесі формула арқылы инерция моменті есептелді.

$$I = \frac{M}{\varepsilon} = mr^2 \left(\frac{gt^2}{2h} - 1 \right) \quad (6)$$

Екіншіден, крестовинаның инерция моментін анықтау үшін,

$I = f(l^2)$ тәуелділік графигі тұрғызылды. Бұл графикті тұрғызу үшін MathCad программасын қолданылды.

Теория бойынша маятниктің инерция моменті: $I = I_{кр} + 4m_0l^2$. Ендеше, алынған график бойынша $I_{кр} = 0,234 \text{ кг} \cdot \text{м}^2$.

Зерттеудің екінші бөлігінде цилиндрдің инерция моментінің мәні бойынша, цилиндрді ілмеген кездегі инерция моментінің аддитивті қасиетін падалана отырып, айналу осіне қатысты бір цилиндр үшін инерция моменті анықталады.

$$I_{цил} = \frac{l-l_0}{4} \quad (7)$$

Жазық цилиндр формуласы бойынша $I_{0цт}$ -дің теориялық мәні есептеледі.

$$I_{0цт} = \frac{1}{12} m_1 l^2 + \frac{1}{4} m_1 (R_1^2 + R_2^2) \quad (8)$$

R_1 – іші қуыс цилиндрдің сыртқы радиусы

R_2 – іші қуыс цилиндрдің ішкі радиусы

l – цилиндр құраушысының ұзындығы

m – цилиндрдің массасы

Гюйгенс – Штейнер теоремасын қолдана отырып, айналу осіне қатысты бір жүк үшін инерция моменті есептеледі:

$$I_{цт} = I_{0цт} + m_1 R^2 \quad (9)$$

Жүктің массалар центріне қатысты инерция моментімен, айналу өсі арқылы өтетін инерция моментін анықтау барысында, үйкеліс күш моменті маятниктің айналу жылдамдығына тәуелді емес, әрі тыныштық үйкеліс күшінің максималды моментіне тең деп болжаймыз. Шын мәнісінде, үйкеліс күшінің моменті маятниктің айналу жылдамдығына тәуелді және маятник үлкен жылдамдықпен айналғанда, тыныштық үйкеліс күші моментінен әлдеқайда үлкен мәндерге ие бола алады. Сондықтан, дәлірек өлшеулерде үйкеліс күші моментінің маятниктің айналу жылдамдығына тәуелділігін ескеру өте маңызды.

Литература:

1. Стрелков С.П. Механика. Издательство «Лань». 6-е изд., стер. 2022
2. Гольдин Л.Л. Руководство к лабораторным занятиям по физике, М: Наука, 1993.
3. Акимов, В.А. Теоретическая механика. Кинематика. Практикум: Учебное пособие / В.А. Акимов, О.Н. Скляр, А.А. Федута; Под общ. ред. проф. А.В. Чигарев. – М.: ИНФРА-М, Нов. знание, 2017 – 635 с.

Научный руководитель:

к.ф-м.н., доцент Егембердиева София Шаймерденовна.

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

**Тамара Драч
(Львів, Україна)**

РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ПІД ВПЛИВОМ ЗАНЯТЬ З ПОВІТРЯНОЇ АКРОБАТИКИ ТА ПІЛОННОГО СПОРТУ

Силкові здібності, гнучкість та витривалість є важливими компонентами у підготовці виконавців з повітряної акробатики та пілонного спорту. Для розвитку цих якостей, а також удосконалення програми підготовки учнів молодшого шкільного віку засобами повітряної акробатики та пілонного спорту, було вирішено запровадити комплексну програму підготовки, котра включала в себе елементи хореографії, акробатики та технічної підготовки на знарядді. Для визначення ефективності комплексної програми фізичної та технічної підготовки було створено дві групи – контрольну та експериментальну. В контрольній групі діти займалися технічною підготовкою на знарядді на занятті. В експериментальній групі діти окрім технічної підготовки, проходили акробатичну та хореографічну підготовку.

Для перевірки впливу цієї програми на фізичні якості учнів, було проведено попереднє тестування учнів на визначення рівня гнучкості, сили та витривалості.

В процесі експерименту вимірювалися такі показники, як довжина містка, кількість згинань та розгинань рук в упорі лежачи, утримання положення тіла в положенні лежачи, шпагат правий, лівий та поперечний у сантиметрах.

В процесі експерименту відбулися незначні зміни у розвитку гнучкості, однак в експериментальній групі зміни були більш помітнішими (див.табл.1, табл.2). Оскільки на початку експерименту розрахункове значення t-критерію Стьюдента менше за табличне, це означає, гнучкість двох груп є однорідною, різниця недостовірною ($p > 0,05$) [6, с.105].

**Таблиця 1. Розвиток гнучкості в ЕГ та КГ упродовж експерименту
(довжина містка, см)**

Учасники експерименту	До початку експерименту	На завершення експерименту	Зміна показника	t-критерій Стьюдента	p
ЕГ (n=15)	45,07 ±5,42	37,13±3,79	7,94	1,2	p>0,05
КГ (n=15)	33,73±1,97	28±1,85	5,73	0,691	P>0,05

**Таблиця 2. Порівняння показників розвитку гнучкості упродовж експерименту між ЕГ та КГ
(довжина мостика)**

Стать	Групи	До експ.	t	p	Після експ.	t	p
Дівчата	ЕГ(n=15)	45,07 ±5,42	1,966	p>0,05	37,13±3,79	2,166	P<0,05
	КГ(n=15)	33,73±1,97			28±1,85		

Наприкінці експерименту помітні зміни. Оскільки розрахункове значення t-критерію Стьюдента більше за табличне, це означає, що фізичний розвиток ЕГ та КГ неоднаковий, різниця достовірною ($p < 0,05$), при цьому в експериментальній групі зрушення у розвитку гнучкості є суттєвішими [6, с.106].

Наступний показник, яким було протестовано на початку та наприкінці експерименту учнів було згинання та розгинання рук в упорі лежачі, на кількість разів, яку вони можуть виконати.

Згідно отриманих результатів, можна зробити висновки, що на початку експерименту групи були однорідними, різниця недостовірною. При повторному тестуванні через пів року, показники суттєво змінилися в експериментальній групі, різниця є достовірною. В контрольній групі зміни також відбулися, однак не настільки суттєві (див. табл. 3, табл. 4)

**Таблиця 3. Показники розвитку фізичних якостей учасників експерименту (n=30)
Силова витривалість в ЕГ та КГ упродовж експерименту
(згинання та розгинання рук в упорі лежачі, кількість разів)**

Учасники експерименту	До початку експерименту	На завершення експерименту	Зміна показника	t-критерій Стьюдента	p
ЕГ (n=15)	21,93±1,2	33,13±1,14	11,2	6,770	p<0,001
КГ (n=15)	25,27±1,13	29,07±1,31	3,8	2,191	P<0,05

Таблиця 4. Порівняння показників розвитку витривалості упродовж експерименту між ЕГ та КГ (згинання та розгинання рук в упорі лежачі, кількість разів)

Стать	Групи	До експ.	t	p	Після експ.	t	p
Дівчата	ЕГ(n=15)	21,93 ±1,2	2,02	p>0,05	33,13±1,14	2,239	P<0,05
	КГ(n=15)	25,27±1,13			29,07±1,31		

Наступним показником, яким було виміряно силову витривалість в ЕГ та КГ стало утримання положення тіла в упорі лежачі. На початку експерименту групи є однорідними, різниця недостовірною. При повторному тестуванні показники змінилися в обох групах, однак в експериментальній групі зрушення є набагато суттєвішими, про що свідчить високий показник t- критерія Стьюдента [6, с. 107]. Це означає, що експериментальна програма впливає на розвиток силової витривалості (див табл. 5, табл. 6).

Таблиця 5. Силова витривалість в ЕГ та КГ упродовж експерименту (утримання положення тіла в упорі лежачі, с)

Учасники експерименту	До початку експерименту	На завершення експерименту	Зміна показника	t-критерій Стьюдента	p
ЕГ (n=15)	125,33±11,66	288,0±18,18	162,67	7,53	p<0,001
КГ (n=15)	198,47±36,18	215,33±28,01	16,86	0,37	p>0,05

Таблиця 6. Порівняння показників силової витривалості упродовж експерименту між ЕГ та КГ (утримання положення тіла в упорі лежачі)

Стать	Групи	До експ.	t	p	Після експ.	t	p
Дівчата	ЕГ(n=15)	125,33±11,66	1,92	p>0,05	288,0±18,18	2,18	p<0,05
	КГ(n=15)	198,47±36,18			215,33±28,01		

Наступним показником, яким ми тестували ЕГ та КГ став гнучкість кульшового суглобу, а саме повздовжній шпагат правий, см. Слід зауважити, що цей критерій ми вимірювали з урахування запасу (тобто «+» в шпагаті), а також, коли дитина, ще не сідає на шпагат, ми ставили перед значенням « - ». Тобто в розрахунках ми використовували як плюсові, так і мінусові значення. Згідно результатів підрахунків розтяжки покращили в обох групах майже однаково. Це говорить про те, що як ЕГ, так і КГ приділяли цьому достатньо уваги(див. Табл.7, Табл. 8).

Таблиця 7. Розвиток гнучкості в ЕГ та КГ упродовж експерименту (шпагат правий, см)

Учасники експерименту	До початку експерименту	На завершення експерименту	Зміна показника	t-критерій Стьюдента	p
ЕГ (n=15)	-2,53±2,31	4,33±1,03	6,86	2,713	p<0,05
КГ (n=15)	-5,47±1,45	-0,67±1,97	6,86	2,401	P<0,05

Таблиця 8. Порівняння показників розвитку гнучкості упродовж експерименту між ЕГ та КГ (шпагат правий, см)

Стать	Групи	До експ.	t	p	Після експ.	t	p
Дівчата	ЕГ(n=15)	-2,53±2,31	1,076	p>0,05	4,33±1,03	2,253	p<0,05
	КГ(n=15)	-5,47±1,45			-0,67±1,97		

Щодо лівої сторони, показники змінилися мало, хоча і є невеликі зрушення. Це говорить про те, що при виконанні вправ на полотні, пілоні, виконавці зазвичай добре розвиваються розтяжки на одну ногу, при цьому іншу майже не розтягують. Завдяки проведеному аналізу результатів, розвитку гнучкості обох суглобів слід приділяти однакове значення, для запобігання травм та зміщень у хребті (див. Табл. 9, табл. 10).

Таблиця 9. Розвиток гнучкості в ЕГ та КГ упродовж експерименту (шпагат лівий, см)

Учасники експерименту	До початку експерименту	На завершення експерименту	Зміна показника	t-критерій Стьюдента	p
ЕГ (n=15)	-4,7±1,47	-4,47±1,17	0,23	0,124	p>0,05
КГ (n=15)	3,47±3,69	4,73±3,42	0,83	0,252	p>0,05

Таблиця 10. Порівняння показників розвитку гнучкості упродовж експерименту між ЕГ та КГ (шпагат лівий, см)

Стать	Групи	До експ.	t	p	Після експ.	t	p
Дівчата	ЕГ (n=15)	-4,7±1,47	2,071	p>0,05	-4,47±1,17	2,546	p<0,05
	КГ (n=15)	3,47±3,69			4,73±3,42		

Наступним показником, було виміряно поперечний шпагат, см. На початку експерименту групи були однорідними, різниця не достовірна. ПО закінченню експерименту показники сильно не змінилися в експериментальній групі, натомість в КГ зміни є більш суттєвішими та різниця є достовірною. Тобто заняття з повітряних полотен та пілону позитивно впливають на розвиток кульшового суглобу (табл.11 табл. 12)

Таблиця 11. Розвиток гнучкості в ЕГ та КГ упродовж експерименту (шпагат поперечний, см)

Учасники експерименту	До початку експерименту	На завершення експерименту	Зміна показника	t-критерій Стьюдента	p
ЕГ (n=15)	-5,6±1,83	-2,73±1,39	2,87	1,945	p>0,05
КГ (n=15)	0,6±2,61	3,0±2,29	2,4	2,546	p<0,05

Таблиця 12. Порівняння показників розвитку гнучкості упродовж експерименту між ЕГ та КГ (шпагат поперечний, см)

Стать	Групи	До експ.	t	p	Після експ.	t	p
Дівчата	ЕГ (n=15)	-5,6±1,83	1,945	p>0,05	-2,73±1,39	2,145	p>0,05
	КГ (n=15)	0,6±2,61			3,0±2,29		

Висновки з проведеного дослідження. Завдяки проведеному дослідженню було визначено значний вплив на розвиток гнучкості та силової витривалості в обох групах. Тим не менш експериментальна програма майже не вплинула на розвиток гнучкості спини, а також гнучкості кульшового суглобу ноги, що дає нам змогу зробити висновки щодо необхідності покращення програми та усунення таких недоліків. Тим не менш, можемо сказати, що програма позитивно впливає на розвиток фізичних якостей виконавців. Таким чином педагогічний експеримент дає можливість констатувати позитивний вплив комплексної програми фізичної та технічної підготовки на силову витривалість, гнучкість кульшового суглобу, а також на розвиток їх технічної підготовки при роботі на знарядді, хореографічних, акробатичних можливостей.

Література:

1. Дубогай О., Очагегуєва І. Моніторинг оздоровчо-виховно процесу у молодших школярів. Тези допов. 4-ї Міжнар. наук.конф. „Олімпійський спорт і спорт для всіх: проблеми здоров'я, рекреації і спортивної медицини та реабілітації”. К., 2000. 365 с.
2. Краснова Н. П. Мотивація інноваційної діяльності в підготовці вчителя. Краснова Н. П. Луганськ: вісник Луганського держ. педагог. універ., 2000. №2. 236 с.
3. Присяжнюк С.І. Фізичне виховання молоді. К.: Центр учбової літератури, 2008. 504 с.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. К.: А.С.К., 2004. 192 с.
5. Руденко В. М. Математична статистика. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 304 с.
6. Смоліна О.С. Методичні рекомендації інноваційні-педагогічні технології та організація навчально-виховного і методичного процесів у школі. Кіровоград. 2012. 54 с.
7. Irina Kartaly Pole Dance Fitness. Maidenhead: Meyer & Meyer Sport(UK) Ltd., 2018. 416 p.
8. Steven Santos. Simply Circus. Introduction to Rigging Lyrasand Trapeze Bars. Simply Circus:Inc., 2013.
9. Pony Poison. Simplycircus. Aerialsilk. URL: <http://www.simplycircus.com.au/face-painting--balloons.html> (дата звернення 31.03.2024 р.)

Науковий керівник:

доктор наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Сороколіт Наталія Стефанівна.

РОЗВИТОК СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У ХЛОПЧИКІВ 6-7 РОКІВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТИВНОЮ АКРОБАТИКОЮ

Постановка проблеми. Спортивна акробатика є привабливим і популярним видом спорту, який активно розвивається і має велику популярність завдяки своїм видовищним аспектам. Художня гімнастика як вид спорту, що повною мірою враховує анатомо-фізіологічні та психомоторні особливості дитячого організму, може успішно застосовуватися як засіб не тільки зміцнення та збереження здоров'я, розвитку та вдосконалення рухових здібностей, а й виховання значущих якостей, які необхідні майбутньому житті і подальшій професійній діяльності.

Розвиток силових якостей на заняттях спортивною акробатикою розглядається, як один з видів рухової активності, від яких залежить рівень технічної майстерності, здоров'я, зовнішній вигляд, фізична і розумова роботоспроможність. Заняття спортивною акробатикою також зміцнюють імунну систему, розвивають в людині такі якості, як сила волі, дисциплінованість, цілеспрямованість і витривалість. Ну і, звичайно ж, заняття спортивною акробатикою дарують величезний заряд бадьорості та гарного настрою, поліпшують самопочуття, навіть світогляд, але це тільки якщо грамотно і свідомо підійти до справи, правильно спланувати графік, програму занять і чітко їх дотримуватися [1, 8].

У пошуках інноваційних підходів до організації занять фізичним виховання і спортом з дітьми слід враховувати особливе значення й привабливість для них спортивною акробатикою. Вона дозволяє розв'язати цілий комплекс важливих завдань у роботі з дітьми: задовольнити їх потребу у русі, навчити володіти своїм тілом, мати гарну статуру тощо [7, 8].

Виконання техніки більшості вправ спортивною акробатикою неможливо без певного рівня розвитку всіх фізичних якостей, зокрема сили. Силові якості – це одні з п'яти основних фізичних якостей людини, які відіграють важливу роль на заняттях спортивною акробатикою. Для успішного розвитку силових якостей, насамперед, необхідна теоретична обґрунтованість питання. Необхідні знання для розвитку силових якостей належать до різних галузей знань: теорії і методики фізичного виховання, анатомії, біомеханіки, фізіології. Для знаходження ефективних засобів розвитку силових якостей пропонується комплексний підхід, що поєднує різні області знання, що допоможе виявити причинно-наслідковий зв'язок всіх сторін розвитку силових якостей [7, 8, 10].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні проблема розвитку фізичних якостей знаходиться під увагою фахівців спортивною галузі, педагогів, тренерів, лікарів. Це пояснюється загальним спадом рівня здоров'я, фізичної підготовки дітей різних вікових груп. Постійно йде активний пошук ефективних методик, оптимальних шляхів розвитку силових якостей.

Науково-методична література, містить чимало публікацій що стосуються силовою підготовки дітей шкільного віку. У наукових посібниках детально розкриті основи методики розвитку силових якостей, визначені провідні компоненти тренувального впливу на розвиток сили, дана характеристика засобів і методів виховання силових якостей. Велику увагу приділено техніці виконання вправ на розвиток сили, розглянуто силові якості відносно вікових та статевих особливостей, адаптацію організму при довгострокових і короткочасних навантаженнях та інші [1, 4, 5, 9].

Проблемами організації навчально-тренувального процесу тренування у спортивній акробатиці займалися фахівці: Н.В. Бачинська, А.В. Федоряка, О. Дмитро, Ю. Л. Голяк та інші. Але необхідне вдосконалення методики підготовки дітей, що займаються спортивною акробатикою. На даний час в Україні працюють багато ДЮСШ, клубів і гуртків із спортивною акробатикою, і тому актуальною є проблема забезпечення їх необхідною навчально-методичною літературою і подальше дослідження вже визначених питань. Залишається відкритим питання про співвідношення навантаження на організм спортсменів молодшого шкільного віку, у зв'язку з постійно зростаючими вимогами, навантаженням і стандартами спортивною акробатики. Тому ми вважаємо, що дана проблема є актуальною та потребує детальнішого вивчення.

Мета дослідження: експериментально обґрунтувати та дати порівняльну характеристику системі тренувальних занять, що сприяють розвитку сили у хлопчиків 6-7 років, які займаються спортивною акробатикою.

Завдання роботи:

1. Визначити рівень розвитку сили у хлопчиків 6-7 років, які займаються спортивною акробатикою.
2. Експериментально обґрунтувати та визначити ефективність занять спортивною акробатикою на розвиток сили у хлопчиків 6-7 років.

Для вирішення поставлених задач були використані наступні **методи дослідження:** аналіз та узагальнення літературних джерел, педагогічне спостереження, педагогічні контрольні випробування (тестування), методи математичної статистики.

Викладення основного матеріалу. Дослідження проводилися на базі позашкільного комунального закладу МДЮСШ з опорних видів спорту (відділення спортивна акробатика) м. Дніпра. У дослідженнях взяли участь 10 хлопчики віком 6-7 років, які займаються спортивною акробатикою. Усі акробати мають однаковий рівень підготовки. Всі учасники дослідження попередньо пройшли медичний огляд і

протипоказань до навчально-тренувальних занять не мали. Заняття в групі проводились три рази на тиждень тривалістю 90 хвилин і проводились за традиційною, адаптованою методикою. Проведення навчально-тренувальних занять спиралось на аналіз даних літературних джерел, з опитування і думки тренерів, власний практичний досвід і результати тестування.

Заняття з спортивної акробатики розпочиналися з шикуння, привітання, з ходьби і бігових вправ, загальноорозвиваючих вправ на місці. В основній частині заняття були використані статичні вправи і вправи балансування (стійки, рівноваги, підтримки та їх різновиди). Чимало часу на заняттях приділялось власно акробатичним вправам (різновиди перекидів, перевороти боком в ліво (право), перевороти і т.д.). Закінчували основну частину вправи загальної та спеціальної фізичної підготовки (підтягування, згинання-розгинання рук в упорі лежачи, лазіння по канату, піднімання прямих ніг у висі, виплигування з присіду та ін.). Заключна частина тренувального заняття складалася із вправ на відновлення та домашнього завдання, тренером підводились підсумки заняття. Слід відзначити, що розвитку силових якостей не приділялось більше уваги ніж розвитку іншим фізичним якостям. Розвитку всіх фізичних якостей приділялась однакова увага. Використовувався комплексний підхід до розвитку всіх фізичних якостей, враховувались вікові особливості хлопчиків і рівень їхньої фізичної підготовленості.

Результати дослідження. Наприкінці експерименту нами було проведено остаточне визначення показників розвитку силових якостей у хлопчиків 6-7 років, що займаються спортивною акробатикою. Тестування акробатів проводилося під час навчально-тренувальних занять, за умов спортивного залу з метою визначити підсумковий рівень розвитку силових якостей акробатів 6-7 років. Рівень силових якостей акробатів визначався на основі загальноприйнятих у спортивному тренуванні та спортивній акробатиці тестів. Педагогічне тестування проводилось з метою встановлення ефективності розвитку силових якостей на заняттях спортивною акробатикою. Всі оціночні випробування проводилися після стандартної розминки (12-15 хв.), що включає біг, загально розвиваючі і спеціальні вправи. Після закінчення дослідження була зроблена математична обробка результатів за t – критерієм Ст'юдента, отримані дані були занесені в таблицю 1.

Порівняльний аналіз результатів педагогічного тестування показав, що у хлопчиків 6-7 років, які займаються спортивною акробатикою в тестах по визначенню рівня розвитку силових якостей спостерігається достовірний приріст показників ($p < 0,05$) у всіх тестах, окрім динамометрії ($p > 0,05$). Порівнюючи показники слід відзначити, що: в тесті № 1 результат покращився із низького до нижче середнього; в тесті № 2 результат покращився із нижче середнього рівня до середнього; в тесті № 3 результат покращився, але рівень залишився на низькому рівні; в тесті № 4 показники зросли з низького до середнього; в тесті №5 результат покращився з низького до середнього рівня (табл. 1).

Таблиця 1

Показники рівня розвитку силових якостей у хлопчиків 6-7 років після педагогічного експерименту

№	Тести	До експерименту	Після експерименту	p
		$\bar{X}_1 \pm m_1$	$\bar{X}_2 \pm m_2$	
1	Підтягування, разів	0,6 ± 0,47	1,2 ± 0,28	<0,05
2	Згинання і розгинання рук в упорі лежачи, разів	4,0 ± 2,27	7,5 ± 1,17	<0,05
3	Динамометрія, кг	4,25 ± 1,64	5,0 ± 0,95	>0,05
4	Піднімання прямих ніг у висі, разів	3,5 ± 1,61	15,5 ± 0,52	<0,05
5	Стрибок у довжину з місця, см	91,4 ± 5,98	105,7 ± 3,65	<0,05

Висновки. Досліджено проблему розвитку силових якостей, як важливої складової фізичної підготовленості і виконавської майстерності акробатів 6-7 років, що займаються спортивною акробатикою. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про необхідність активізації наукових досліджень з питань розвитку силових якостей у підготовці юних спортсменів в спортивній акробатиці.

Виходячи із результатів педагогічного тестування хлопчиків 6-7 років, які займалися спортивною акробатикою, ми робимо висновок, що в групі показники рівня розвитку силових якостей зросли. Порівнюючи результати тестування розвитку силових якостей після експерименту нами доведена достовірність різниці між результатами у більшості тестів, що підтверджується порівнянням значень t критерію Ст'юдента ($t > t_{гр}$, $p < 0,05$). Це можна пояснити тим, що на заняттях з спортивної акробатики виконуються вправи силової спрямованості. А також в тренувальних заняттях обов'язково виконуються вправи загальної і спеціальної фізичної підготовки.

Література:

1. Бачинська Н.В. Основні положення технології підготовки й тренувальних навантажень у парній акробатиці на етапах багаторічного вдосконалення. *Збірник наукових праць №3 (31), Міжнародної науково-практичної конференції «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві»* -Дн-вськ: ДНУ ім. О. Гончара – 2015.- С. 224 – 228
2. Власюк О. Деякі проблеми фізичного виховання школярів і сучасні шляхи їх розв'язання. *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ, ДДІФКіС. 2016. – № 3. – С. 30-33

3. Волков Л. В. Теорія та методика дитячого та юнацького спорту. – Вид. 2-е перероб. і доп. – К.: Освіта України, 2016. – 464 с.
4. Ігнатенко А., Федоряка А.В. Вплив занять спортивною акробатикою на розвиток фізичних якостей у хлопчиків 7-8 років. *Збірник наукових праць та матеріалів 2 Всеукраїнської студентської науково-методичної конференції «Неолімпійський спорт: історія, проблеми управління та система підготовки спортсменів»* -Дніпропетровськ: ДДІФКіС – 2016. – С. 43-47
5. Кравченко Л.М., Кушнірюк С.Г. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті: навч. посіб. Бердянськ: БДПУ, 2020. – 76 с.
6. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання: підручник для студентів вищих навч. закладів фіз. виховання і спорту: Т2. Методика фізичного виховання різних груп населення. – К., 2008. – 368 с.
7. Орел Дмитро. Акробатика: теорія та методика викладання, програма, навчально-методичні рекомендації для студентів циркових, сценічних жанрів та хореографії: навчальний посібник / Д. В. Орел. – К.: КМАЕЦМ, 2018. - 153 с.: іл.
8. Спортивна акробатика. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Уклад.; А. І. Сениця, М. М. Сениця, К. М. Кукурудз, Ю. Л. Голяк. - Київ, Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2023. -144 с.
9. Федоряка А.В. Порівняльний аналіз розвитку фізичних якостей у хлопчиків 7-8 років, що займаються у групах оздоровчої спрямованості.
II Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка і сучасні аспекти фізичного виховання» - Краматорськ: Донбаська державна машинобудівна академія-2016. - С. 201-208
10. Шевчук М. А. Спортивний відбір акробатів на основі комплексної оцінки рухових здібностей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.01 "олімпійський і професійний спорт" / Шевчук Марина Анатоліївна – Київ, 2015. – 20 с.

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дарина Габор
(Ужгород, Україна)

НЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Ми живемо у світі, де різні суспільства взаємодіють одне з одним. Це відбувається завдяки тісним економічним, політичним і культурним контактам, які і призводять до мовного обміну між людьми. У зв'язку з цим міняється словниковий склад мови, який безпосередньо реагує на те, що відбувається в реальному світі.

Свідченням життя мови є поява неологізмів в тій чи іншій галузі людської діяльності та створення нових термінів, які переносяться з однієї мови в іншу, дослівно запозичуються з іноземної мови, або отримують власну назву в мові перекладу. Необхідність пояснення нових слів спричинила появу нової галузі знань у лінгвістиці – неології - науки, яка займається вивченням неологізмів.

Слід відмітити, що кожний неологізм проходить певні етапи становлення в суспільстві. Згрупувавши дані, автори виділяють наступні основні стадії:

1. Соціалізація — становлення в суспільстві: слово сприймається посередниками (репортери, вчителі, користувачі інтернету), потім воно фіксується в друкованому вигляді і сприймається широкими масами людей.

2. Лексикалізація — засвоєння мовою: на цій стадії відбувається становлення нового слова в лексиці людей, а також набуття навичок адекватного використання нового слова.

У сучасній лінгвістиці неологізм визначається наступним чином:

1. слово або словосполучення, створене для опису нового предмета чи явища або для визначення нового поняття;

2. нові слова, які з'являються в мові на певному етапі розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцем, їх окремі значення, сполучення слів і вирази, або ці слова вживаються в усіх контекстах, мовних ситуаціях і в авторській мові [3, с. 189].

В. Фляйшер називає п'ять причин створення неологізмів: 1) потреба в найменуванні, 2) мовна економія, 3) потреба в ясності, 4) стилістичні обставини 5) несвідомі стилістичні обставини [1, с. 274]. Вчений зазначає, що існують різні принципи, які застосовують при визначенні неологізмів і їх можна поділити на три групи: 1) семантичні принципи (неологізм визначається як опис нового об'єкта або нового поняття); 2) формальні принципи (найважливішою характеристикою неологізму є "відтінок новизни", тобто певне формальне забарвлення); 3) лексикографічні або лексикографічні принципи (слово, якого немає в словнику, вважається новим словом) [1, с. 71].

Є очевидним, що способи утворення неологізмів на позначення економічних термінів у сучасній німецькій мові є різними. Вони різняться за структурою складових елементів і бувають чотирьох типів (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Типи неологізмів за структурою складових компонентів

Неологізми-новоутворення і їх типи			
Складні слова	Похідні слова деривації	Кореневі слова	Складноскорочені слова, абrevіатури
das Investmentbanking Investmentbanking – здійснення банківських операцій, пов'язаних з купівлею та продажем цінних паперів; der Aktien-Crash – падіння акцій; das Benchmarking - порівняння виробничих процесів, методів управління, продуктів або послуг з метою виявлення недоліків у роботі.	das Controlling - управлінські функції, які виконує керівництво компанії; das Breaking – розрив; das Closing - завершення контракту, набуття чинності; das Advertising – реклама.	der Crash – крах, банкрутство компанії або банку з далекосяжними наслідками; double -подвійний; der/das Event – особлива подія.	die IT-Giganten - професіонали в галузі інноваційних технологій; das/die Dotcom - назва компанії, яка працює переважно через Інтернет; der E-Shop - інтернет- магазин.

Джерело: [6].

Детально розглянемо всі групи неологізмів на позначення економічних термінів.

Складні слова утворюють найбільшу структурну групу і домінують в економічній термінології німецької мови. Складні слова - це два або більше незалежних слова, які об'єднуються, утворюючи нову словесну одиницю. Наприклад: *das Investmentbanking / Investment banking – банківські послуги, пов'язані з випуском та розповсюдженням цінних паперів.*

При утворенні складних слів у сфері економіки дуже продуктивними являються такі частини мови як **іменник** (*die Jobangebote* - пропозиції роботи); **прикметник** (*die Best-Absicherung* - безпека); **прислівник** (*der Turnaround* - поворот, особливо в економічній ситуації компанії, вихід з кризи); **дієслово** (*das Comeback/Come-back* - успішне повернення після тривалої перерви та початок нової кар'єри); **числівник** (*das Ein-Euro-Job* - легка робота, до якої змушені вдаватися безробітні, і за яку вони отримують незначну винагороду (окрім допомоги по безробіттю) [6].

Похідні слова (деривації) - це слова, значення яких змінюється шляхом додавання звуку або складу до кореня слова чи словосполучення. Наприклад: *das Merchandising* – низка заходів зі стимулювання продажів, що вживаються виробником товару (дизайн товару, реклама, обслуговування клієнтів) [6]. Часто вони утворюються за допомогою німецьких суфіксів, таких як – *ing* (*das Advertising*), *-ieren* (*favorisieren, forcieren*), *-ig* (*dortig, mulmig*), *-er* (*der Trickser, der Trader*), *-ung* (*die Digitalisierung*), *-in* (*die Coacherin*), *-en* (*crashen, hoomen*) та іншомовних *-abel* (*komfortabel, profitabel*), *-el* (*nexibel, veritabel*), *-al* (*intentional*), *-ing* (*das Ranking*), *-ur* (*das Treasur*), *-ant* (*rasant, significant*) [6].

До цієї групи належать також так звані афіксальні утворення. Це слова, утворені за допомогою префіксів та суфіксів (*der Insider* - учасник економічної спільноти, *indifferent* – байдужий, без участі, без інтересу) та префіксальні утворення, що складають невелику кількість слів (*der/das Input* - всі засоби виробництва, сировина та продукти, що використовуються на виробничому підприємстві, які надходять з інших галузей економіки) [6].

Кореневі слова - це слова, що складаються з одного кореня. Наприклад: *das Cash* – готівка, оплата [6].

Складноскорочені слова й аббревіатури - це скорочена форма слова або групи слів порівняно з його первісною довжиною. Наприклад: *der PR-Manager* - менеджер зі зв'язків із громадськістю в корпораціях та організаціях [6]. Вчені Д. Коблер-Трілл, А. Грейле, А. Штайнхауер, Г. Вельманн виділяють такі типи аббревіатур: скорочені слова, початкові слова, складові аббревіатури (*das E-Business* - електронний бізнес, *die/das App* - додаток, який можна завантажити на певні мобільні телефони) [6]. Аббревіатури є непродуктивними серед неологізмів бізнес-сектору.

Необхідно зазначити, що неологізми в сучасній німецькій економічній термінології - це переважно дво- або трикомпонентні слова, причому двокомпонентні слова є більш поширеними. (*der Salespromoter* - бізнесмени зі спеціальними знаннями та досвідом у сфері просування продажів; *das Outsourcing* – передача завдань стороннім виконавцям на умовах субпідряду) [6].

Рідше зустрічаються трикомпонентні утворення (*die Weiße-Collar-Kriminalität* - ухилення від сплати податків, хабарництво є менш очевидною злочинною поведінкою, оскільки відбувається у вищих соціальних класах, особливо серед представників політики, бізнесу та промисловості; *das Shareholder-Value* - власний капітал, розподілений між акціонерами, вартість чистих активів).

Як було зауважено вище, глобалізаційні процеси сприяють проникненню іншомовних слів з однієї мови в іншу і сприяють їх поширенню. Брак відповідних німецьких синонімів призводять до появи запозичень з англійської, латинської та італійської мов, гібридизації та неологізмів, які набувають нових значень у німецькій мові.

Англійські запозичення є найпоширенішими і становлять більшість усіх проаналізованих запозичень. Наприклад: *das Payback* - погашення заборгованості, *der Chairman* - голова політичного або економічного органу, особливо парламентського комітету [6].

Причиною використання англіцизмів є нове значення / новий зміст слова, тобто інформаційна функція, міжнародне розуміння, престиж мови-донора, звучання, соціальна репутація, різноманітність [2, с. 187-188].

Особлива увага приділяється так званим гібридним формаціям. Це стосується лексем, які базуються на словах з різних мов. Наприклад: *die Top – down - Methode* (поєднує англійські та латинські слова) - організаційний метод, при якому ієрархічно вищі особи суттєво визначають або впливають на дії групи, стартап-компанії - новоствореного комерційного підприємства [6].

Латинські запозичення (*dato* – сьогодні), французькі (*das Desaster* – катастрофа, крах, катастрофічний провал) та італійські слова (*die Rendite* - рентабельність капітальних інвестицій) зустрічаються рідше [6].

На сучасному етапі кількість лексичних інновацій, у творенні яких беруть участь кілька способів, зростає.

Отже, є всі підстави стверджувати, зміни діяльності людини і надалі будуть вести до появи нових та розширення старих лексичних одиниць, які в свою чергу потребуватимуть фіксації на “мовній” карті світу. Німецька мова, як і багато інших мов, постійно переживатиме так званий “неологічний бум”. А це значить, що в мові з'являтимуться нові слова, які з часом пройдуть усі стадії соціалізації і лексикалізації, тобто прийняття їх в суспільстві, та будуть зафіксовані особливою галуззю лексикології – неологією – наукою про неологізми.

Література:

1. Fleischer W. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache/ Michel G., Starke G. Frankfurt / M.: Bibliographisches Institut, 1993.- 435 S.

2. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. - 4 Aufl. - Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1976. – 363 S.
3. Heller K. Was ist Fremdwort? Sprachwissenschaftliche Aspekte seiner Definition/Impulse für eine Sprachpolitik / Heller K., Bibliographisches Institut, 2002. – S. 184–198.
4. Hoberg R. English rules the world / / Impulse für eine Sprachpolitik / Hoberg R. – Mannheim, Dudenverlag, 2002.– S. 171–183.
5. Kinne M. Der lange Weg zum deutschen Neologismenwörterbuch / Michael Kinne. // Neologie und Korpus / Michael Kinne. – Tübingen: Narr, 1998.
6. Duden – mehr als ein Wörterbuch [Електронний ресурс] // © Cornelsen Verlag GmbH. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.duden.de>.

Науковий керівник:
старший викладач Поляк Мар'яна Тарасівна

Єлизавета Гожуловська
(Херсон, Україна)

МЕТАФОРИ ТА ОБРАЗНІ ПОРІВНЯННЯ У РОМАНІ А. КОНАНА ДОЙЛА «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ»

Метафора – це мовне і мисленнєве явище, що полягає в перенесенні властивостей одного предмета (явища, дії) та його мовного знака на інший предмет (явище, дію) за принципом аналогії або конт-расту. Термін "метафора" вживався в античній Греції. Він походить від грецького слова "μεταφορά" (metaphorá), що буквально означає "перенесення" або "перехід" [1]. Порівняння (лат. comparatio) - це словесний вираз, в якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується шляхом зіставлення його з іншим пред-метом, таким, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вияві [2].

Перша згадка терміну «метафора» відноситься до робіт античних філософів, таких як Арістотель, які використовували метафори для пояснення різних концепцій та ідей. Метафора використовується для порівняння двох різних речей чи понять, які мають схожість у певних аспектах, але не є ідентичними. Образне порівняння також базується на порівнянні, але воно зазвичай використовує слова "як", "немов", "мов", щоб вказати на схожість між об'єктами. Наприклад: "Вона сміялась, як сонце". Також, метафора є фігурою мови і складним мовним зворотом і саме вона є результатом когнітивного (пізнавального) процесу в людському мисленні. Люди намагаються розгадати оточуючий їх світ, шляхом порівняння явищ та знаходження спільних та відмінних рис. Цей процес призводить до того, що первинне значення фрази або слова переноситься на новий контекст у переносному сенсі. Використання метафори, особливо в літературі, впливає як на письменника, так і на читача. Через метафору письменник виражає свої думки, а читач сприймає текст. Отже, метафора та образне порівняння спираються на порівняння, але метафора відзначається більшою абстракцією та використанням переносного значення слів.

Актуальність дослідження полягає в тому, що роман Артура Конана Дойла "Собака Баскервілів" вважається класичним твором детективного жанру, який дотепно використовує метафори та образні порівняння для створення напруження, підвищення загадковості та виразності образів. Дослідження цих літературних прийомів у контексті роману дозволить краще розуміти творчу майстерність автора, його здатність створювати образи, які вражають читача, а також сприятиме розкриттю глибинних смислів та тем, що пронизують твір.

Мета дослідження полягає в аналізі та розкритті ролі метафор і образних порівнянь у романі "Собака Баскервілів" Артура Конана Дойла з метою виявлення їх впливу на створення атмосфери та емоційного напруження, розкриття характерів персонажів, а також підсилення глибини тематики та символіки твору. Це дослідження спрямоване на аналіз творчого використання метафоричних засобів автором, їхнє значення для побудови сюжету та розвитку образів, а також виявлення можливих інтерпретацій та тлумачень метафоричних конструкцій у контексті твору. Це дозволить глибше зрозуміти літературні прийоми, використані в романі, і відкрити нові шари смислу та інтерпретації.

Розглядаючи детальніше використання метафор у літературі, в першу чергу необхідно врахувати сучасні романи. Наприклад:

The hound of the Baskervilles by Arthur Conan Doyle - «I believe you have eyes in the back of your head [3]». - Можна подумати, що у вас очі на потилиці [4]! Переклад цього речення відображає зміст оригіналу, але додає деякий гумористичний елемент, що є типовим для подібних англійських висловів. Проте, в українській мові використання виразу «очі на потилиці» є не таким поширеним і це може незвичайним для деяких аудиторій. Проблематика цього речення та його перекладу полягає саме у сприйнятті метафори. В англійській фразі «eyes in the back of your head» метафора вказує на те, що людина дуже добре відчуває навколишнє середовище і має відмінне сприйняття того, що відбувається позаду неї. Однак, в українському перекладі, хоча він і передає загальний зміст міститься гумористичний елемент, який може змінити тон або інтерпретацію фрази.

The hound of the Baskervilles by Arthur Conan Doyle - «It may be that you are not yourself luminous, but you are a conductor of light [3].» - Якщо, ви не випромінюєте яскравого сяйва, то, в усякому разі ви є провідником світла [4]. В перекладі цього речення читач може сприймати основну ідею, що хоча людина може не мати яскравого внутрішнього сяйва або талентів, вона все одно може впливати на світ навколо себе, розповсюджуючи світло, підтримку чи позитивну енергію. Отже, цей переклад є вдалим, тому що він успішно передає ідею оригіналу, легко сприймається, відповідає культурним нормам та зберігає емоційний зв'язок з читачем.

The hound of the Baskervilles by Arthur Conan Doyle - «A dabbler in science, Mr. Holmes, a picker up of shells on the shores of the great unknown ocean [3].» - Я маю лише певний стосунок до науки, містере Холмс: так би мовити, збираю мушлі на березі неосяжного океану пізнання [4]. Переклад цього речення є вдалим, оскільки він успішно передає образність та метафоричність оригінального вислову. Проте, є деякі виклики з якими міг би стикнутись перекладач. Розуміння метафори - перекладачу потрібно було зрозуміти цю метафору та знайти аналогічний образ українською мовою. Відтворення образності - перекладачу потрібно було знайти такі слова та образи, які б передали образність та виразність вислову в оригіналі.

Після розгляду перекладів метафор у літературі, варто звернутися до перекладу порівнянь, які так само грають ключову роль у передачі ідей та образності тексту. Порівняння допомагають читачеві краще уявити ситуацію та почути голос автора через співвідношення різних об'єктів або понять. Наприклад:

The hound of the Baskervilles by Arthur Conan Doyle - «He was a very tall, thin man, with a long nose like a beak, which jutted out between two keen, gray eyes, set closely together and sparkling brightly from behind a pair of gold-rimmed glasses [3].» - Доктор Мортімер виявився дуже високим, худорлявим чоловіком із довгим носом, який стирчав, наче дзьоб, між сірими, близько поставленими очима, які яскраво поблискували за скельцями окулярів у золотій оправі [4]. Переклад відображає основний зміст оригіналу, але може втратити деяку образність та виразність. В англійській мові слово «beak» вказує на довгий, загострений ніс птаха, що створює чіткий образ. У даному реченні з одного боку кращим варіантом для перекладу «beak» може бути слово «рібця», оскільки воно краще передає форму та загостреність носа, але з іншого боку це менш звичне слово і може вимагати додаткового пояснення контексту для читача.

Дослідивши тему метафори та порівняння в романі та його перекладі, можна підсумувати, що метафора та образні порівняння є важливими літературними засобами, які допомагають письменникам створювати живі образи та передавати складні ідеї. Вони знаходять своє застосування у різних творах та епохах, надаючи текстам свою глибину та виразність. Аналіз метафор та образних порівнянь у романі «Собака Баскервілів» Артура Конан Дойла розкриває їхню важливість у побудові сюжету, створенні атмосфери та розвитку персонажів. Аналіз перекладу метафор та порівнянь свідчить про те, що вдалі переклади здатні передати образність та виразність оригінального тексту, але вони також можуть стикатися з різними викликами, такими як вибір адекватних метафор. Розуміння і адаптація культурних норм і конвенцій мови також важливі для успішного перекладу образних висловів. Дослідження дозволяє краще зрозуміти творчу майстерність письменника та глибокі смисли, закладені в його твори, сприяючи більш глибокому аналізу та інтерпретації літературних творів.

Література:

1. Метафора / Л. В. Кравець // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – URL: <https://esu.com.ua/article-66695>
2. Українська література., Порівняння., [Електронний ресурс] / URL: https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/lib2/teoriya_literatury/36.html
3. "The hound of the Baskervilles" Arthur Conan Doyle., 2004., 246 с. [Електронний ресурс] / URL: http://www.jimelwood.net/students/holmes/hound_baskervilles.pdf
4. «Собака Баскервілів» Артур Конан Дойл в перекладі на українську мову Оксани Донічевої., [Електронний ресурс] / URL: <https://www.ukrilib.com.ua/world/printit.php?tid=737.>, 213 с.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Байша Кіра Миколаївна.

**Алла Давидюк
(Київ, Україна)**

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ТІМБІЛДІНГУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ

У сучасному високотехнологічному світі все більше експертів говорять про необхідність розвивати універсальні навички, які будуть застосовані практично у будь-якій професійній галузі. Такі навички відомі як м'які (гнучкі, надпрофесійні) навички, що становлять протилежність твердим (суворо професійним) навичкам, пов'язаним зі знанням професійного аспекту обраної спеціальності. У статті, що присвячена

аналізу рівня сформованості м'яких навичок у бакалаврів, відзначено попит у сучасному суспільстві на випускників, готових адаптуватися до динамічного середовища, здатних постійно оновлювати знання, вмючих швидко перемикатися з одного виду діяльності на інший та поєднувати різні функції. М'які навички включають широкий комплекс загальних вмінь, що нерозривно пов'язані з особистісними якостями. Такі навички сприяють гармонійному міжособистісному спілкуванню та є важливими у будь-якій професійній галузі. У статті розглядається технологія застосування видів діяльності, спрямованих на формування команди (team-building), у процесі навчання іноземної мови як один із засобів розвитку м'яких навичок у студентів. Team-building (у перекладі з англійської мови — будівництво команди) — термін, що перейшов у галузь освіти з бізнес-лексики. На практиці цей підхід активно застосовується в різних сферах людської діяльності, включаючи освіту, і є чудовим інструментом для зміцнення командного духу

Під час командоутворюючих заходів (team-building) формуються та розвиваються наступні м'які навички:

Основні комунікативні навички (комунікативна грамотність).

Вміння спільно працювати в команді, здатність до співпраці та колаборації.

Навички самоменеджменту та самопрезентації.

Креативність у вирішенні поставлених завдань.

Управлінські навички (лідерство).

Критичність у оцінці своєї роботи, роботи своєї команди та робочого процесу в цілому.

Командоутворюючі заходи також сприяють розвитку емоційного інтелекту, важливість якого визнають багато психологів в останні роки. Під емоційним інтелектом розуміється «сукупність навичок та здатностей людини впізнавати емоції, розуміти наміри, мотивацію та бажання інших людей, а також свої власні, а також здатність керувати своїми емоціями та емоціями інших людей з метою вирішення практичних завдань». Емоційний інтелект вважають провідним елементом формування м'яких навичок, описуючи його як психологічну здатність, що дозволяє розуміти як власні емоції, так і емоції оточуючих.

В. Горбунова, у своєму дослідженні, акцентує увагу на значущості технології тимбілдингу в процесі навчання іноземній мові у вищому навчальному закладі. Вона відзначає продуктивність командоутворюючих заходів, які сприяють сплоченості колективу, навчання кооперації та колаборації, освідомленню себе як цінного члена команди. Такі види діяльності дозволяють залучити кілька аспектів одночасно:

Мовний аспект: засвоєння мовних одиниць відбувається природно, в умовах, які наближені до реальних мовних ситуацій, де студенти використовують мовні та граматичні конструкції та фразеологізми. Отримання знань таким чином відбувається шляхом формування практичних комунікативних навичок.

Виховний аспект: формування відповідальності, командного духу, розуміння того, що успіх роботи команди та результативність безпосередньо залежать від кожного її члена. Здорова конкуренція, яка неминує виникає під час командних заходів, сприяє формуванню правильної уяви про світ та більшої готовності студента до вступу в доросле життя, маючи правильні уявлення.

Підвищення мотивації до навчання, створення позитивної атмосфери на занятті, що робить кожне заняття унікальним у своєму роді.

Залучення кожного учасника у робочий процес: командні активності будуються таким чином, що всі студенти беруть в них рівну участь.

Досягнення ефекту новизни та можливості уникнути монотонності заняття, перевами з боку студентів, переключення на новий, нестандартний вид активності, що передбачає рухову активність.

Нижче подано аналіз командоутворюючих активностей, застосування яких може сприяти формуванню та розвитку soft skills (гнучких навичок) у студентів в рамках дисциплін "Фахова іноземна мова" для майбутніх фінансистів.

Завдання, спрямовані на активну обробку нової лексики.

Створення глосарію: Попросіть студентів скласти глосарій з основними термінами з фінансового планування, такими як "бюджетування", "прогнозування", "контроль витрат", "інвестиції" та інші. Вони можуть надати визначення кожного терміну і скласти короткий розділ, пояснюючи їхнє значення та застосування.

Відтворення сценаріїв: Запропонуйте студентам відтворити сценарії фінансового планування, наприклад, скласти реальний бюджет для певної компанії або визначити оптимальні інвестиційні стратегії на основі вказаних умов.

Створення презентацій: Завдання на створення презентацій з фінансового планування, де студенти мають представити конкретний аспект фінансового планування та його вплив на діяльність підприємства чи особистого фінансового стану.

Порівняльний аналіз: Попросіть студентів провести порівняльний аналіз різних методів фінансового планування або рішень із залучення фінансових ресурсів. Вони можуть обговорити переваги та недоліки кожного підходу та обґрунтувати свої висновки.

Під час даної навчальної діяльності окрім мовного аспекту, розвивається емоційний інтелект: студенти бачать, як їх думку сприймають одногрупники, вчать поважати позицію іншої людини. Також розвиваються комунікативні навички та навички активного слухання.

Завдання для колективного виконання з розмитим, нечітким формулюванням можуть включати: фінансове моделювання та прогнозування (розробка фінансових моделей для прогнозування фінансових

результатів компанії на майбутні періоди; розробка рекомендацій щодо оптимізації фінансових процесів, таких як бюджетування або оптимізація оподаткування); аналіз ризиків та стратегій управління ризиками (вивчення фінансових ризиків, їх класифікація та розробка стратегій для їх управління та мінімізації; фінансовий аналіз конкурентів); фінансова звітність та аудит; етика та корпоративна соціальна відповідальність у фінансах (дослідження етичних проблем у фінансовій сфері та розробка стратегій корпоративної соціальної відповідальності).

Подібні завдання, по-перше, сприяють критичному мисленню: студенти демонструють здатність аналізувати запропоноване завдання, ставити питання, розробляти різноманітні аргументи, застосовувати незалежні продумані рішення. По-друге, нестандартність завдання сприяє розвитку креативності у підході до його виконання. Кожен учасник процесу, маючи своє бачення та розуміння завдання, пропонує свої оригінальні та корисні рішення. Під час таких форм організації навчального процесу обов'язково виокремлюється лідер команди, здатний правильно оцінити важливість запропонованих ідей та адекватно їх представити. Таким чином, більш активні студенти навчаються проявляти свої лідерські якості, брати на себе відповідальність за результат роботи.

Завдання зі зміною умов та протиріччями, спрямовані на розвиток гнучкості мислення. О. Степанов та співавтори визначають гнучкість мислення як "здатність вільно розпоряджатися вихідним матеріалом, встановлювати асоціативні зв'язки та переходити в поведінці і мисленні від явищ одного класу до інших, часто віддалених за змістом". Розвиток гнучкості мислення у студентів полягає у розвитку вміння змінювати запланований план дій відповідно до умов які змінюються для вирішення поставлених завдань. Здатність до гнучкого мислення дозволяє вирішувати виникаючі життєво важливі нестандартні задачі, знаходити шляхи розв'язання проблем, творчо підходити до розв'язання задач. Наприклад, в рамках теми "Баланс між роботою та особистим життям" студентам пропонується поділитися на дві групи для проведення дебатів на теми: "Робота з дому" та "Робота в офісі". Потім студентам пропонується помінятися ролями та захищати протилежну позицію. Особливий інтерес подібні дебати набувають, коли позиція, яку потрібно захищати, не співпадає з власною. Такий підхід навчає студента гнучкості мислення, вмінню відчувати зміни та бути готовим адаптуватися до світу який стрімко змінюється.

Проведення інтерактивних занять за методом кейсу. У дослідженні, присвяченому особливостям використання кейс-методу, автори визначають цей спосіб взаємодії як надання студентам можливості самостійної діяльності "у створеному штучному професійному середовищі на іноземній мові, яке об'єднує теоретичну підготовку та практичні навички, необхідні для творчої діяльності майбутнього фахівця". Заняття за кейс-методом організовані у формі моделювання реальної ситуації в межах визначеної теми та з використанням активної лексики. Під час проведення занять з використанням кейс-методів застосовується активне навчання, при якому конкретні життєві ситуації є основою для організації процесу заняття, під час якого формується проблема та проводиться пошук варіантів її вирішення з подальшим розбором. Оскільки заняття максимально наближені до реальних умов, у студентів з'являється можливість проявляти та розвивати *soft skills*, які були б важливими для них у реальному житті, тобто свого роду репетиція "дорослого життя": креативність у підході до розв'язання завдань, гнучкість, адаптивність, вміння встановлювати взаємини та інше. Прикладами кейс-занять для майбутніх фінансистів можуть бути:

1. Кейс-студія "Стратегічне фінансове планування": Студентам дається кейс про компанію, яка стикається з фінансовими проблемами. Вони повинні аналізувати фінансові звіти, враховуючи змінні умови та розвиток ситуації, і розробити стратегічний фінансовий план для компанії.

2. Кейс-студія "Фінансовий аналіз підприємства": Студентам дається кейс про підприємство, і вони повинні проаналізувати фінансові показники, щоб зрозуміти фінансовий стан компанії. Вони мають виявити проблемні аспекти та запропонувати рекомендації щодо поліпшення ситуації.

3. Кейс-студія "Управління ризиками": Студентам дається кейс про компанію, яка стикається з різними фінансовими ризиками. Вони повинні ідентифікувати ризики, оцінити їх вплив та розробити стратегії для управління ними.

Цікавим варіантом тимбілдингу під час вивчення іноземної мови є введення об'єднуючих традицій у групах. Оскільки групи, в яких відбувається навчання іноземної мови, зазвичай є невеликими, такий вид активності не складається в реалізації і зазвичай є популярним серед студентів і приваблює їх, оскільки передбачає більший інтерес одне до одного, більш тісне знайомство з одногрупниками, формування довірливої камерної атмосфери. До таких видів активностей можна віднести: проведення вікторин, круглих столів, дебатів, обговорення новин, вікторин.

Аналіз наведених вище прикладів проведення командоутворюючих активностей у студентському середовищі демонструє важливість використання цієї форми проведення занять з точки зору розвитку *soft-skills* та формування у студентів корисних для майбутньої професійної діяльності установок. Зазначені активності сприяють формуванню та розвитку наступних м'яких навичок: комунікабельність, навички активного слухання, вміння встановлювати міжособистісні відносини, гнучкість та креативність мислення, адаптивність та здатність працювати в змінних умовах тощо. Не менш важливо, що такі заняття сприяють підвищенню мотивації до навчання: інтерактивний аспект додає різноманітності, заняття стають нестандартними та цікавими. Високий рівень мотивації у студента — це запорука успішного навчання, швидкого розвитку професійних навичок. Правильно мотивований студент здатний досягати високих результатів, швидкого прогресу в роботі, бути спрямованим на успіх у подальшому кар'єрному зростанні. Розвиток гнучких навичок, а саме: вміння адаптуватися до змін, здатність до ефективної колаборації та

кооперації, виявлення лідерських якостей дозволить студентам у майбутньому не лише безболісно пережити перетворення, стрімко відбуваються у сучасному світі, але й отримати конкурентну професію.

Література:

- Matter More Than IQ Bantam Books, New York, - 2020
2. Психологічна енциклопедія /Автор-упор. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
 3. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. Вісник НАДУ. 2015. №2. С. 19-28.
 4. Горбунова В.В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 380 с.
 5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

**Алла Давидюк, Оксана Маришук, Аліна Слезенко
(Київ, Україна)**

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО УЧАСТІ В НАУКОВИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ

В останні роки відзначається зростання зацікавленості студентів у науково-дослідницькій діяльності, здійсненні іншомовної проектної діяльності наукового характеру та участі в заходах наукового спрямування. Ця тенденція зумовлена спрямованістю сучасного студента, що навчається навіть на рівні бакалаврату, на досягнення високих результатів у своїй науково-професійній діяльності, одним з форматів якої є участь у науковій конференції. Це передбачає дві можливі форми: підготовку виступу на науковій конференції (академічна презентація) та написання статті дослідницького характеру. Мета цієї роботи полягає в розгляді особливостей наукової статті як писемної форми мовленнєвої продукції, спрямованої на узагальнення результатів дослідницької діяльності студента засобами іноземної мови.

Написання наукової статті характеризується, насамперед, діяльністю аспірантів та студентів магістратури, тоді як для студентів бакалаврату вона представляє собою вид діяльності, який не передбачений вимогами робочої програми дисципліни (РП). Ми опишемо використовувати методику прискореного володіння навичками написання наукового тексту. В її основі лежать два принципи і дві освітні траєкторії: 1) від академічного читання до академічного письма, і 2) від структури речення до структури абзацу та структури повноформатного зв'язного тексту. Методика апробована на заняттях з дисципліни "Фахова іноземна мова" та показала хороші результати.

Підготовка наукової статті студентами третього курсу бакалаврату здійснюється в рамках іншомовної проектної діяльності, яку студенти проводять протягом двох семестрів. У процесі реалізації проектної діяльності студенти обирають тему дослідження, яка співвідноситься з предметною спрямованістю освітньої програми, обґрунтовують її вибір, акцентуючи теоретичну та/або практичну значимість, та підбирають автентичні джерела іноземною мовою. Потім вони проводять відбір матеріалу і його часткове реферування, оформлюють посилання на використані джерела, після чого переходять до складання своїх власних текстів на дану тему, які оформлюються на кількох етапах.

Складання власного мовленнєвого продукту починається з формулювання основних ідей, які студенти планують розглянути у ході дослідження. Основні ідеї формулюються спочатку у вигляді словосполучень, які представляють собою план дослідження. Після цього словосполучення переводяться у розряд речень, а потім вони розгортаються у тези по три-чотири речення кожна. І, нарешті, на завершальному етапі студенти переходять до написання зв'язного логічно завершеного тексту, що має коротку вступну частину та висновок, в якому узагальнюється все сказане в роботі та робиться загальний висновок. Кожен етап роботи проводиться під контролем викладача, який спочатку показує на прикладі, як реалізується кожен етап роботи з написання тексту.

В рамках іншомовної проектної діяльності студенти виконують наступні дії для складання зв'язного академічного тексту, що показує траєкторію формування навичок, необхідних для вербальної діяльності. Перш за все, вимоги РП передбачають написання розгорнутої анотації (Summary) результатів власної дослідницької діяльності. Однак багато студентів обирають більш складний писемний мовний продукт: наукову статтю. Протягом двох семестрів студенти працюють над цим завданням, що дозволяє кафедрі іноземних мов факультету фінансів щороку проводити студентську наукову конференцію. Роботи студентів, які посіли призові місця публікуються у збірнику студентських наукових статей КНЕУ.

Підготовка студентів до написання наукової статті включає ряд об'єктивних труднощів. По-перше, далеко не всі студенти, які висловлюють бажання написати статтю, насправді здатні це зробити. Основним чинником, що стримує, є низький рівень володіння іноземною мовою. По-друге, у студентів бакалаврату відсутній досвід написання статей рідною мовою, на який можна було б опиратися. По-третє, цей вид діяльності виходить за рамки програмних вимог. По-четверте, весь навчальний процес відбувається в умовах обмеженого часу. По-п'яте, більшість студентів орієнтуються на підготовку розгорнутої анотації, через що навчання написанню статті не має масового характеру. Всі ці фактори слід враховувати при

організації процесу навчання, який повинен бути комплексним, ефективним і на заключному етапі реалізовуватися у форматі індивідуальної роботи зі студентами. Крім того, навчання потребує високого рівня кваліфікації самого викладача, який повинен володіти необхідними компетенціями і мати власний досвід написання статей.

Проте вдало побудована методика навчання здатна вирішити багато проблем. Під час розробки такої методики ми виходили з необхідності сформувати у студентів здатність складати академічний текст в цілому, дотримуючись всіх його структурних, змістовних і лінгвістичних особливостей. Орієнтиром для нас є реферативна діяльність, логіко-змістовна обробка тексту та використання професійних текстів, складених носіями мови, як зразка. Усебічний аналіз тексту дозволяє сформувати ту базу, на основі якої будується методика створення власної мовленнєвої продукції. Саме в цьому полягає дотримання першого принципу: від академічного читання до академічного письма.

Друга освітня траєкторія передбачає послідовне оволодіння елементами тексту: структурою різних типів речень, логічною структурою побудови абзацу як одиниці думки автора і лише після цього структурними і змістовними особливостями повноформатного зв'язного тексту. Основними механізмами роботи з текстом є компресія (compression) і розширення (extension), які здійснюються на рівні речення, абзацу і цілого тексту. Оволодівши здатністю написати академічний текст, студенти переходять до роботи з різними форматами академічного тексту, які будуються за принципом "від простого до складного" і формують наступну послідовність, або освітню траєкторію: тези (Thesis statements), розгорнута анотація (Summary), коротка анотація (Abstract), наукова стаття (Scientific Article). При цьому доцільно починати навчання складанню зв'язного тексту з такого нейтрального формату, який передбачає написання "есе наукового характеру" (Science essay), що не вимагає проведення власного наукового дослідження. Переходячи до навчання написанню наукової статті, ми повинні мати на увазі змістовні, структурні і лінгвістичні особливості, які не лише є предметом навчання, але й предметом усвідомлення і цілеспрямованого формування. Вони ґрунтуються на вимогах до цього формату академічного письма, що є одним з найбільш складних для засвоєння. Сформульовані нижче положення містять найбільш суттєві особливості, на засвоєння яких спрямований процес навчання.

Наукова стаття відображає результати наукового дослідження, проведеного самим автором в рамках проектної роботи, і базується на аналізі автентичних наукових джерел (статті у наукових журналах, монографії, тези доповідей на наукових конференціях).

Наукова стаття має стислу назву (не більше 8–10 слів), яка співвідноситься з основною ідеєю, сформульованою автором.

Проблема, розглянута автором, має можливо міждисциплінарний характер і співвідноситься з тематикою освітньої програми і деякими лінгвістичними аспектами, пов'язаними, наприклад, з формуванням термінологічного глосарію.

Наукова стаття характеризується інформативністю, актуальністю, новизною постановки проблеми і базується при цьому на проведених раніше дослідженнях інших авторів.

Наукова стаття має чітку універсальну структуру (вступ, основна частина, висновок) і характеризується логічною послідовністю і зв'язністю. Основна частина при цьому також структурована і містить стислий огляд наукової літератури, короткий опис дослідження і використовуваних методів, аналіз і обговорення результатів проведеного дослідження і основні висновки, до яких приходять автор.

Наукова стаття має чітко написаний вступ (один-два абзаци), в якому обґрунтовується вибір теми, її актуальність та значущість, формулюється мета дослідження та основні завдання.

Будь-яка наукова стаття завершується написанням висновків, які містять узагальнення основних ідей, висновки автора та вказують на важливість проведеного дослідження та сферу його можливого застосування.

Стаття має грамотно написану анотацію на двох мовах, яка, як правило, містить обмежену кількість слів (зазвичай 40–50 або 100–120).

Після анотації в статті наводиться перелік ключових слів (7–8), що відображають основні концептуальні поняття.

Стаття завершується бібліографічним списком, оформленим за всіма існуючими вимогами, включаючи джерела іноземними мовами.

Суттєвим елементом методики навчання є опора на компетентнісно-діяльнісну модель самого виду діяльності, яка складається на основі визначення загальності та послідовності вербальних дій, необхідних для здійснення самої діяльності. Аналіз вербальних дій, через які реалізується академічне письмо, показує, які знання та навички необхідні для оволодіння цим видом діяльності. Цікаво, що кожен формат академічного письма має свою специфічну компетентнісно-діяльнісну модель. Її дуже зручно використовувати при складанні поетапних інструкцій для студентів, які спеціально розробляються для кожного окремого формату академічного письма.

Поміж основними принципами та траєкторіями навчання існують ще зони, які вимагають підвищеної уваги в процесі навчання. Це ті випадки, в яких студенти найчастіше роблять помилки при написанні академічного тексту, і особливості, які викликають великі труднощі при освоєнні. Передусім, це розуміння тексту як єдності трьох планів: плану предметного змісту, плану смислового змісту та плану мовленнєвого і мовного оформлення, кожен з яких потребує особливої уваги. Так, в процесі навчання необхідно акцентувати увагу на оволодінні способами підтримання інформаційної насиченості, логічності та зв'язності

всього тексту та кожного абзацу. Зоною підвищеного ризику є мовні особливості наукового тексту: лексичні, граматичні, стилістичні, орфографічні та пунктуаційні. При цьому структура речення, узгодження між членами речення, використання придаткових речень та складних граматичних конструкцій потребують, як правило, найбільшої корекції.

Окремі структурні елементи статті, такі як вступ, висновок, анотація, ключові слова і бібліографічний список, а також вимоги до їх написання, потребують особливої уваги. Тема редагування тексту також заслуговує на окреме обговорення, оскільки більшість студентів не володіють достатніми навичками.

Аналіз використаної нами методики навчання дозволяє зробити декілька важливих висновків. По-перше, запропонована методика повністю відповідає описаним у науковій літературі особливостям академічного письма. Вона враховує накопичений досвід з навчання цьому виду діяльності в сукупності з різноманітними аспектами, починаючи від специфіки написання академічного тексту і закінчуючи правилами використання наукових джерел.

По-друге, запропонована методика спрямована на контингент студентів, які мають незначний досвід наукової діяльності та написання академічних текстів.

По-третє, методика дозволяє швидко оволодіти всіма необхідними навичками академічного письма.

По-четверте, навички, здобуті на заняттях з іноземної мови, можуть бути використані студентами на більш високих рівнях освіти і є фундаментальною основою для їх подальшої професійної та наукової діяльності.

Всі зроблені висновки підтверджують, що дана методика може бути ефективно використана для підготовки студентів бакалаврату до участі в наукових конференціях і написання статей, а також може послужити основою для розробки більш глибокої методики навчання студентів магістратури і аспірантури навичкам академічного письма.

Література:

3. Writing & Research Skills. Course Book. — ISLC University Reading. Garnet Education, 2012, 152 p.
5. Бабенко Т. Теоретична модель навчання академічного іншомовного письма
6. Байдак Л. І. Анотування та реферування як ефективні прийоми роботи з іншомовною фаховою літературою [Електронний ресурс] / Л. І. Байдак

**Назира Сайбекова
(Алматы, Қазақстан)**

А. БАЙТҰРСЫНҰЛЫӘЛІПБИИНДЕГІДЫБЫС ЕРЕКШЕЛІГІ

Сөз көп мағыналы құбылыс. Таңба болса дербес өмір сүріп, өзі белгілеп тұрған затпен тікелей байланыста болмайды деген пікір де айтылады. Мысалы, «а» дыбысы дербес емес, өйткені оның әр түрлі фонетика-семантикалық жүгі болады. Сондай-ақ, дыбыстың мағынасының да өзіндіктарихы бар екен, сол мағына арқылы ол фонетикалық және лексика-семантикалық жүйеде байланыс жасайды. Сондықтан тіл элементін кездейсоқ деп тануға болмайды. Этнограф-ғалым Леви-Стростың пікірінше, тіл-мәдениетті игерудің ең тиімді жолы әрі жүйелі мәдени құбылыстың жетілген түрі. Соған байланысты қоғамдағы ғылым, өнер, дін, басқа да қоғам сананың көріністері тілге негізделген мәдени құбылыстар [1, 43]. Қазақ фонологиясында дыбыстардың бір-бірінен айырмасын іздеп, оларға сипаттама жасау тұңғыш тіл маманы А. Байтұрсынұлының зерттеулерінен басталады. А. Байтұрсынұлы қазақ фонетикасының іргелі ұғымдарын жүйелеп берді. Әрбір ұғымды қатаң терминологиялық мәнде көрсетіп, оларды арнайы атаулармен атады. Қазақ фонетика ғылымының айырым белгі терминдерін жасап, жүйелеп қалыптастырды [2, 93]. Сингармонизм тек дауыстылардың үндесуі ғана емес, сөзді құрап тұрған барлық дыбыстардың біркелкі не жуан, не жіңішке болып үндесуі екенін соңғы кездердегі зерттеулерде жиі айтылады. Оның үстіне бұл үндестік қазақтың төл сөздеріне және ертеректе енген кірме сөздерге, олардың бір буынды түрлеріне де, көп буындыларына да тән екендігі көрсетіледі, яғни сөздің қалау таңбаланғанына қарамастан, ішінде жуан-жіңішке дауысты дыбыс әріптері жазылғанмен, тұтасымен не жуан, не жіңішке дыбысталуы тиіс [3, 23]. Қазақтіліндегі сөздер сингармониялық тембріне қарай жалпы төрт түрде үндеседі: олар жуан, жіңішке, еріндік, езулік. Мысалы: замзам, даража, ғайрат, рахмат, хұрмет, хамыд, хайран секілді сөздер тұтасымен жуан айтылып, олардағы дыбыстар зәмзам, дәреже, қайрат, рақмет, құрмет, қамыд, қайран болып үндесетіндігі жуан-жіңішкелікке байланысты үндесу болса, ал еріндік-езулік дыбыстардың бір-біріне ықпалына қарай болатын гармония ерін үндестігі деп аталады. Сөздердің жазылуы мен дыбысталу (айтылу) сазы бірдей бола бермейтіндігі і әрпімен келген сөздерге байланысты берілген мысалдардан нақты байқалады. Негізі бұл ый, ій, йу, йа, ұу, ір деген дыбыстар қосындысы (тіркесі) арқылы таңбалады. Мысалы: ый, ій дыбыстар қосындысына берілген мысалдар айтылуда – сыйыр, мый, тыйын, тійін, қыйсық, қыйсын, жыйын, жыймақ болса, ал жазылуда – сиыр, ми, тиын, тиін, қисық, қисын, жиын, жимақ болады. Ал, йу, йа, ұу, ір дыбыстар қосындысына берілген мысалдар айтылуда

–айу, байу, тайу, айа, аяз, тайа, тайаз, тайар, ұуық, ұуыз, ұуыс, ұуақ, сұу, тұған, тұуысқан, жууан, ірет, іретінше болса, ал жазылуда –аю, баю, ая, аяз, тая, таяз, таяр, уық, уыз, уыс, уақ, су, туған, туысқан, жуан, рет, ретінше болады [4, 39]. Мұнда ауызекі тіл мен жазбаша тілдің арасындағы А. Байтұрсынұлы айтқан сәйкестік орын алады десек болады. А. Байтұрсынұлы «Жаңа мектеп» журналында 1928 жылы жарияланған «Қай әдіс жақсы?» атты мақаласында дыбыстар мен әріптер арасындағы сәйкестікке тоқталады. Дыбыстар мен әріптер арасында сәйкестік күшті болғандықтан, сөзінің жазылуы мен айтылуының арасында да сәйкестігі күшті. А. Байтұрсынұлы дыбыстар мен әріптер арасындағы сәйкестігі күшті жазуға қазақ пен қырғыз жазуын жатқызады. Қазақ пен қырғызжазуында дыбыс басына арналып әріп алынған, әріп таңылған дыбыстан қайдатұрса да айрылмайды дейді. Сөздері жазылғанда көбінесе-ақ сөзінің ішінде естілетін дыбысына қарай жазылады. Мысалы, орыста бір сөз дыбысына қарай жазылып, он сөз дыбысына қарамай жазылатын болса, қазақта он сөз дыбысына қарай жазылып, бір сөз ғана дыбысына қарамай жазылады. Қазақ тіліндегі емле дыбысша емлеге жататындықтан, сөздің ішіндегі дыбыстарын дұрыс айыра білу керек деген тоқтамға келеді [4, 360]. Сонымен қатар, А. Байтұрсынұлының «Тіл тағылымы» оқу құралында берілген мысалдарға тоқталатын болсақ, мысалдардың барлығында ауызекі тіл мен жазба тілдің арасындағы сәйкестік орын алады. Қазіргіемлемізге сәйкес сөздерді буынға бөлуде қандай сәйкессіздіктер мен сәйкестіктер орын алады деген сауалға келер болсақ, сиыр, ми, тиын, тиін, жиын, жима деген мысалдар бойынша дұрыс буынға бөліну реті: сы-йыр, мы-й, ты-йын, ті-йін, жы-йын, жы-йма деген сөздерде қазақ тілінің буынға бөлу заңдылығы бойынша екінші, үшінші буындардың еш уақытта дауысты дыбыстан басталмауы керектігін, тек дауыссыздан немесе үнді (сонор) у, й дыбыстарынан басталуын негізге алуымыз керектігін А. Байтұрсынұлы атап айтқан еді. Сондықтан да, емле ережемінде сиыр/сыйыр, ми/мый, тиын/тыйын, тиін/тійін, жиын/жыйын, жима/жыйма болып буынға бөлу орын алатындығын айта кеткім келеді. Бір сөзде фонемалардың саны аз да, көп те болуы мүмкін, бір сөз екінші бір сөзден өзгеше болуы үшін барлық фонемалардың өзге болуы шарт емес. Бір сөз басқа сөздерден фонемасының саны жағынан, сапасы жағынан және сөздегі орын тәртібі жағынан өзгешеленуі мүмкін [5, 282]. Мысалы, аяз, таяз, саяз, баю, аю. Осы мысалда берілген аяз деген сөз а фонемасынан басталса, таяз деген сөз т фонемасынан, ал саяз деген сөз с фонемасынан басталады. Ал, баю деген сөз б фонемасынан басталса, аю деген сөз а фонемасынан басталады. Аталған мысалдарда сөз мағынасының ерекшелігіне негіз болып тұрған бастапқы фонемалар болып табылады, сөздердің бірінші дыбыстары мағына ажыратушы қызметін атқарып тұр. Әрбір екі сөздің өзгешеленуі ортақ (өзінің сапасы мен саны жағынан да, ол фонемалардың орын тәртібі жағынан да айырмашылығы жоқ). Жоғарыда берілген мысалдар қазақ сөздерінің фонетикалық бірлігі сингармонизм екендігін дәлелдеп дәйекті түрде мысалдар болып табылады. Қазақ тіліндегі үндесім, үндестік әуезі ауызекі тіл мен жазба тілде сақталған жағдайда ғана сол тілдің заңдылығы сақталады. А. Байтұрсынұлы қазақ тілінде дыбыс негізінде сауаттандыру әдісінің негізін салушы. А. Байтұрсынұлы «Әліпби» оқу құралында сүгіреттерді бере отырып, сүгіреттердің нәрселердің атын көрсететін баспа да, жазба да сөздер берген. Сонымен қатар, сол сөздерге ұқсас басқа да сөздер, балаларға үйретілген әріптерден жасалған сөздер, сөздерден жасалған сөйлемдер, сөйлемдерден жасалған қысқа-қысқаәңгімелер берілген. Яғни, А. Байтұрсынұлының «Әліпби» оқу құралында берілген мысалдарды шағындап алған сөзінің сандары, сөздерінің түрлері, сөздерінің орналасуы және оқытуға алынған әңгімелері тұрғысынан қарастыруға болады.

А. Байтұрсынұлы – өзінің бүкіл саналы өмірін қазақ жазба тілін лексикалық шұбарлықтан, басқа тілдердің синтаксистік ықпалынан тазартумен айналысып, қазақ тілі ғылымын дамытқан ірі ғұлама. А. Байтұрсынұлы қоғам, ғылым және мәдениеттің өркендеуі жазуарқылы іске асатынын жақсы түсінді. Ғалым сауатсыздықты жою үшін әріп, оқулық мәселесін кезек күттірмейтін мәселе екенін біліп, 1910 жылдан бастап, араб жазуының қазақ тілі үшін қолайлы емес жақтарын түзеп, оны тілдің дыбыстық ерекшеліктеріне сай етіп, сингармониялық ұлттық әліпби түзеді. Әліпби түзген, тыныс белгілерін нақтылаған, жазу үлгісін көрсетіп, графема мен фонема арасындағы сәйкестікті терең талдап қарастырған А. Байтұрсынұлы емле тәртібіне, тіл жүйесін оқытуға да ерекше мән береді. Әлем халықтарының емле жүйесінен мол хабары бар ғалым, қазақ сөзінің ішкі болмысына сай келетін жүйені, дұрыс сауаттандыратын емлені қажет санайды. «Сауаттылық негізі жазу» деген жолды берік ұстана отырып [4, 362], «жазу–әріптердің сүгіретін сала тізу, оқу–әріптердің дыбыстарын айта тізу» екенін нақтылайды. А. Байтұрсынұлының төте жазуының қазақ қоғамындағы маңызын айқын көрсеткен Т. Шонанов болды. Ол өзінің «А. Байтұрсынов халық ағарту және әдебиет саласында» деген мақаласында былай дейді: «Болашақ ұрпақты молдалардың дүмше дым білместігінен, миссионерлердің жаңашылдығынан құтқару үшін Ахаң жалғыз күресті. Оның жаңа қазақ алфавитін жасауы іс жүзіндегі ішкі және сыртқы жаулармен күресінің көрінісі болатын, біздің тіліміздегі барлық дыбыстарды сақтай отырып, дыбыс үндестігінің заңдылықтары бойынша жаңа әріптер белгілеп, ана тілінің синтаксисі мен этимологиясын жасап шықты. Ол қазақ тілінде қолданылмайтын мүлдем қажетсіз 12 араб әрпін әліппеден алып тастады. Бұл жазу емлесіндегі көптеген қиыншылықтарды жойды. Сондықтан да Ахметтің жаңа алфавиті мен жаңа әліппесі біздің мәдени өркендеуімізге зор пайдасын тигізетін құбылыс еді. Жаңа алфавит тілдің таза сақталуына мүмкіндік туғызды. Жаңа алфавит әлемді мәдениетпен араласа түсу жолын жеңілдетте түсті» [6, 24]. Тілдің қарым-қатынас қызметі жеке бірліктер түрінде емес, өзара хабар алмасатын саналы әрекет түрінде жүзеге асады. Өзара хабар алмасатын саналы әрекет түріне ауызекі сөйлеу тілі мен жазбаша сөйлеу жатады. Ауызша және жазбаша сөйлеудің сыртқы (дыбыстау) және ішкі (мағына) жағы болады. Орфоэпиясы бірдей сөздерді сөйлеу үдерісінде ажырату қиын болғанмен, жазуда

ол анық көрініп тұрады. Мысалы, аяз –айаз, таяз –тайаз, баю –байу, аю –айу. Яғни, жазуда аяз, таяз, баю, аю деп жазылған-мен, ауызекі сөйлеу үдерісінде айаз, тайаз, байу, айу болып айтылады. Ауызекі сөйлеу тілінде мазмұндық –мағыналық құрылымын сақтап айтылуы қазақ халқының дыбыстық үндестігін ғасырлар бойы сақтап қалғандығының нәтижесі. Ал, А. Байтұрсынұлы қазақ халқына тән ұлттық дыбысталу ережесін негізге ала отырып жасаған әліпбиі нағыз грамматологиялық еңбек болып табылады. Сонымен, жазу – адамның ой-пікірін, хабарлап айтқысы келген сөзін, мағлұматын таңбалар арқылы жеткізуді қамтамасыз ететін белгілер жүйесі. А. Байтұрсынұлының «Тіл құрал» оқу құралында бір буынның ішінде бірнеше дыбыс болатындығы, мысалы: не?, же, мә!, ат, аш деген сөздер қатарында бір-бір буын бар екендігі айтылады. Мұндағы әр буында екі дыбыстан бар, мысалы: бірінші дыбыс «н», екінші дыбыс «е». Сонымен қатар, бір дыбысты буындар да бар болып табылады, мысалы, а-ра, а-та, а-ғу, а-су, а-зу, а-сы деген сөздердің бірінші буындарында бір-бір дыбыстан, екінші буындарында екі-екі дыбыстан бар. Дыбыс таңбасы хәріф деп аталынса, сөз ішінде хәріф, ал айтқан сөзішінде дыбыс бар. Дыбыс пен хәріф екеуі екі басқа нәрсе. А. Байтұрсынұлының «Қазақша алифба» оқу құралында берілген мысалдарды қарастыратын болсақ, а дыбысына байланысты мынадай мысалдар берілген. Ар, ара, аз, аза, зар, азар, араз. Ал, с дыбысына байланысты келесідей мысалдар беріледі. Ас, аса, асар, сал, сала, сапар, ал, ала, алас, сас, саса, сасар, саз, сазар, рас. Мұнда дыбыс айырту мақсатында тұқымдас сөздер алынған. Тұқымдас сөздердің дыбыстарының көбісі бірдей болады. Дыбыстарды айырту барысында жаңа үйретілген сөздер тұқымдастығына қарай сұрыпталып, бірінің астына бірі сатыланып жазылады. Балалар соларды қайталап оқу барысында сөздердің барлығында кездесетін ортақ дыбыстардың үні де, әрпін де айыратын болады. Сөз дыбыстан құралған нәрсе болғандықтан, оның дыбыстары жағымды да, жағымсыз да болып құралуы мүмкін. Сөз ішінде дауысты-дауыссыз, жарты дауысты дыбыстар араласып тіркесе келеді. Бір сөзде дауысты дыбыстар, ал бір сөзде дауыссыз дыбыстар көп келеді. А. Байтұрсынұлы төте жазуының сөйлеу тілін таңбалаудағы маңыздылығы сингармофонемаға тікелей байланысты. Егер, фонема жуан болатын болса, оған жалғанатын дыбыс та жуан, егер фонема жіңішке болса, оған жалғанатын дыбыс та жіңішке. Дауыссыз дыбыстар дауысты дыбыстарға бағынатын болғандықтан, А. Байтұрсынұлы сингарможуан, сингарможіңішке дыбыстарды бір сингармофонеманың құрамында қарастырған, сөз әуезділігі мен сөйлеу әуезділігін сөздердің бойында сақтап қалуға да айрықша назар аударған. Әуезділік сөздің ішіндегі дыбыстардың үндері құлаққа жағымды болып естілуін айтамыз. Сөздің үні құлаққа жағымды болуы дыбыстарының тізілуі түрінен, сөйлеудің үні құлаққа жағымды болуы сөйлемдердің тізілуі түрінен. Сөздің әуезділігі ішіндегі дауысты-дауыссыз дыбыстар оңтайлы орналасуынан болады. Дауысты дыбыстар мен дауыссыз дыбыстар аралас келмеген жерде, яғни кілең дауысты дыбыстар яки кілең дауыссыз дыбыстар қатар келген жерде сөз айтуға оңтайлы болмайды [7]. А. Байтұрсынұлының «Қазақша алифба» оқу құралында а дыбысы дауысты-дауыссыз тіркес құрамында берілген. Мысалы: ар, ара, аз, аза, зар, азар, араз. Сонымен қатар, «Қазақша алифба» оқу құралында әрбір әріпке берілген мысалдардағы дыбыс тіркесімінің дауысты-дауыссыз дыбыстар болып орын алуы сөз әуезділігі мен сөйлеу әуезділігін сөздердің бойында сақтап қалуына, сонымен қатар, тұқымдас сөздерді мысал ретінде бере отырып, әдістемелік-әдіснамалық жағынан тиімді болып табылатын жалқылаулы-жалпылау әдісті оңтайлы қолдана білуіне байланысты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Абақан Е.М. Тілдің мәдени философиясы: монография. – Алматы: «Айкос», 2000. – 184 б.
2. Оспанғазиева Н.Б. Қазақтіліндегі дыбыстардың фонологиялық сипаты //Абай атындағы ҚазҰПУ. Хабаршысы. «Филология ғылымдары» сериясы. – 2017. – № 3(61). – 93-96 б.
3. Сыздықова Р. Сөз сазы (Сөзді дұрыс айту нормалары). Көмекші оқу құралы. – Алматы: Санат, 1995. – 120 б.
4. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы (қазақ тілі мен оқу – ағартуға қатысты еңбектері) – Алматы: Ана тілі, 1992. – 448 б.
5. Базарбаева З. Қазақ тілі: интонология, фонология – Алматы: «Жібек жолы» баспа үйі, 2008. – 326 б.
6. Шонанов Т. Ахмет Байтұрсынов халық ағарту және әдебиет саласында// «Жұлдыз», 1992. – №2.
7. Тіл және қоғам//Астана, Альманах, 2004. – № 1

Соня Шпак
(Ивано-Франківськ, Україна)

ВЛАСНІ ІМЕНА В РОМАНІ С. КОЛЛІНЗ «ПЕРЕСПІВНИЦЯ» ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

«Ономастика – розділ мовознавства, що вивчає власні назви з погляду походження, будови, розвитку, функціонування, правопису тощо» [4]. Це міждисциплінарна галузь, яка включає елементи лінгвістики, антропології, соціології, історії та психології. Ономастика досліджує різні аспекти імен, зокрема особисті імена (імена та прізвища), географічні назви (топоніми), а також назви об'єктів чи суб'єктів. В цілому класифікація ономастики є дуже широкою і не обмежується лише іменами чи назвами міст, річок

або країн. Є також окремі підгрупи ономастики, що вивчають небесні тіла, назви угруповань та організацій, імена богів, тварин тощо [1, с. 95].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що ми стикаємося з власними назвами щодня: в літературі, в навчанні, на роботі, подорожуючи чи спілкуючись з друзями та сім'єю. Ми можемо про це навіть і не замислюватися, оскільки у нас не виникає проблем з власними назвами, притаманними нашій мові та культурі, але коли доходить до іншої мови – і прості люди і, тим паче, перекладачі мають ставитися до цього дуже уважно. Оскільки власні назви є, по-перше, частиною мовної ідентичності народу і розуміння цих особливостей може допомогти уникнути непорозумінь та міжнародних конфліктів [3, с. 17]. По-друге, розглядаючи питання з боку літературознавства важливо розуміти, як перекладені власні імена впливають на сприйняття та інтерпретацію текстів, особливо у випадку творів із глибокими культурними або історичними зв'язками.

Мета дослідження – проаналізувати способи перекладу власних імен роману С. Коллінз «Переспівниця» українською мовою.

Часто лінгвісти досліджують особливо онімну лексику у літературних творах, оскільки в поезії та прозі власні назви можуть мати глибше значення, ніж у текстах інших жанрів. Автори часто надають об'єктам конкретні імена залежно від їх характеристик, фізичних або інтелектуальних властивостей, тобто ім'я об'єкта стає промовистим. У романі «Переспівниця» є перелік власних імен, які походять від назв рослин, природних явищ, тощо, наприклад Primrose, Snow, Katniss, це також, в певній мірі, і характеризувало цих персонажів. Так само ми бачимо в тексті і топоніми, які теж додають контексту історії, а саме Panem – країна, в якій відбуваються події, чия назва з латинської мови означає «хліба і видовищ».

Зазвичай переклад власних назв здійснюється за допомогою транслітерації або транскрипції, коли мова не йде про назви організацій чи племен, тобто назви, чий переклад вже існує у вільному доступі, в такому разі задача значно полегшується, проте, перекладаючи власні імена в літературі, частіше за все перекладач стикається, або зі звичайними іменами, або із промовистими. Під час транскрипції слова використовуються кириличні літери з метою відтворення його звучання мовою оригіналу з максимальною точністю. Транслітерація – це процес переведення тексту з одного письмового алфавіту в інший, зазвичай без зміни значення слів. В результаті транслітерації кожний символ або група символів з одного алфавіту замінюється аналогічними символами чи групами символів із іншого алфавіту [2, с. 1].

Також часто використовується калькування. Калькування – це процес взяття слова або виразу з однієї мови і перекладу його дослівно або майже дослівно на іншу мову без зміни його структури чи семантики. Іншими словами, це коли перекладач відтворює слово або вираз, використовуючи ті самі слова або конструкції, що й у вихідному тексті, навіть якщо це не типове для мови перекладу або не найкраще передає зміст.

Повертаючись до роману і перекладу власних назв українською мовою, можемо розглянути персонажа, чие ім'я прямо вказує на його сутність. Президент Snow, його прізвище перекладається буквально, як «сніг», мав такий саме характер, він був холоднокровним та вкрай жорстоким. В українському перекладі роману, здійсненому Уляною Григораш, ім'я цього персонажа перекладається, як президент Снігоу. На відміну від цього прикладу ми також бачимо два імені що походять від назв рослин, а саме Primrose – Першоцвіт та Katniss – Стрілиця, в українському перекладі вони звучать Примроуз (Прим) та Катнісвідповідно. Ці імена теж несуть певну характеристику своїх персонажів, проте перекладачка не прибігла знову, як у попередньому прикладі, до дослівного перекладу. Так чи інакше, ми вважаємо, що навіть промовисті власні імена, все ж варто транслітерувати або транскрибувати. На мою думку, приклад перекладу Snow – Снігоу – є вкрай невдалим, також мені незрозуміло, чому, якщо вже перекладачка обрала для себе дослівний переклад це торкнулося лише імені Snow.

Переклад топоніму «Panem» в українському виданні здійснено вже за допомогою транслітерації – Панем. В цілому, як і більшість інших онімів в тексті, наприклад Peeta, Cinna, Gale, Caesar – Піта, Цинна Гейл, Цезар. Ще один засіб перекладу до якого вдалася перекладачка У. Григораш – дослівний переклад, наприклад District 13 – Округ 13, Meadow – Левада. Отже, можна дійти висновку, що антропоніми перекладачка здебільшого передає за допомогою транслітерації або транскрипції, а топоніми за допомогою дослівного перекладу. Але також в тексті використовується еквівалентний переклад власних назв, наприклад Capitol – Капітолій, слово, що є загальновідомим поняттям і немає потреби вигадувати новий переклад. Є також випадки онімів, які було перекладено на свій лад, наприклад Fippnick – Фіней, можна припустити, що перекладачка вдалася саме до такого варіанту, через те, що в українській мові існує слово «фінік» - фрукт. Ім'я Фіней зустрічається в давньогрецькій міфології, але там ім'я Фінея англійською звучало Phineus. Я вважаю, що обидва варіанти, тобто і Фіней і Фінік, мають право на існування, перший тому, що в перекладі допускаються певні зміни, основані на різних факторах, таких як мовний контекст, звучання, асоціації тощо. Проте суттєвою необхідності в такій зміні немає, тому транслітерація, на мою думку, в даному випадку теж є прийнятною.

Зустрічається в тексті також зоонім: Buttercup – Денді – кличка kota однієї з героїнь книги. Вже в перекладі ми бачимо відмінність, оскільки в тексті оригіналу ім'я улюбленця, яке дослівно перекладається – жовтець – назва квітки, пояснюється кольором його хутра, який нагадує колір цієї квітки, а в тексті перекладу його хутро не просто риже, а «золотисте», тому його звать Денді, ніби він вишуканий та гарний. Перекладацьке рішення є досить цікавим, проте ми б запропонували і варіант ближчий до тексту, навіть якщо не перекладати дослівно Жовтець, що дійсно не звучить, як гарна кличка коту, можна підібрати іншу

жовто-золоту або помаранчеву квітку, що б відповідала і підходила опису тварини, наприклад Ірис, Нарцис, Крокус тощо.

Здебільшого антропоніми й топоніми перекладаються за допомогою транслітерації, транскрипції або калькування, або все разом. Так само і в українському перекладі роману «Переспівниця». Однак, особливо в художній літературі нерідко зустрічаються промовисті власні назви, які іноді перекладачі намагаються передати дослівно, таким чином показавши характеристику, яку автор вкладав в ім'я персонажу, проте, зазвичай зробити це адекватно виявляється досить важко.

Література:

1. Греков В.О. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. *Молодий вчений*. 2018. №9 (61). С. 94-100
2. Рибко Н.В. Переклад власних назв. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/viewFile/4774/3897>
3. Harn E. "That doesn't strike me as Filipino": Navigating names, cultural, identity, and rhetorical onomastics. San Diego, 2022. p. 5-17.
Довідкова література
4. Вербич С. О. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс], 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-75454>
Джерела ілюстративного матеріалу
5. Коллінз С. Переспівниця. Київ: ТОВ «Країна Мрій», 2012. 384 с. [переклад з англійської Уляни Григораш]
6. Collins S. Mockingjay. Scholastic, 2010. 390 p.

Науковий керівник:

доцент, Колкунова Вікторія Володимирівна

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Alieva P. S.** – Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education, Taraz Regional University named after M.H. Dulaty.
- Iskakova D.A.** – Senior Lecturer at the Department of «Preschool and Primary Education», Taraz Regional University named after M.H. Dulaty.
- Zhumadilova A.S.** – Senior Lecturer at the Department of «Preschool and Primary Education», Taraz Regional University named after M.H. Dulaty.
- Абитаева Роза Шанракбаевна** – кандидат педагогічних наук, Педагог-психолог гимназії №26.
- Алдажарова Салима Нурлановна** – докторант факультета Математики, фізики і інформатики Казахського національного педагогічного університету імені Абая Алмати.
- Байша Кіра Миколаївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри галузевого перекладу та іноземних мов Херсонського національного технічного університету.
- Безугла Софія Сергіївна** – студентка Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара.
- Блажко Данило** – студент Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Бондаренко Зоя Петрівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, в.о. декана факультету психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара.
- Габор Дарина** – студентка Ужгородського торговельно-економічного інститут ДТЕУ.
- Гавриляк Анастасія** – студентка Дрогобицького механіко-технологічного фахового коледжу.
- Гожуловська Єлизавета Сергіївна** – студентка Херсонського національного технічного університету.
- Драган Анастасія Андріївна** – студентка Дрогобицького механіко-технологічного фахового коледжу.
- Драч Тамара Леонідівна** – тренер-хореограф Школи повітряної акробатики «Шоколад» (м. Львів), аспірантка Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.
- Егембердиева Софія Шаймерденовна** – Таразського регіонального університету імені М.Х. Дулати.
- Карпець Юлія Анатоліївна** – студентка Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
- Ковальчук Володимир Юльянович** – доктор педагогічних наук, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
- Колкунова Вікторія Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, доцент Херсонського національного технічного університету.
- Кречківська Галина** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології та хімії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
- Кудряй Инга Павловна** – вихователька вищої категорії (Жезказган, Казахстан).
- Кучмай Олександра Вадимівна** – студентка Національного Авіаційного Університету.
- Кушкімбаева Бибара Жайлаубаевна** – Таразського регіонального університету імені М.Х. Дулати.
- Құлжан Нұрай Қарабекқызы** – магістратн Таразського регіонального університету імені М.Х. Дулати.
- Луценко Софія Віталіївна** – студентка Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара.
- Морозюк Марина Олексіївна** – студентка Національного Авіаційного Університету.
- Оспанова Нуршат Мусиралиевна** – вихователька, педагог-модератор КГКП я/с «Арман».
- Павленко Ірина Миколаївна** – старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
- Павловська-Єжова Тетяна Андріївна** – викладач Фахового коледжу «Універсум» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.
- Паращич Марина Дмитрівна** – магістр Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
- Погребняк Михайло** – студент Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Поляк Мар'яна Тарасівна** – старший викладач Ужгородського торговельно-економічного інститут ДТЕУ.

- Руденко Анастасія** – студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Семенчук Неля Михайлівна** – магістр Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
- Семенюк Катерина Русланівна** – студентка Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
- Тастанова Влада Сергеевна** – педагог-психолог гімназії №26.
- Федоряка Андрій Вікторович** – старший викладач кафедри гімнастики Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту.
- Хом'як Назар** – студент Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
- Цюцюпа Владислав** – здобувач вищої освіти, другого (магістерського) рівня денної форми навчання сп. «Цифровітехнології» факультету манітарно-природничої освіти і соціальних технологій Університету Григорія Сковороди в Переяславі.
- Шпак Соня Валентинівна** – студентка Херсонського національного технічного університету.
- Яворівський Руслан Любомирович** – завідувач лабораторії морфології та систематики рослин, асистент кафедри ботаніки та зоології хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Университет Григория Сковороды в Переяславе,

молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество факультета исторического и социально-психологического образования

«Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что 31 мая 2024 г. проводится XIV Международная научно-практическая интернет-конференция

«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Евразии».

Планируется работа по секциям:

I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Биоинженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.
9. Экономическая география.

III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ**УПРАВЛЕНИЕ**

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономики.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.

6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

IX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминалистика и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.

4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психолингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

XVIII. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Металлургия.
2. Горное.
3. Литейная Дело.
4. Машиноведение.
5. Электротехника
6. Теплотехника.
7. Гидротехника.
8. Радиотехника.
9. Строительство

XIX. СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ. МЕДИА.

1. Журналистика. Теория и история журналистики.
2. Книговедение, библиотекоеведение, библиографоведение.
3. Социальная информатика. Прикладные социально-коммуникационные технологии

XX. ФИЗИКА

1. Общая физика
2. Экспериментальные физика
3. Астрономия и физика космоса
4. Молекулярная физика
5. Ядерная физика
6. Физика металлов
7. Физика функциональных металлов
8. Нанопизика

XXI. ХИМИЯ

1. Аналитическая химия
2. Неорганическая химия
3. Органическая химия
4. Физическая химия
5. Химия высокомолекулярных соединений

XXII. МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

1. Фармацевтические науки
2. Клиническая медицина
3. Профилактическая медицина
4. Теоретическая медицина

XXIII. КУЛЬТУРОЛОГИЯ**XXIV. СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ**

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатам конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде скачати в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – український, польський, російський, англійський, французький, білоруський, грузинський, армянський, азербайджанський, казахський, узбекський, таджицький, киргизський, молдавський, туркменський.

Останній термін подання матеріалів – 30 травня 2024 р. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Організаційні збори - 10 USD США або 10 Євро (в організаційні збори входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редагування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде **через тиждень** на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) кошти переказуються наступним чином:

ВНИМАНИЕ!!! В Україні працюють тільки такі системи перекладу.

1. СПОСОБ ПЕРЕКАДУ

Почтовим перекладом на Ф.І.О.: Бобровник Юрій Вікторович, 08401, Україна, Київська обл, г. Переяслав, ул. Сухомлинського, 34, к. 908. РЕКОМЕНДУЄМО почтовим перекладом!

2.

ПриватБанк			
Получатель платежа			
Организация банка	МФО банка	КОД ЕГРПОУ получателя	КОД ЕГРПОУ банка
ПриватБанк	305299	14360570	14360570
Счет получателя	IBAN	Дата	Сумма
29244825509100	UA743052990000026202675019272	01.10.2019	
Пополнение текущего счета 4731219650655586, БОБРОВНИК ЮРИЙ ВИКТОРОВИЧ, 3048907279			

3. СПОСОБ ПЕРЕКАДУ MEEST Transfer Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

4. СПОСОБ ПЕРЕКАДУ Sigue Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

5. СПОСОБ ПЕРЕКАДУ Moneygram на Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

6. СПОСОБ ПЕРЕКАДУ (якщо оплата йде в одному платежі за дві та більше наукових робіт) **Western Union на Бобровник Юрій Вікторович (Bobrovnik Jurij Viktorovich)** (вказати код перекладу, Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

7. ПЕРЕКАД С КАРТИ НА КАРТУ.

8. СПОСОБ SWIFT-ПЕРЕКАДУ.

BENEFICIARY: Получатель (Ф. И. О. владельца счета латиницей и адрес)	BOBROVNIK JURIJ 08401, Ukraine, region Kyivska, district Pereiaslav-Khmelnyskyi, city Pereiaslav, street Sukhomlynskooho, building 34, flat 905
ACCOUNT: Счет в банке получателя (номер пластиковой карты или текущего счета в ПриватБанке)	4731219650655586
BANK OF BENEFICIARY: Банк получателя	JSC CB PRIVATBANK, 1D HRUSHEVSKOHO STR., KYIV, 01001, UKRAINE SWIFT CODE/BIC: PBANUA2X
CORRESPONDENT ACCOUNT: Счет банка получателя в банке-корреспонденте	36445343
INTERMEDIARY BANK: Банк-корреспондент	Citibank N.A., NEW YORK, USA SWIFT CODE/BIC: CITIUS33
IBAN:	UA743052990000026202675019272

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

**Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)**

НАЗВАНИЕ СТАТЬИ (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(Ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский / / Евремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.:
Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Научный руководитель:

кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов)) подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью), телефон, E-mail, место работы или учебы, должность, ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD** в виде компьютерного файла с расширением *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм. Материалы на конференцию принимаются по электронной почте по адресу: neasmo@gmail.com (тема сообщения: 31.05.2024 г.) (в случае если Ваш почтовик выбрасывает **ошибку не отправления**, отправляйте на адрес neasmo@ukr.net) или на CD-дисках (дискеты не принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об оплате оргвзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргвзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл., г. Переяслав, ул. Сухомлинского, 34, к. 908.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Бобровник Юрий Викторович

Контактный телефон: **+38 (097) 923 16 58**

E-mail: neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ!

После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение: **«Вашу статью получили и приняли»**. Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

ВНИМАНИЕ! В случае если Вам нужен электронный сертификат, то в сведениях об авторе, укажите об этом. И мы Вам его вышлем по электронной почте в течение двух недель после завершения проведения конференции.

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные межстрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов, аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,
студентське наукове товариство факультету історичної і соціально-психологічної освіти
«Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що 31 травня 2024 р. проводиться XIV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Ґрунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економікою.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

IX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Вибірчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

XVIII. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

1. Металургія
2. Гірництво
3. Ливарна справа
4. Машинознавство
5. Електротехніка
6. Теплотехніка
7. Гідротехніка
8. Радіотехніка
9. Будівництво

XIX. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

1. Журналістика. Теорія та історія журналістики
2. Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.
3. Соціальна інформатика. Прикладні соціально-комунікаційні технології

XX. ФІЗИКА

1. Загальна фізика
2. Експериментальна фізика
3. Астрономія та фізика космосу
4. Молекулярна фізика
5. Ядерна фізика
6. Фізика металів
7. Фізика функціональних металів
8. Нанофізика

XXI. ХІМІЯ

1. Аналітична хімія
2. Неорганічна хімія
3. Органічна хімія
4. Фізична хімія
5. Хімія високомолекулярних сполук

XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ

1. Фармацевтичні науки
2. Клінічна медицина
3. Профілактична медицина
4. Теоретична медицина

XXIII. КУЛЬТУРОЛОГІЯ

XXIV. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Оргкомітет конференції планує розміщувати доповіді на web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Робочі мови конференції: українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, вірменська, азербайджанська, казахська, узбецька, таджицька, киргизька, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – 30 травня 2024 р. (включно).

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 100 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів, електронний сертифікат). Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після закінчення роботи конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши слова «ЗАВАНТАЖИТИ ЗБІРНИК».

Увага! Реквізити змінено. Кошти перераховуються на:

Картку Приват банку 4731 2196 5065 5586 (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) та відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

Або на карту MONOBANK 5375 4141 0434 5920 (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) (переказ через термінали **ІВОХ БЕЗ КОМІСІЇ**, для цього потрібно вибрати в меню **MONOBANK вказати номер карти та номер телефону 097 923 16 58**) після переказу орг. внеску потрібно відправити SMS підтвердження про оплату на цей же номер, у повідомленні вказати **ЛИШЕ** прізвище учасника конференції.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
Місто
за зразком Іван Петренко
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
(Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (великими літерами)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)) подаються **відомості про авторів** (П.І.П. (повністю) телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: **neasmo@gmail.com** (тема повідомлення: **31 травня 2024 р.** (у разі якщо Ваш поштовик викидає помилку не відправлення відправляйте на адресу **neasmo@ukr.net**)).

У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопію квитанції не надсилається (достатньо відправити SMS вказавши прізвище **автора доповіді**).

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друковані матеріали Укрпоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та зараховано»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Увага! У разі якщо Вам потрібний електронний сертифікат, то у відомостях про автора, вкажіть про це, і ми Вам його надішлемо електронною поштою на протязі двох тижнів після завершення проведення конференції.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 34, гурт. 2, кім. 908.

Координатор – Бобровнік Юрій Вікторович

Контактний телефон: (097) 923 16 58.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ менше 3 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення попередніх конференцій можна ознайомитися за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Галина Кречківська, Назар Хом'як (Дрогобич, Україна) ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДОВОГО Й КІЛЬКІСНОГО СКЛАДУ ПТАХІВ ЕКОПАРКУ «СТУДЕНТСЬКИЙ» м. ДРОГОБИЧА.....	5
Руслан Яворівський, Юлія Карпець, Катерина Семенюк (Тернопіль, Україна) ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА РОДИНИ CYPERACEAE J. St. Nil. У ФЛОРИ ГУСЯТИНСЬКОГО (НИНІ ЧОРТКІВСЬКОГО) РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ	6

СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Михайло Погребняк (Київ, Україна) ГЕОЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ОСУШЕННЯ БОЛІТ НА ПОЛІССІ	10
Анастасія Руденко (Київ, Україна) ПРОБЛЕМА ВІДХОДІВ В УКРАЇНІ (КЕЙС СЕЛИЩА МЕЖОВА)	11

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Анастасія Гавриляк (Дрогобич, Україна) РОЗПОРЯДЧІ ДОКУМЕНТИ СТВОРЮВАНІ ОРГАНАМИ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ.....	14
Анастасія Драган (Дрогобич, Україна) ЕЛЕКТРОННІ ДОКУМЕНТИ. ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ОРГАНІВ ВЛАДИ	15

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Данило Блажко (Київ, Україна) РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ У 21 СТОЛІТТІ	18
---	----

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Кучмай Олександра, Морозюк Марина (Київ, Україна) РОЛЬ АВІАЦІЙНОЇ ЛОГІСТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	20
Тетяна Пушкар (Боярка, Україна) ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ.....	21
А.Є. Спіцина, Б.Ю. Галицький (Київ, Україна) КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЙОГО РОЗВИТКУ	22

СЕКЦІЯ: МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Тетяна Павловська-Єжова (Київ, Україна) РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ІНСРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	26
---	----

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

P.S. Alieva, D.A. Iskakova (Taraz, Kazakhstan) DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN	29
Софія Безугла (Дніпро, Україна) ПРОБЛЕМА ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДИК ВИХОВАННЯ, ЩО ПРОВОКУЮТЬ РІЗНОТИПОВІ ПОРУШЕННЯ У ДІТЕЙ	31
Наталія Винницька, Ольга Кромпащик (Дрогобич, Україна) МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБ-КВЕСТУ ЯК ЗАСОБУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	34
Наталія Винницька, Соломія Пилипів (Дрогобич, Україна) РОЗВИТОК ЛОГІЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ДИДАКТИЧНУ ГРУ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ.....	36
Наталія Винницька, Людмила Труш (Дрогобич, Україна) ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	38
Соломія Ілляш, Іванна Кінаш (Дрогобич, Україна) ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ПРОЯВ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	39
Володимир Ковальчук, Марина Паращич (Дрогобич, Україна) ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	40

Володимир Ковальчук, Олеся Жемевка (Дрогобич, Україна) ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЯТИВНИХ УНІВЕРСАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ДІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	42
Инга Кудряй (Жезказган, Казахстан) ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ ДОШКОЛЬНИКОВ	44
Ірина Павленко (Суми, Україна) ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ	46
Неля Семенчук (Дніпро, Україна) ВИКОРИСТАННЯ ІКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	48
Цюцюпа Владислав (Переяслав, Україна) ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНТЕРАКТИВНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗВО	49
СЕКЦІЯ: ПРАВО	
Микола Мельник (Дрогобич, Україна) ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ (НАЙМУ) ЖИТЛА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	52
СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ	
D.A. Iskakova, Zhumadilova A.S. (Taraz, Kazakhstan) PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR USING THANATOTHERAPY	54
Роза Абитаева (Жезказган, Казахстан) НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ ДЕТЕЙ С СДВГ	55
Софія Луценко (Дніпро, Україна) УСВІДОМЛЕНЕ І ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ.....	57
Неля Семенчук (Дніпро, Україна) ЯВИЩЕ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ	60
Неля Семенчук (Дніпро, Україна) ПРОБЛЕМА «ВИГОРАННЯ» В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	61
Влада Тастанова, Нуршат Оспанова (Жезказган, Казахстан) СОТРУДНИЧЕСТВО ПЕДАГОГОВ И РОДИТЕЛЕЙ В ВОСПИТАНИИ РЕБЕНКА С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ.....	63
СЕКЦІЯ: ФІЗИКА	
Салима Алдажарова (Алматы, Казахстан) СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА МЕХАНИКИ БУДУЩИМ УЧИТЕЛЯМ ФИЗИКИ.....	66
Нұрай Құлжан, София Егембердиева, Бибара Кушкимбаева (Тараз, Қазақстан) АЙНАЛМАЛЫ ҚОЗҒАЛЫС ЗАНДАРЫН ТӘЖІРИБЕДЕ ЗЕРТТЕУ	67
СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ	
Тамара Драч (Львів, Україна) РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ПІД ВПЛИВОМ ЗАНЯТЬ З ПОВІТРЯНОЇ АКРОБАТИКИ ТА ПІЛОННОГО СПОРТУ	71
Андрій Федоряка (Дніпро, Україна) РОЗВИТОК СИЛОВИХ ЯКОСТЕЙ У ХЛОПЧИКІВ 6-7 РОКІВ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ СПОРТИВНОЮ АКРОБАТИКОЮ	74
СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	
Дарина Габор (Ужгород, Україна) НЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	77
Єлизавета Гожуловська (Херсон, Україна) МЕТАФОРИ ТА ОБРАЗНІ ПОРІВНЯННЯ У РОМАНІ А. КОНАН ДОЙЛА «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ»	79
Алла Давидюк (Київ, Україна) ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ТІМБІЛДІНГУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ.....	80
Алла Давидюк, Оксана Марищук, Аліна Слезенко (Київ, Україна) ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО УЧАСТІ В НАУКОВИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ	83
Назира Сайбекова (Алматы, Қазақстан) А. БАЙТҰРСЫНҰЛЫӘЛІПБИИНДЕГІДЫБЫС ЕРЕКШЕЛІГІ	85
Соня Шпак (Івано-Франківськ, Україна) ВЛАСНІ ІМЕНА В РОМАНІ С. КОЛЛІНЗ «ПЕРЕСПІВНИЦЯ» ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	87

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	90
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩІЕ КОНФЕРЕНЦИ	
Информация для участников из зарубежных стран	92
Информация для учасників з України	95

Українською, польською, російською, англійською, французькою, білоруською, грузинською, вірменською, азербайджанською, казахською, узбецькою, таджицькою, киргизькою, молдавською, туркменською мовами

Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2024 р. – 100 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік, кандидат історичних наук

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Верстка та дизайн: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Проведення XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»** та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці **молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»**

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді» за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

